

LIIKUNTAA HARRASTAVIEN OPPILAIDEN KOULUVIIHTYVYYS

Marja-Leena Pirhonen

**Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Luokanopettajien aikuiskoulutus
Chydenius-Instituutti
Jyväskylän yliopisto
kesä 2000**

TIIVISTELMÄ

Pirhonen, M.-L. 2000. Liikuntaa harrastavien oppilaiden kouluviihtyvyys. Jyväskylän yliopisto, Chydenius-Instituutti. Luokanopettajien aikuiskoulutus. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma, 90, s.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten liikuntaa harrastavat nuoret kokevat koulunkäynnin ja miten he viihtyvät koulussa. Tutkimus on kuvaileva tutkimus, jossa selvitettiin oppilaiden käsityksiä siitä, miten heidän mielestään koulua olisi kehitettävä, jotta he tuntisivat koulun mielekkääksi oppimisympäristöksi ja viihtyisivät siellä.

Oppilaat viettävät tuhansia tunteja koulussa elämänsä aikana, joten ei ole yhdentekevää miten he viihtyvät siellä. Koulussa viihtymiseen vaikuttavat monet tekijät. Tällaisia tekijöitä ovat koulu ympäristöineen, sosiaaliset suhteet koulussa, oppilaiden asennoituminen koulunkäyntiin sekä kodin vaikutus koulunkäyntiin. Erilaiset liikuntaharrastukset kasvattavat nuoria sekä henkisesti että lajitaidoiltaan. Liikuntaharrastukset, kuten harrastukset yleensäkin, ohjaavat nuorta pitkäjänteiseen toimintaan ja luovat hänelle myös sosiaalisen kanssakäymisen verkoston.

Tutkimuksen pääongelmana oli pyrkiä selvittämään miten liikuntaa harrastavat nuoret viihtyvät koulussa. Lisäksi tarkasteltiin, miten liikuntaa harrastavat oppilaat kokivat luokkatoverit koulussa, miten liikuntaa harrastavat nuoret kokivat opettajansa koulussa, miten liikuntaa harrastavat nuoret kokivat oppimistilanteet koulussa sekä miten kouluympäristö vaikutti liikuntaa harrastavien kouluviihtyvyyteen.

Tutkimuksen tulokset ovat koulukohtaisia ja suuntaa-antavia. Tutkimuspaikkakunnalla nuoret kokivat säännöllisen liikuntaharrastuksen tukevan koulutyötä. Koulutyötä kehitettäessä olisi otettava huomioon paikkakunnan vapaa-ajan vietto ja nuorten harrastuneisuus. Tutkimuksen mukaan liikuntaa harrastavat nuoret viihtyivät hyvin koulussa, mutta he näkivät koulussa ja ympäristössä parannettavaa. Peruskoulua kehitettäessä olisi hyvä kuunnella nuoria. Heillä on selkeä kuva siitä, mitkä tekijät vaikuttavat viihtyvyyteen ja sitä kautta koko koulunkäyntiin.

Asiasanat: kouluviihtyvyys, liikuntaharrastus, motivaatio

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
1 HARRASTUKSEN MERKITYS NUORELLE	5
2 KOULU LAPSEN JA NUOREN KASVUYMPÄRISTÖNÄ	7
2.1 KOULUVIIHTYVYYS	8
2.2 SOSIAALISET SUHTEET KOULUSSA	13
2.2.1 <i>Kaverisuhteet koulussa</i>	13
2.2.2 <i>Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus</i>	16
2.3 OPPILAS JA KOULUVIIHTYVYYS	19
2.3.1 <i>Oppilaiden käsitykset koulussa työskentelystä</i>	20
2.3.2 <i>Oppilaan motivaation kehittyminen</i>	22
2.4 KOULUN TYÖRAUHA - VIIHTYVYYDEN EDISTÄJÄNÄ	23
3 NUORUUSIKÄ JA LIIKUNNALLINEN KEHITTYMINEN	26
3.1 NUORUUSIÄN KEHITYS	26
3.2 LIIKUNTA ELÄMÄNTAPANA	27
3.3 LIIKUNNAN MERKITYS LAPSELLE	28
3.4 URHEILU KASVUYMPÄRISTÖNÄ	30
4 LIIKUNTAHARRASTUS	35
4.1 LIIKUNTAHARRASTUKSEN KÄSITE	35
4.2 NUORISON LIIKUNTAHARRASTUKSET YLEENSÄ	36
4.3 LIIKUNTAHARRASTUS TUTKIMUSPAIKKAKUNNALLA	38
4.4 LIIKUNTAHARRASTUKSEN MOTIIVIT	40
4.5 LIIKUNTAHARRASTUKSEEN KÄYTETTY AIKA	42
5 EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TARKOITUS	47
5.1 TUTKIMUKSEN ONGELMAT	49
5.2 METODOLOGISIA PERUSTEITA	50
5.3 TAPAUSTEN VALINTA	54
5.4 HAASTATELUMENETELMÄ	56
5.5 KERÄTTY HAVAINTOAINEISTO	59

5.6 AINEISTON ANALYYSI JA TULKINTA	59
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	61
6.1 LIIKUNNAN HARRASTUKSEN MOTIIVIT	61
6.2 HARRASTUKSEN JA KOULUNKÄYNNIN SUHDE	62
6.3 LIIKUNTAA HARRASTAVIEN OPPILAIDEN SOSIAALISET SUHTEET KOULUSSA	66
6.3.1 <i>Kaverisuhteet</i>	66
6.3.2 <i>Liikuntaa harrastavien nuorten kokemuksia opettajista</i>	68
6.3.3 <i>Luokan ilmapiiri</i>	69
6.4 KOULU OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ	71
6.5 LIIKUNTAA HARRASTAVIEN NUORTEN KOULUVIIHTYVYYS	72
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	76
8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS.....	79
9 POHDINTAA	81
LÄHTEET	85

1 HARRASTUKSEN MERKITYS NUORELLE

Ei ole yhdentekevää miten lapset ja nuoret viihtyvät koulussa, sillä ovathan he koulussa tuhansia tunteja elämänsä aikana. Viihtyvyys edistää oppilaiden menestymistä ja selviytymistä koulussa ja näin ollen se on etu koko yhteiskunnalle.

Säännöllinen harrastus tukee nuorten työskentelyä muuallakin kuin harrastusten parissa. Säännöllinen harrastus opettaa nuorille monenlaisia elämässä tarvittavia asioita. Ei ole siis täysin yhdentekevää mitä nuoret tekevät vapaa-aikanaan. Suomalaisista nuorista n. 80 % harrastaa liikuntaa. Aktiivisia liikunnan harrastajia on n. 30%. Nuorten vapaa-ajan viettotavoista liikunnan harrastaminen on suosituinta. Liikunnan harrastuksen parissa nuoret oppivat uusia tietoja ja taitoja ja myös elämässä selviytymisen taitoja. Liikunta eri muodoissa ja eri tavoilla voi olla monelle nuorelle tulevaisuuden ammatti. Kuitenkin kaikki nuoret tarvitsevat peruskoulutuksen huolimatta siitä, mikä heidän tulevaisuuden ammatti on.

Ihmisille on tärkeää, että heitä ja heidän tekemisiään arvostetaan. Nuori tarvitsee kannustusta ja arvostusta paitsi ikätovereiltaan myös ihmisiltä jotka ovat heidän kanssaan tekemisissä. Koulussa opettajien arvostus oppilaita kohtaan lisää oppilaiden positiivisia käsityksiä opettajista ja näin lisää myös oppilaiden viihtyvyyttä. Nuoret kaipaavat aikuisen ihmisen mallia ja aikuisen ihmisen huomiota sekä kannustusta.

Tutkimus on fenomenografinen tapaustutkimus. Tutkimuksessa pyritään selvittämään liikuntaa harrastavien oppilaiden käsityksiä kouluelämästä ja siihen liittyvistä tekijöistä, joilla pyritään selvittämään liikuntaa harrastavien nuorten kouluviihtyvyyttä. Tutkimus on laadullista tutkimusta, jossa oppilaiden käsityksiä pyritään selittämään ongelmanasettelun perusteella.

Tutkimuksen pääongelmana on pyrkiä selvittämään miten liikuntaa harrastavat nuoret viihtyvät koulussa. Tutkimuksessa tarkastellaan myös mitkä tekijät liittyvät liikuntaa harrastavien nuorten kouluviihtyvyyteen sekä onko liikunnan-

harrastuksella merkitystä nuorten koulussa viihtymiseen. Alaongelmana tarkastellaan sitä miten liikuntaa harrastavat oppilaat kokevat luokkatoverit koulussa, miten liikuntaa harrastavat nuoret kokevat opettajansa koulussa, miten liikuntaa harrastavat nuoret kokevat oppimistilanteet koulussa sekä miten kouluympäristö vaikuttaa liikuntaa harrastavien kouluviihtyvyyteen. Tutkimuksessa tarkastellaan sekä joukkue- että yksilöurheilijoiden kannalta näitä eri tekijöitä, jotka liittyvät koulussa viihtymiseen.

Kouluviihtyvyys on ongelmallinen käsite etenkin jos sitä tarkastellaan erillään kouluympäristöstä. Kouluviihtyvyys liittyy oleellisesti niihin henkilöihin, jotka siellä työskentelevät, luokan ilmapiiriin ja niihin toimintoihin sekä tiloihin mitkä kouluympäristössä ovat.

Tutkimus on rajattu käsittämään kuudennen luokan oppilaita sekä yläasteen oppilaita. Kuudennen luokalla harrastukset alkavat vakiintua ja toisaalta säännöllinen harrastus on tuolloin todennäköisesti kestänyt jo useiden vuosien ajan.

Koulun tulisi olla kaikkia oppilaita kannustava koulu myös niitä oppilaita, jotka menestyvät jo jollakin tavalla tietyllä alalla. Emme opettajina saisi jättää näitä oppilaita huomioimatta. Tutkimuksen tavoitteena onkin saada opettajat havautumaan sille tosiasialle, että kaikki oppilaat olisi huomioitava yksilöinä ja että oppilaita tulisi arvostaa ja heidän tekemisistään tulisi olla kiinnostuneita.

2 KOULU LAPSEN JA NUOREN KASVUYMPÄRISTÖNÄ

Yhteiskunta säätelee elämäämme; yhteiskunnan muuttuessa ihmisten arvot ja asenteet muuttuvat, yhteiskunnan muuttuminen asettaa paineita myös yrityksille ja laitoksille, joiden pitäisi sopeutua näihin muutoksiin. Myös koulun ja koululaitoksen on eletävä yhteiskunnan kehityksen mukana. Yhteiskunta antaa Suomen koululaitokselle opetussuunnitelman perusteet, joissa annetaan yleiset ohjeet kuntakohtaisen opetussuunnitelman laatimiseen. Näiden ohjeiden perusteella jokaisella kunnalla on mahdollisuus muokata opetussuunnitelmaansa ottaen siinä huomioon paikkakunnan elinkeinoelämän, kulttuuriperinteen ja luonnon sekä harrastusperinteet.

Koulu on merkittävä osa lapsen ja nuoren kasvuympäristöä. Siksi kouluille tulisi luoda mahdollisimman suotuisa ympäristö, jossa olisi mahdollisimman paljon virikkeitä, jotta oppilaiden myönteinen kehitys olisi mahdollista. Lapset työskentelevät koulussa keskimäärin kuusi tuntia päivässä, lisäksi he voivat käydä erilaisissa kerhoissa varsinaisen kouluajan jälkeen. Koulun ei tarvitse olla laitos, jossa erilaisilla "tempuilla" yritetään viihdyttää koululaisia, vaan koulun tulisi olla lapsille ja nuorille turvallinen ja mieluisa paikka tehdä työtä.

Koululaisille tehdyistä selvityksistä ilmenee, että huomattavan suuri osa koululaisista suhtautuu kouluun välinpitämättömästi tai jopa negatiivisesti. Nuoret saavat tärkeät elämyksensä ja oppimiskokemuksensa koulun ulkopuolelta. (Telama 1999.)

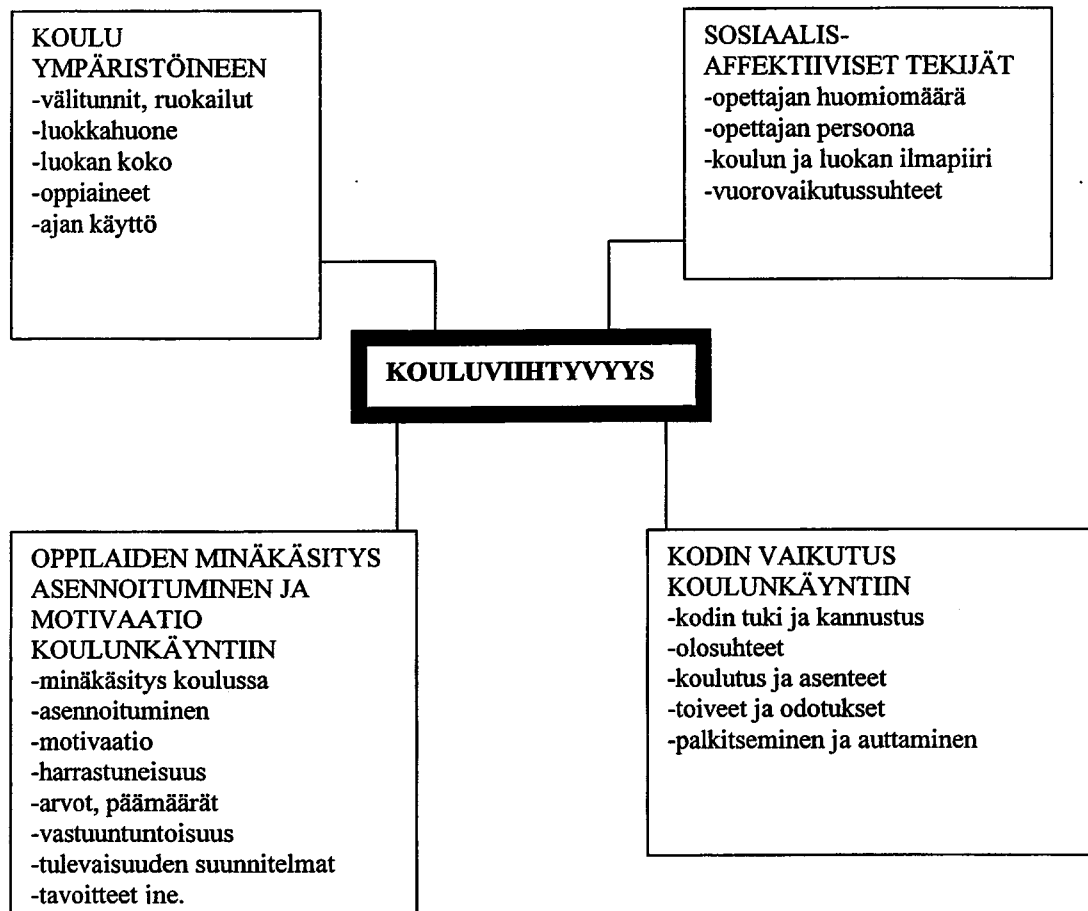
Työskentely kouluissa rakentuu ihmissuhteille ja kouluyhteisön jäsenten väliselle vuorovaikutukselle. Koulun ilmapiiri heijastuu välittömästi siellä oleviin lapsiin ja nuoriin. Jos koulussa olevien aikuisten suhteet ovat kireät ja riitaiset heijastuu se myös välittömästi oppilaisiin. Aikuisväestön ristiriidat heijastuvat koko koulutyöhön ja sen toimintaan. Toimivan kouluyhteisön tunnusmerkkeinä ja tavoitteina on, että yhteisön jäsenet viihtyvät koulussa, jaksavat työskennellä ja tulevat halukkaasti kouluun. (Peltonen 1991, 9.)

2.1 Kouluviihtyvyys

Oppilaiden mielestä koulut ovat erilaisia. Jotkut ovat ikäviä ja masentavia, toiset turvallisia ja iloisia. Koulussa viihtyminen ei ole merkityksetöntä niille lapsille ja nuorille, jotka viettävät tuhansia tunteja kouluympäristössä. Noiden tuntien aikana lapset hankkivat monenlaisia tietoja ja taitoja, mutta he myös kasvavat ja kehittyvät yksilönä. Oppilaan viihtymisellä ympäristössään on tuolloin tärkeä merkitys.

Kouluviihtyvyydestä tehdyissä tutkimuksissa viihtyvyydestä saadut tulokset riippuvat siitä, minkä indikaattorin mukaan sitä tarkastellaan. Oppilaat ilmoittavat pitävänsä koulunkäynnistä ainakin melko paljon ja he ovat sitä mieltä, että koulussa on kiva olla. Toisaalta tutkimuksen mukaan oppilaat eivät pitäneet ympäristöä, koulurakennusta ja pihaa, erityisen viihtyisänä paikkana. On myös nuoria, jotka eivät osaa muodostaa viihtyvyydestä minkäänlaista käsitystä. On selvää, että koulussa on sekä mieluisia että vastenmielisiä asioita, eikä täten koulusta tai koulunkäynnistä pitäminen kerro koko totuutta viihtymisestä tai koulun viihtyisyydestä. (Liinamo ja Kannas 1995.)

Tieteellisesti termiä kouluviihtyvyys ei ole täsmällisesti määritelty, vaan käsite on selkiytymätön. Soinisen (1989, 149-151) mukaan kouluviihtyvyys on eri tavalla ymmärretty riippuen siitä, kuka sitä määrittelee: oppilas, opettaja vai tutkija. Se on hyvin moniulotteinen käsite, josta on vaikea antaa tarkkaa määritelmää. Sitä ei pystytä selittämään yhden tai kahden tekijän avulla, vaan se sisältää useita eri komponentteja. Kouluviihtyvyys ei ole staattinen tilanne, vaan tilanneherkkä, jatkuvasti muuttuva ja näin ollen vaikutettavissa oleva tila (katso kuvio 1).

Kuvio 1. Kouluviihtyvyyden yhteydessä olevia tekijöitä. (Muokattu Soinisen 1989, 150 pohjalta)

Kouluviihtyvyyden käsite on moniulotteinen. Yksi kouluviihtyvyyteen vaikuttavista tekijöistä on oppilaan oma asenneoituminen koulunkäyntiin. Tähän liittyvät läheisesti omat tavoitteet, arvot, asenteet ja tulevaisuuden suunnitelmat sekä oppilaan harrastukset. Omien tavoitteiden, arvojen ja asenteiden pohjalta oppilas joko motivoituu koulun käyntiin tai hänelle tulee kielteinen asenne koko koulua ja koulunkäyntiä kohtaan. Asenneoitumiseen vaikuttaa kodin tuki ja kodista tulevat arvot sekä odotukset. Kodin suhtautuminen koulunkäyntiin näkyy lapsissa. Jos kotona on negatiivinen asenne koulua kohtaan on hyvin ilmeistä, että myös lapset suhtautuvat kouluun negatiivisesti. Kouluviihtyvyyteen vaikuttaa myös oppilaan saama huomio opettajalta, vuorovaikutussuhteet luokassa ja koko koulun sekä luokan ilmapiiri. Oppilas tarvitsee hyväksyntää paitsi luokkatovereiltaan myös opettajilta. On tärkeää, että lapsella tai nuorella on koulussa kavereita ja ystäviä sekä se, että opettajat huomioivat oppilaitaan.

Kouluviihtyvyyteen vaikuttaa lisäksi koulu ympäristöineen. Oleellista ei ole se että koulu on mahdollisimman uusi rakennus, vaan se, että luokkahuone ja muut yhteiset tilat olisivat viihtyisiä ja miellyttäviä paikkoja. Oppilaat ja opettajat voivat muovata ympäristöstä juuri niin miellyttävän paikan kun he haluavat. Luokan koko vaikuttaa siihen miten opettaja ennättää ja kykene huomioimaan kaikki oppilaansa. Pienessä luokassa oppilaan saama huomio on suurempi kuin suuressa luokassa. Kouluviihtyvyyteen vaikuttavat tekijät ovat kytköksissä myös toisiinsa. asiat eivät ole yksioikoisia vaan kouluviihtyvyys on monien tekijöiden summa.

Mikä vaikuttaa eniten oppilaiden viihtymiseen koulussa, opettajat, koulutoverit vai koti? Opettajat voivat olla avuliaita, oikeudenmukaisia ja tuoda turvallisuuden tunnetta oppilaille, mutta koti on se joka luo perustan kaikelle. Kodista lapset ja nuoret ovat saaneet arvot ja asenteet myös koulua kohtaan ja niiden perusteella oppilaat luovat käsityksiään. (Brunell, Kannas, Levälähti, Tynjälä, & Välimaa 1996.)

Linnakylän tekemä tutkimus osoitti, että oppilaiden viihtyvyys suomalaisessa koulussa on yleisempää kuin viihtymättömyys, vaikka hermostuminen ja masentuminen onkin varsin yleistä. Oppilaat kokevat koulun opiskelupaikaksi sekä paikaksi, jossa voi hoitaa sosiaalisia suhteitaan. Oppilaat näyttävät tietävän melko selvästi sen, miten koulussa menestytään ja toimitaan; he kokivat koulun itsensä löytämisen paikkana ja toisten kanssa toimimisen ympäristönä. Suhde opettajiin näyttää pysyvän etäisenä ja näin ollen ei kovinkaan oppimista kannustavana. (Linnakylä 1993.)

Positiiviset kokemukset koulusta voivat liittyä koulun ulkopuolisiin tapahtumiin, joissa on kontaktia oppilaiden välillä, opettajan ja oppilaan välillä sekä vaihtelua tavanomaisesta rutiinista. Kouluviihtymättömyys taas yhdistettiin sellaisiin opetustilanteisiin, joissa oppilaiden kesken esiintyi epäsolidaarisuutta, opettaja oli epäoikeudenmukainen tai opetus oli huonoa. Kaikkonen (1983, 18) liittää kouluviihtyvyyden oppilaan tarpeiden tyydyttämiseen, motivoituneisuuteen ja emotionaaliseen sopeutuneisuuteen. Myös Olkinuora (1983, 21) katsoo kouluviihtyvyyden liittyvän oppilaan tunne-elämään, sillä hän määritte-

lee viihtyvyyden olevan koko sen hetkisen koulunkäynnin koetun mielekkyyden affektiivinen aspekti.

"Suomalaisten nuorten kouluviihtyvyys on todettu sekä kansainvälisessä että kansallisissa arvioinneissa varsin alhaiseksi" (Linnakylä & Malin 1997, 112). Korkeimmillaan kouluviihtyvyys on alaluokilla ja vastaavasti alimmillaan ylimmillä luokilla. Tärkeimpinä kouluviihtyvyyteen vaikuttavina tekijöinä esiintyvät suurin piirtein tasavahvoina opettaja, oppilas itse ja koulutoverit. Koulumatka sekä koulutilat ja ympäristö vaikuttavat myös jonkin verran ensisijaisina tekijöinä. (Kari 1977, 43.)

Kouluviihtyvyyden aleneminen kouluvuosien lisääntyessä on ilmeisesti myös suhteellisen pysyvä ilmiö. Koron (1981, 138-139) mielestä tähän on syynä alasteen lämpimämpi, iloisempi, lapsia ymmärtävämpi ja vähemmän vaatimuksia asettava ilmapiiri.

Kouluviihtyvyyden käsitteestä puhuttaessa tulee usein esiin käsite koulun ilmapiiristä. Mehtäläisen (1983, 39-40) mukaan ilmapiirin käsite on jaettavissa opettajakunnan ilmapiiriin ja luokan ilmapiiriin. Opettajakunnan ilmapiiri kuvaa yhteistyötä ja yhteishenkisyyttä sekä toverillisuutta opettajien kesken. Luokan ilmapiiri kuvaa oppilaiden yhteishenkisyyttä, toisten auttamista ja työrauhaa luokkatilanteissa. Hän pitää luokan ilmapiiriä manipuloitavissa olevana tekijänä, jonka katsotaan vaikuttavan erilaisiin tuotoksiin, kuten koulusaavutuksiin.

Koulussa viihtyminen voidaan yhdistää yleiseen elämän laatuun. Elämän laadulla tarkoitetaan aktiivista osallistumista sosiaaliseen elämään ja sitä, että yksilö kokee itsensä arvokkaaksi yhteisön jäseneksi. Individualistisesta näkökulmasta katsottuna hyvä elämä käsittää kokonaisvaltaisen hyvän olon. Yksilö pyrkii löytämään kokemuksistaan positiivisen puolen, olipa tarkasteltava asia positiivinen tai negatiivinen. (Linnakylä & Brunell 1996.)

Peruskoulun yläasteen oppilaat kokevat ihmissuhteilla olevan merkitystä terveyden kokemisessa. Positiivisin kuva oppilailla on koulutovereistaan. Lähes kaikki oppilaat luokassa ovat ilmoittaneet viihtyvänsä ainakin silloin tällöin yh-

dessä kun taas sellaisia, jotka eivät viihdy koskaan yhdessä on vain muutamia (Kannas 1995.)

Koulun ilmapiiri kuvaa osaltaan koulun toimintakulttuuria ja kokonaisvaltaisemmin koulun eetosta, joka säätelee kaikkea koulussa tapahtuvaa toimintaa. Ilmapiirin laadulla on merkitystä sekä kouluaikana että tulevaa elämää ajatellen. Ilmapiiri vaikuttaa mm. siihen, millaisia emotionaalisia kokemuksia lapset kouluaikanaan saavat, millaiseksi heidän käsityksensä ihmisestä muodostuu sekä millaisia arvoja ja asenteita nuoret kouluaikana omaksuvat. Myös ympäristön esteettinen olemus vaikuttaa niin lasten kuin aikuistenkin mielihyvökokemusten myötä heidän hyvinvointiinsa. (Kannas 1995,109.)

Koulun ilmasto on hyvin riippuvainen kaikkien kouluyhteisön jäsenten keskinäisistä suhteista sekä koulun johdon suhtautumisesta alaisiin. Yhteisön jäsenten viihtyvyys, avoin ja lämmin suhtautuminen toisiinsa kaikissa tilanteissa sekä oppilaiden paneutuminen opintoihinsa ovat ulkopuoliselle tarkkailijalle merkkeinä koulun myönteisestä ilmastosta. Luokan ilmapiiriin vaikuttavat opetuksen sisältö ja muoto sekä opettajan opetustyyli. (Koskenniemi 1982, 150-151, 156.)

Viihtymättömyys kouluissa näyttää lisääntyvän sitä mukaan, mitä pidemmälle koulunkäynti jatkuu. Kolmannella luokalla huomattava läksyjen lisääntyminen ja sen mukanaan tuomat muut opiskelutekniset alkuvaikeudet lisäävät usein oppimisvaikeuksia ja aiheuttavat luonnollisesti kouluviihtymättömyyttä. Murosiässä on taas muita vaikeuksia hyvinkin monilla oppilailla. Nämä heijastuvat kouluviihtyvyyteen. (Heinonen & Kari 1981, 91.)

Onko koulussa viihtyminen sitten niin tärkeää? Eikö koulun pitäisi olla oppilaiden oppimista varten, paikka jossa oppilaat tekevät työtä? Oppiminen onnistuu kuitenkin parhaiten turvallisessa ja viihtyisässä ympäristössä sekä luottamuksellisessa ilmapiirissä, jossa yhdessä työskennellen pyritään yhteiseen päämäärään. Jos oppimisesta puuttuu ilo ja innostus sekä usko ja luottamus tulevaisuutta kohtaan, oppimiselle ei ole perustetta. (Linnakylä & Malin 1997, 125-126.)

2.2 Sosiaaliset suhteet koulussa

Sosiaaliset taidot voidaan määritellä eri tavoin. Tavallisesti taidoiksi nimitetään sellaisia toimintoja, joilla pyritään sosiaalisesti hyväksytyihin tavoitteisiin. Sellaisia perustaitoja, jotka ovat kaiken yhdessäolon ja vastavuoroisuuden välttämättömiä edellytyksiä ovat: toisen kuunteleminen, sen ilmaiseminen että kuuntelee toista, vuorotellen puhuminen sekä aloitteen tekeminen. Monimutkaisempia sosiaalisia taitoja ovat yhteistoiminta, auttaminen, uhrautuminen, toisen ohjaaminen, ohjeiden noudattaminen ja kilpaileminen. (Takala 1989, 19-20.)

Koulun sosiaalisella ilmapiirillä, oppilaiden välisillä suhteilla sekä opettajien ja oppilaiden välisellä vuorovaikutuksella on merkitystä lasten ja nuorten hyvinvoinnille (Kannas 1995, 177). Oppilaat arvostavat opettajien ja oppilaiden välisessä vuorovaikutuksessa oikeudenmukaisuutta ja tasapainoisuutta (Williams & Roey 1996).

WHO-koululaistutkimusten mukaan poikien mielestä luokan oppilaat viihtyvät yleisesti hyvin yhdessä. 7- luokkalaiset eivät viihtyneet luokassaan yhtä hyvin kuin esimerkiksi 9-luokkalaiset. 7-luokklaiset kokivat yleensä oman luokkaansa kielteisemmin kuin ylemmän luokan oppilaat, mikä saattaa johtua yläasteelle siirtymisestä ja sen mukana tuomista koulun käyntiin liittyvistä uusista asioista sekä nuoren oman muutosprosessin tuomista uusista asioista. Uuteen kouluympäristöön siirryttäessä sekä oppilaiden ja opettajien vaihtuessa on lähdettävä kehittämään luokkahenkeä uudelleen.

2.2.1 Kaverisuhteet koulussa

Nuoruusiässä ryhmässä hyväksytyksi tuleminen on tärkeä kokemus. Useimmat oppilaat kokevat tulevansa hyväksytyiksi, mutta aina on oppilaita, jotka eivät saa osakseen muiden hyväksyntää. Mitä nuoremmasta oppilaasta on ky-

symys sitä tärkeämpää hänelle on muiden hyväksyntä. Iän mukaan yleensä epävarmuus muiden hyväksynnästä vähenee. Tyttöillä ja pojilla on omat kriteerit ystäviään kohtaan. Tytöt hakevat samankaltaisuutta ja pojat painottavat erilaisuutta. Näiden erilaisten kokemistapojen lisäksi luokan ilmapiiriä ”kiristää” tyttöjen ja poikien eriaikainen kehittyminen. Ei ole mikään ihme jos aina ei viihdytä yhdessä, mutta pitäisi kuitenkin oppia tulemaan toimeen keskenään. (Kannas 1995, 180.)

Yleensä oppilailla on ystäviä ja usein nuoret pitivät ystävän saamista helppona. On toki myös oppilaita, joille ystävän saaminen on vaikeaa ja heillä ei ole yhtään ystävää. Iän kasvaessa lapset ja nuoret suuntautuvat enemmän ystäviin ja ikätovereihinsa. Nuorille on helppo keskustella samanikäisen nuoren kanssa itseään koskevista asioista. Tosin yksinäisyyden kokemuksetkaan eivät olleet nuorille outoja. Koulussa nuoret hakevat hyväksyntää niin kavereiltaan kuin myös opettajiltaan. Nuorille on tärkeää, että heidät hyväksytään sellaisenaan myös opettajien taholta. Suomen nuorten negatiiviset asenteet koulua kohtaan ovat yleisiä; oppilaat tuntevat alemmuuden tunnetta opettajiin kohtaan (Linnakylä & Brunell 1996, 204).

Välitunnit ovat nuorille tärkeitä sosiaalisen oppimisen ja ystävien tapaamisen aikaa. Tuolloin on mahdollista keskustella nuoria kiinnostavista asioista, kertoa juoruja ja vitsejä. Tämä tuo koulupäivään vapautta, rentoutta ja vuorovaikutusta. Yhdessä oleminen ja laaja ystäväpiiri luovat yhteistunnetta ja lujittavat luokkahenkeä. Hyvä ilmapiiri antaa erinomaiset puitteet itsensä kehittämiseksi. (Linnakylä, Brunell & Kankaanranta 1996.)

On havaittu, että lapsen toveripiirin suosiolla on yhteys hänen koulumenestykseensä. Ystäväverkosto on laajempi sellaisella lapsella, jonka koulumenestys on hyvä. Hyljeksityillä lapsilla on usein erilaisia oppimisen vaikeuksia. Hyljeksintä kohdistuu vakavista oppimisvaikeuksista kärsiviin tyttöihin useammin kuin poikiin. (Kukkonen & Pölkki 1996.) Tyttöjen ja poikien välillä onkin ollut selvästi havaittavissa eroavuuksia kaverisuhteissa. Suurimmat erot tyttöjen ja poikien välillä on yleisessä kouluviihtyvyydessä ja opettaja-oppilassuhteessa. Pienimmät erot ovat koulukielteisyydessä ja koulussa menestymisenmahdollis-

suuksiin luottamisessa. Tytöille poikia useammin on merkitystä kavereilla; tytöt ovat sitä mieltä, että toisten kanssa oleminen auttaa heitä ymmärtämään itseäänkin paremmin. Pojat luottavat omaan luokkaansa ja sieltä saamaansa arvostukseen tyttöjä enemmän ja pojat luottavat itseensä ja omiin taitoihinsa tyttöjä paremmin. Yllättävää on se, että pojat tuntevat itsensä tyttöjä useammin yksinäiseksi. (Linnakylä, Brunell & Kankaanranta 1996.)

Erilaisissa harrastuksissa ollessaan lapsi tottuu erilaisiin ihmisiin ja joutuu sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin. Oppiiko lapsi tuolloin myös sosiaalisia taitoja ja erilaisia kanssakäymisen taitoja? Lapsi joutuu tekemään myös sellaisia ratkaisuja, jotka eivät juuri sillä hetkellä tunnu hänestä hyvältä. Lapsi oppii vuoron odottamista, häviämistä, esiintymistä ja periksi antamista. Lapsi kokee onnistuvansa muiden kanssa yhdessä ja yksinään. Lapsi kehittyy sosiaalisilta taidoiltaan ja näin hän tuo myös nämä käsityksensä koululuokkaansa. On hyvin todennäköistä, että lapsi, joka ennen koulua on ollut paljon muiden kanssa tekemisissä, kykenee sopeutumaan luokassa oleviin erilaisiin persoonallisuuksiin luontevammin kuin lapsi, jonka kokemukset muiden kanssa työskentelystä ovat vähäiset. On myös luonnollista, että yksilölajien harrastaminen edesauttaa lapsen tai nuoren itsekokeskeisyyden kehittymistä. Tällaisen lapsen voi olla vaikea työskennellä yhdessä toisten kanssa ja hän haluaa suoriutua tehtävistään yksin, koska ”kukaan ei ole kyllin hyvä hänelle pariksi”.

Liikunnasta saadut sosiaaliset elämykset ovat tärkeitä nuorille ja liikunta on tärkeä nuorten sosiaalisen toiminnan muoto. Sosiaalisia elämyksiä syntyy, kun yksilö kokee olevansa suosittu, pidetty tai arvostettu kavereiden taholta. (Telama 1999.)

Koululuokassa lapset voivat alkaa arvostaa omaa panostaan tietynlaisen sosiaalisen järjestyksen ylläpitämisessä. Heidän minuutensa rajat laajenevat, rajojen sisälle mahtuu sosiaalinen ryhmä, jossa vallitsee vastavuoroinen arvonnanto ja kunnioitus. Lapsi on yhdessä luokkatovereidensa kanssa rakentamassa sosiaalista yhteisöä, jolla on hyvin suuri arvo. Sillä millainen yhteisö lapsella koulussa on, on merkitystä lapsen viihtyvyyteen. (Takala 1989, 25-26.)

Koulutoverit on todettu useimmissa tutkimuksissa merkittävimmäksi kouluviihtyvyyttä selittäväksi tekijäksi. Vepsäläisen (1980) tutkimuksessa selvästi yli puolet oppilaista mainitsi kouluviihtymisen syyksi koulutoverit, tytöt hieman useammin kuin pojat. Vepsäläisen mielestä juuri toverisuhteiden merkitys tulisi huomioida tehokkaasti suunniteltaessa koulun työskentelytapoja.

2.2.2 Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus

Koulussa oppilaat vuorovaikutuksessa paitsi toisten oppilaiden myös opettajien kanssa. Oppilaille ei ole yhdentekevää miten opettajat heihin suhtautuvat ja miten opettajat heille puhuvat. Oppilaat pitävät yleensä tärkeänä sitä, että opettajat kohtelevat heitä ihmisinä ja ovat kiinnostuneita heidän tekemisistään.

Opettajan toimintatavalla on merkitystä lapsen ja nuoren kouluviihtyvyyteen. Opettajalla, joka pyrkii rajoittamaan ohjeilla, määräyksillä ja kritikoimalla oppilaan toimintoja, on yhteydessä oppilaan huonoon kouluviihtyvyyteen. Tuolloin opettaja pyrkii vaikuttamaan suoraan oppilaaseen. Hyvään kouluviihtyvyyteen on yhteydessä opettajan epäsuora vaikutustapa, joka laajentaa oppilaan toimintavapautta. Tällainen toiminta on opettajan oppilaalle antama kiitos, rohkaisu tai oppilasta kannustava koulutyön tukeminen. Kyvykäs opettaja pystyy myös hyväksymään, selventämään ja käyttämään hyväkseen oppilaan aloitteita ja tunteita. (Soininen 1989, 151.)

Opettaja työskentelee omalla persoonallisuudellaan. Jokaisella ihmisellä on oma tapansa tuoda esiin asioita ja saada toiset innostumaan. Persoonallisuus vaikuttaa opettajan valitsemiin asioihin ja menetelmiin sekä koulunkäynnin muihin asioihin.

Opettajan piirteitä ajatellen kouluviihtyvyyttä parhaiten selittävät opettajan puheen ja opetuksen selkeys, kiinnostus opetukseen sekä mielikuvitus ja kekseliäisyys. Yleisesti ottaen tärkeintä on se, miten ja millä keinoin opettaja saa

oppilaat innostumaan. Opettajan positiivinen asenne oppilaitaan kohtaan on äärimmäisen tärkeä viihtyvyyttä lisäävä tekijä. (Kari 1977.)

Olisi kyettävä herättämään lapsen ja nuoren mielenkiinto opetustapahtumaa ja -tilannetta kohtaan. Opetustapahtuma on aina monijakoinen tapahtuma, jossa osapuolina ovat oppilas ja opettaja sekä muut oppilaat luokassa. Oppilas ottaa vastaan opettajan antamia ohjeita ja tietoa sekä lisäksi itse etsii tietoa. Mielenkiinnolla opetustapahtumaa kohtaan viriää myös myönteinen kuva koko kouluyhteisöä kohtaan.

Jo yli kaksikymmentä vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa (Kari 1977) kävi ilmi, että oppilaat arvostavat opettajaa, joka saa luokassa pidettyä kurin ja järjestyksen. Toisin sanoen oppilaat pitävät tärkeänä työrauhan säilyttämisen ja ylläpitämisen luokkatilanteessa. Yhtä tärkeänä oppilaat pitävät opetuksen selkeyttä ja havainnollisuutta.

Linnakylän tutkimuksessa opettajien suhde oppilaisiin osoittautui hyvin merkitykselliseksi kouluviihtyvyyttä tarkasteltaessa. Ne oppilaat, jotka suhtautuvat opettajiin luottamuksellisesti, viihtyivät koulussa selvästi paremmin kuin muut. (Linnakylä 1993.)

Opettajan olisi kyettävä järjestämään opetustilanne siten, että valmiudeltaan erilaiset oppilaat saavat tarkoituksenmukaista opetusta (Heinonen & Kari 1981, 60). Jokainen oppilas kokee tuolloin, että hänet hyväksytään ja hänen töitään arvostetaan. Hänellä on lupa olla erilainen kuin muut, mutta silti hän on yksi muista. Kun oppilas voi olla oma itsensä eikä hänen tarvitse jännittää erilaisia tilanteita koululuokassa, hän kokee viihtyvänsä luokassa. Opettajalla on ratkaiseva asema tuolloin lapsen ja nuoren kouluviihtyvyyden suhteen. Opettaja voi pienillä tilannemuutoksilla edesauttaa oppilaan viihtyvyyttä koulussa.

Opettaja on päivittäin tekemissä kymmenien ihmisten kanssa. Niinpä hän kohtaa useita sosiaalisia vuorovaikutustapahtumia päivän aikana. Opettajan on kyettävä valitsemaan erilaisten tilanteiden välillä, jotka vaihtuvat nopeasti.

Tietty epävarmuus on luonnollista työssä, joka on luonteeltaan dynaamista ja ennustamatonta. Epävarmuus ilmenee selkeiden ratkaisujen, yleisten periaatteiden tai kollektiivisen varmuuden puuttumisena opetusmenetelmiä ja toimintatapoja valittaessa. (Sahlberg 1998. 130-132.) Opettajan epävarmuus heijastuu oppilaisiin, joka voi ilmentyä muun muassa levottomuutena luokassa ja opiskeluhaluttomuutena. Näillä seikoilla on puolestaan vaikutusta oppilaiden viihtymiseen koulussa.

Peruskouluissamme ei ole onnistuttu luomaan oppilaiden ja opettajan välille lämmintä ja luottamuksellista suhdetta. Oppilaiden mielestä opettajan tulisi kannustaa heitä enemmän ja oikeudenmukaisessa kohtelussa on oppilaiden mielestä myös kehittämisen varaa. Oppilaiden ja opettajien välisellä hyvällä suhteella voidaan kouluviihtyvyyttä parantaa huomattavasti. (Linnakylä & Malin 1997, 120.)

Opettajista puhuttaessa siihen liittyy väistämättä myös eri oppiaineet. On luonnollista, että eri oppiaineiden opettajat käyttävät erilaisia opetusmenetelmiä. Eri oppiaineita opettaessa syntyy erilaisia vuorovaikutustilanteita. Oppiaineiden kautta tulevat esiin myös oppilaiden mahdolliset harrastukset.

Opettajan on tutustuttava oppilaiden yksilöllisiin tavoitteisiin, harrastuksiin, pyrkimyksiin ja mielitekoihin ja käytettävä niitä hyväksi. Oppilaassa viriää enemmän mielenkiintoa koulua kohtaan yleensä, jos hänen mieliharrastuksensa saavat koulun ja opettajan taholta arvostusta ja huomiota. (Heinonen & Kari 1981, 71.) Oppiaineita ja etenkin valinnaisaineita suunniteltaessa olisikin hyvä ottaa oppilaat mukaan suunnitteluun, jolloin kouluun saataisiin sellaisia oppiaineita, joista oppilaat ovat kiinnostuneita.

Oppiaineet

Oppiaineista suosituimpia oppilaiden mielestä olivat sellaiset aineet, joissa on mahdollisuus omaan aktiivisuuteen, monipuoliseen toimintaan, vapaamuotoiseen oppimiseen ja vuorovaikutukseen. Valinnaisaineet kiehtovat oppilasta, joskin valinnaisaineita on oppilaiden mielestä liian vähän. Valinnaisuuden li-

säksi nuoret korostavat sellaisia oppimisen muotoja, jotka sisältävät haasteita, vastuunottoa ja vapautta. Piristävää vaihtelua koulupäiviin tuottivat erilaiset yhteiset retket, teemapäivät ja muut tempaukset. Oppilaat näkevät oppimisessa olevan mukavinta sen, että oppii uusia itseä kiinnostavia asioita. (Linnakylä, Brunell & Kankaanranta 1996.)

Linnakylän ym. artikkelissa kävi ilmi että kouluviihtyvyyttä vähentävät nuorten mielestä koulupäivien kaavamaisuus, rutiinimaisuus ja pakonomaisuus. Painostavaa ilmapiiriä oppitunneille ja koulupäiviin luo opiskelun yksitoikkisuus, rankka tahti ja tiukka kuri. Nuorten mielestä ikäviä oppiaineita ovat sellaiset, joiden tunnilla pitkästyy, turhautuu tai joissa eteneminen on liian hidasta tai nopeaa. Nuoret kokivat usein oppiaineen sellaisena kuin sen opettajakin oli.

2.3 Oppilas ja kouluviihtyvyys

Pärjääminen ja onnistumisen kokemukset luovat lapsille ja nuorille hyvän pohjan itsetunnon kehittymiselle ja identiteetin rakentumiselle. Jokaisen lapsen ja nuoren tulisi saada kokea koulussa onnistumisen tuottamaa tyydytystä ja iloa. Tämä on mahdollista tarpeeksi monipuolisella työtapojen valinnalla ja oppilaiden oman valinnaisuuden lisääntyessä. Koululaisten kokeman terveys, hyvinvointi ja viihtyvyys (1995) tutkimuksen mukaan yleistä kouluviihtyvyyttä selittävät mm. oppilaan kokema arvostus luokassa sekä tietoisuus koulussa menestymisen mahdollisuuksista. Selvät yhteydet viihtyvyyteen on myös koulumenestystä selittävällä hyvällä lukutaidolla. Oppilaan omilla jatkokoulutussuunnitelmilla, jotka yleisemmin heijastavat sekä oppilaan yleistä koulumenestystä että hänen koulutustavoitteitaan, on myös yhteys kouluviihtyvyyteen.

Oppilailla on useita piirteitä, jotka ovat osoittautuneet kouluviihtyvyyttä selittäviksi piirteiksi, kuten esim. ikä, sukupuoli, oppilaan kyvyt, tarpeet, odotukset jne. Myös oppilaan kotitaustalla ja toverisuhteilla on merkittävä vaikutus oppilaan kouluviihtyvyyteen. Karin (1977) käsityksen mukaan hyvä minäkäsitys luo edellytykset koulussa viihtymiseen. Minäkuvalla tarkoitetaan mielikuvaa it-

sestään ja itseen liittyvistä arvoista ja asenteista. Myönteiseen minäkuvaan kuuluu luottamus itseensä ja omiin mahdollisuuksiin. Myönteisen minäkuvan omaava oppilas ottaa uudet tehtävät vastaan haasteina eikä masennu vastoinkäymisestä. Keskiavertoiseen minäkuvaan kuuluu vaatimattomuus omia kykyjä ja mahdollisuuksia arvioidessaan. Yleissävy on kuitenkin myönteinen eikä pidetä itseä kaikissa tilanteissa muita huonompana. Kielteinen minäkuvan omaava ihminen leimaa itsensä usein heikoksi ja taitamattomaksi, ominaista on itseluottamuksen puuttuminen, joka näkyy passiivisena käyttäytymisenä, yrittämättömyytenä ja vetäytymisenä sosiaalisista suhteista. (Kääriäinen, Rikkinen 1988, 15.)

Kouluviihtyvyyteen vaikuttaa myös oppilaan niin sanotut abstraktit tekijät, kuten koulumotivaatio, kouluasenne ja koulumielekkyyys. Alkuvaiheessa asennoituminen koulunkäyntiin on yleensä positiivista ja tämä myönteinen asennoituminen säilyy yleensä ensimmäisen ja toisen luokan ajan. Asennoituminen vaihtelee sen mukaan kuinka tärkeänä ja hyödyllisenä koulunkäyntiä yleensä pidetään. Vaikuttavina tekijöinä ovat mm. koulutoverit, vanhemmat, ympäristön opiskelumyönteisyys ja tuleva jatko-opiskelupaikka. (Heinonen & Kari 1978, 79-82.)

2.3.1 Oppilaiden käsitykset koulussa työskentelystä

Oppilailla on yleensä melko selkeät käsitykset siitä, miten koulussa tulisi työskennellä, jotta pärjäisi siellä. Vaikka yleisesti oppilaat kokevat oppimisen melko mielekkääksi ja näyttävät ymmärtävän olennaisen opetuksesta sekä menestyvät koulussa, ovat he tyytymättömiä niihin tehtäviin mitä koulu heille tarjoaa. (Linnakylä & Brunell 1996.) Tehtävien tulisi vastata oppilaiden kykytasoja ja niiden tulisi myös olla riittävän haastavia oppilaille.

Ala-asteen myönteinen suhtautuminen kouluun muuttuu kielteiseksi suhtautumiseksi ylemmillä luokilla. Oppilaat ovat hyvin yleisesti sitä mieltä, että koulussa oppii paljon. 4/5:n mielestä koulussa oppii paljon hyödyllisiä asioita ja

noin $\frac{3}{4}$ ilmoitti oppivansa paljon koulussa. Nuorempien oppilaiden mielipiteet olivat vanhempia oppilaita positiivisempia. (Kannas 1995, 113.)

Liinamon ja Kannaksen artikkelista käy ilmi, että koulu keskittyy liikaa tietojen opettamiseen eikä huomioi riittävästi oppilaiden muita taitoja. Oppilaita olisi myös huomioitava taito ja taideaineissa sekä harrastuksissaan ja kannustettava heitä kehittämään ominaisuuksiaan, jotka ovat heillä vahvoja, tiedollista osaamista mitenkään väheksymättä. Usein kuitenkin taito ja taideaineet jäävät niin sanottujen tietopainotteisten aineiden varjoon ja oppilaat leimautuvat juuri näiden tietopainotteisten aineiden mukaan.

Tyttöjä ja poikia kiinnostaa koulussa erilaiset oppiaineet. Uusikylän ja Kansanen tutkimuksen mukaan tytöt pitävät musiikista, äidinkielestä, kuvaamataidosta, biologiasta, käsityöstä ja vieraasta kielestä poikia enemmän. Pojat taas pitävät tyttöjä enemmän liikunnasta, maantiedosta ja matematiikasta. Sen sijaan sellaisilla kouluelämän muodoilla, joissa voi toimia omilla ehdoilla (väli-tunnit, oma luokka, kouluruokailu, koulutoverit, kokeet, koulumatkat) ei löydy eroja tyttöjen ja poikien välillä. Tyttöjen ja poikien väliset erot liittyvät formaali- seen ja institutionaaliseen näkökulmaan (läksyt, opettajat, oppikirjat, kouluun lähtö, oppitunnit). Tässä suhteessa tytöt ovat tyytyväisempiä ja näyttävät sopeutuvan koulun asettamiin vaatimuksiin paremmin kuin pojat. (Uusikylä ja Kansanen 1988.)

Suosiiko nykyinen koululaitoksemme tyttöjä enemmän? Koulussa odotetaan, että oppilaat ovat tunnollisia, tekevät tehtävänsä ja vastaavat kun heiltä kysytään jotakin. Tytöiltä tämä onnistuu hyvin, mutta entäs pojilta? Mitä heidän päässään liikkuu silloin, kun pitää istua hiljaa ja tehdä tehtäviä? Yleensä pojat mielellään tekisivät yhdessä jotakin, liikkuisivat, pelaisivat ja toimisivat. Pojat kaipaavat päivän rutiineihin ehkä enemmän vaihtelua ja toimintaa.

Tytöt arvioivat koulun hyödyllisemmäksi kuin pojat, joskin sukupuolten väliset erot pienenevät vanhimpaan ikäryhmään siirryttäessä. Vain noin joka seitsemännön tytön ja joka neljännen pojan mielestä koulunkäynti oli ajantuhlausta. (Kannas 1995, 113.)

2.3.2 Oppilaan motivaation kehittyminen

Aluksi lapsen oppimismotiivit kehittyvät leikkien yhteydessä, jos leikkeihin sisältyy aineksia, jotka edellyttävät oppimista. Kun lapsi kohdistaa huomionsa toiminnan tuloksiin, hän alkaa myös asettaa itselleen tietoisesti välitavoitteita ja samalla hänen niin kutsuttu aikavälinsä koko omaan toimintaan pidentyy. Täten oppimistoiminta kehittää lapsen välillisiä motiiveja jotka vaikuttavat hänen toimintaansa epäsuorasti, tietoisesti asetettujen päämäärien kautta. (Wahlström 1981.)

Wahlströmin artikkelista käy ilmi että alaluokilla lapset eivät ole kovinkaan paljon kiinnostuneita oppiaineiden ja tehtävien sisällöstä, mutta oppimisen sisänsä he kokevat tärkeäksi. Vähitellen lapsi alkaa havaita tietojen ja taitojen välisen hyödyn. Alaluokilla oppilaat kunnioittavat opettajaansa, oppilaat eivät kyseenalaista opettajan tekemiä ratkaisuja. Siirryttäessä ala-asteen ylemmille luokille oppilaiden motivaatiossa tapahtuu selviä muutoksia. Tehtävien konkreettinen sisältö vaikuttaa siihen kuinka halukkaasti oppilaat niitä suorittavat. Toinen merkittävä muutos motivaatiossa kehityksessä on itsenäistyminen vanhemmista ja opettajasta ja omien ikätovereiden merkityksen kasvaminen. Oppilaiden motiivien kehitykseen vaikuttaa monet tekijät: oppilaiden kyvyt ja valmiudet, tiedot ja taidot sekä kokemukset koulussa. (Wahlström 1981.)

Motivaation kehittymiselle ja koulutyöhön sitoutumiselle on tärkeää se, että pystyy opiskelussaan etenemään omaa tahtiaan, keskittymään opiskelutehtäviin erityisesti silloin, kun ne kiinnostavat. Onnistuminen ja pärjääminen on kiinni suurelta osaltaan motivaatiosta. Tutkimuksen mukaan suurin osa oppilaista ei koe oppitunteja kovinkaan motivoiviksi. Oppilaat ovat sitä mieltä, että oppitunnit ovat pitkästyttäviä ja tylsiä sekä aika kuluu hitaasti. On myös todennäköistä, että se miten oppilaat kuvaavat kouluun lähtöä aamuisin, kertoo koulunkäyntiin motivoitumisesta. Motivaatio ongelmalla on keskeinen asema koulutyössä. Oppilas motivoituu ellei siihen ole olemassa mitään vastatekijöitä. Opetuksen vaikeusaste on motivoitumisen tärkein edellytys. Opetuksen

vaikeusaste on sopivaa, kun oppilaalla on edellytykset pysyä mukana opetuksessa ja lisäksi oppia mitä hänelle opetetaan. Opetuksen pitäisi lisäksi vielä työllistää oppilasta. (Liinamo & Kannas 1995, 112-114.)

Koulunkäynti- ja oppimismotivaatiossa on oppilaskohtaisia eroavuuksia. Eroavuudet voivat johtua sellaisista sisäisistä ja sosiaalisista seurauksista kuten kodin ja sosiaalisen ryhmän arvostuksesta, oppilaan ja opettajan välisestä vuorovaikutuksesta, oppimistavoitteista, opetusjärjestelyistä, toveriryhmän arvostuksesta, opiskelukohteista ja oppimiskokemuksista. (Mäki-Rahkola 1973, 5-6.)

2.4 Koulun työrauha - viihtyvyyden edistäjänä

Hyvä työrauha ilmentää usein myös hyvää kouluviihtyvyyttä. Työrauhan lähtökohtina ovat yleensä levottomuus, välinpitämättömyys ja motivoitumattomuus. Myös opetussuunnitelma ja opetussisällöt sekä koulun toimitilat vaikuttavat oppilaiden viihtyvyyteen. (Kaikkonen 1983, 67.)

Opettajan tulisi huomioida työrauha opetustilanteita suunniteltaessa. Oppilaille olisi luotava mielekästä tekemistä ja mahdollisuuksien mukaan annettava oppilaiden itse myös osallistua opetustilanteiden luomiseen. Tuolloin oppilaat motivoituisivat, koska he itse kokisivat olevansa osa tuota oppimisprosessia. Oppiminen olisi käytännönläheistä ja mielekästä.

Kaikkosen tutkimuksen mukaan työrauhaa edistää myös se, että oppilaiden olosuhteet ovat mahdollisimman suotuisat. Oppilailla on oma luokka, jossa on heidän omia tuotoksiaan seinillä ja mahdollisuuksien mukaan luokkaan on tuotu myös oppilaille tärkeitä tavaroita, eikä oppilaiden tarvitse vaeltaa luokasta toiseen. Luokan sopiva lämpötila ja ilman laatu vaikuttavat oppilaisiin ja heidän kokemaan viihtyvyyteen.

Työrauhaa voidaan parantaa sopimalla oppilaiden kanssa yhteisistä säännöistä. Oppilaille pitäisi korostaa oikean ja väärän käyttäytymisen merkitystä

sekä toisten kunnioittamista. Työrauhaongelmien poistamisen vaikeutena on se, että ihmiset pyrkivät tarkastelemaan asioita vain omasta näkökulmastaan ja suhtautuvat välinpitämättömästi yhteisiin asioihin. Rangaistuksilla ei työrauhaa voida poistaa, sen sijaan kiittämällä, palkitsemalla, huumorilla ja sovittuja sääntöjä noudattamalla saadaan aikaan myönteisiä tuloksia. (Kaikkonen 1983, 71-72.) Työrauha vaikuttaa oleellisesti oppilaiden viihtyvyyteen. Rauhattomassa luokassa oppilaat puhuvat ääneen milloin itse haluavat, eivätkä kunnioita toisiaan sekä kuljeskelevat luokassa oppitunnin aikana. On luonnollista, että tällaisessa luokassa kaikki oppilaat eivät koe viihtyvyyttä.

Oppilaat eivät pidä vaikutusmahdollisuuksiaan koulussa kovinkaan hyvänä. Oppilaat kokevat, että säännöt ovat laadittu jossain muualla, mutta he itse eivät ole päässeet vaikuttamaan niihin. On luonnollista, että tuolloin säännöt ja määräykset voivat aiheuttaa oppilaissa vastustusta, koska oppilaat kokevat määräyksien tulevan muualta. Ala-asteen oppilaat kokevat säännöt oikeudenmukaisiksi, vaikka he itse eivät ole kyenneet vaikuttamaan niihin, mutta mitä vanhemmaksi oppilas tulee sitä vähemmäksi kokemukset oikeudenmukaisuudesta käyvät. (Kannas 1995, 120.)

Turvallisuuden kokemus on tärkeä perustarve. Turvallisuus ja suvaitseva ilmapiiri antaa tilaa erilaisille persoonallisuuksille. Selkeät rajat ja säännöt sekä oikeudenmukaisuus luovat pohjan turvallisuuden tunteelle. Koulussa välitunti-valvonta ja sääntöjen ja määräysten noudattaminen sekä niiden valvominen ja kontrollointi ovat välttämättömiä koulu yhteisön turvallisuudelle. (Kannas 1995, 122.)

Koulun työrauhaa ja viihtyvyyttä voidaan edistää myös koulujen kerhotoiminnan kehittämisellä. Koulujan ulkopuolella kouluissa järjestettävillä monipuolisilla kerhotoiminnalla luodaan positiivinen kuva koulu ympäristöstä ja edistetään näin oppilaiden viihtymistä.

Luokassa työskentelee keskimäärin n. 20-30 oppilasta. Oppilaat ovat kaikki persoonallisuuksia ja heillä kaikilla on omat lähtökohtansa ja resurssit oppimiseen. On luonnollista että konfliktitilanteita luokassa syntyy oppilaiden kesken,

opettaja on tuolloin avainasemassa. Opettajan olisi nähtävä tilanteet ”ennakkoon” ja kyettävä puuttumaan niihin riittävän ajoissa.

Oppilaitten ongelmat

Oppilaiden kokemat ongelmat ilmenevät yleensä viihtymättömyytenä. Ongelmien taustatekijät ovat moninaiset, yksi niistä on terveystekijä. Näitä ovat yleiskunto, voimattomuus, keskittymiskyvyttömyys ja hermostuneisuus. Toisen tekijän muodostavat perheeseen ja kotiin liittyvät tekijät. Näitä ovat mm. kodin taloudellinen tilanne, työttömyys, oppilaan oman tilan puuttuminen tai oppilas on huolissaan vanhemmistaan. Sosiaalis-persoonalliset suhteet muodostavat myös yhden ryhmän. Tähän kuuluvat masentuneisuus, jännittyneisyys, itsetuottamuksen puute, ihmissuhdevaikeudet ja psykosomaattiset vatsakivut, päänsäryt ja unettomuus. (Kaikkonen 1983, 72-73.) Nämä ongelmat oppilaisissa ilmenevät usein poissaoloina ja koulupinnauksena.

Oppilaan häiriökäyttäytyminen on yleensä merkki jostakin vakavammasta häiriöstä. Häiriökäyttäytymistä on vaikea kohdata ja käsitellä sekä tulkita oikein koulumaailmassa. Opettajilla ei ole aina riittäviä valmiuksia ja riittävästi tietoa häiriökäyttäytymisestä, jotta hän kykenisi toimimaan kyseisissä tilanteissa. Jotkut opettajat tulkitsevat häiriön ilkeydeksi, osa ymmärtää sen psyykkiseksi häiriöksi. Häiriökäyttäytyminen (asosiaalinen käyttäytyminen) on ongelmallisimpia nuorten psyykkisiä häiriöitä. Rangaistukset eivät auta asosiaalista nuorta, vaan ne saattavat jopa pahentaa tilannetta. (Kuorelahti 2000.)

Opettajan tulisi tarkoin miettiä, mistä kulloinkin on kysymys. Olipa ongelma mikä hyvänsä, niiden havainnointi vaatii koulussa toimivilta aikuisilta hyvää ihmistuntemusta ja tiettyä herkkyyttä havaita ongelma, koska välttämättä kotonakaan niitä ei pystytä havaitsemaan. Ja on valitettavaa, että jos kysymys on oppilaan kotoa tulevista ongelmista, oppilasta voidaan tukea ja auttaa, mutta usein ongelma korjaantuu vasta silloin kun ongelmat kotona on saatu korjattua.

3 NUORUUSIKÄ JA LIIKUNNALLINEN KEHITTYMINEN

3.1 Nuoruusiän kehitys

Vaikka nuoruusikä voi nykyään kestä pari vuosikymmentä, sitä voidaan silti pitää jonkinlaisena siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruuden aikana yksilö kehittyy fyysisesti aikuiseksi, oppii keskeiset yhteistyössä tarvittavat taidot ja valmiudet, itsenäistyy omasta lapsuuden perheestään, etsii ja valitsee aikuisuudessaan käyttämät roolit sekä muodostaa käsityksen omasta itsestään. (Nurmi 1997, 256.)

Nurmen mukaan nuoruuden kehitys on hyvin monimääreistä ja –tasoista. Sitä ohjaavat biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Nuoruusvaiheen alkua määrää selkeästi biologinen kehitys: puberteetin alkaminen on keskeinen nuoruusikää määrittävä tapahtuma. Kehon kasvu ja sukupuolikypsyyden saavuttaminen muuttavat lapsen suhteen sekä itseensä että muihin. Tässä iässä saavutetaan usein myös ajattelun abstraktisuuden ja loogisuuden taso, joka on tyypillistä aikuisen ihmisen ajattelulle. (Nurmi 1997.)

Kehityksensä aikana nuori käy läpi erilaisia roolimutoksia, mitkä ilmenevät Nurmen kirjoittamassa artikkelissa. Yksi tärkeä muutos on irtautuminen lapsuuden perheestä. Tässä vaiheessa nuori saa enemmän itsenäisyyttä omaan elämäänsä liittyvien päätösten tekemisessä. Toinen roolimutosten vaihe on aikuiselämän rooleihin valmentautuminen, joka muodostuu erilaisista koulutukseen, ammatinvalintaan, elämäntapaan ja ihmissuhteisiin liittyvistä valinnoista, jotka ohjaavat nuorta tiettyihin aikuisuuden rooleihin.

Nuoruus on pitkä ajanjakso, joka voidaan Nurmen määrittämisen mukaan jakaa seuraavasti: varhaisnuoruus (11-14 -vuotiaat), keskinuoruus (15-18 -vuotiaat) ja myöhäisnuoruus (19-25 -vuotiaat). Nuorten kehitys ja siihen vaikuttavat tekijät vaihtelevat huomattavasti näiden ikäkausien välillä. Nuoren valinnat ja

menestys eri elämänaalueilla ohjaavat hänen myöhempää kehitystään ja hyvinvointiaan monella tavalla.

Elämänkaaripsykologiassa korostetaan tyypillisesti sitä, että ihmisen kehityksen eri vaiheet eroavat erityisesti sen mukaan millaisia sosiaalisia odotuksia, normeja, rooleja ja mahdollisuuksia yhteiskunta, sen eri instituutiot ja kulttuuri kohdistavat yksilöön. Ikään liittyvät rakenteet luovat selviä käännekohtia, jotka toimivat karttoina ihmisen myöhemmälle kehitykselle ja elämälle. (Nurmi 1997.)

Havighurst oli ensimmäinen tutkija, joka kuvasi eri ikäkausiin liittyviä normatiivisia tekijöitä. Hänen mukaansa ikään liittyvät kehitystehtävä muodostuvat erilaisista normatiivisista odotuksista, joita yksilöön kohdistetaan tietyissä elämänvaiheissa (esim. minkä ikäisenä lapsen odotetaan oppivan puhumaan tai kävelemään). Havighurstin mukaan varhais- ja keskinuoruuden keskeiset kehitystehtävät ovat: uusien suhteiden luominen molempia sukupuolta oleviin ikätovereihin, sukupuoliroolin omaksuminen, oman fyysisen olemuksensa hyväksyminen sekä emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista. Vaikka teoria on syntynyt 40-luvulla, ne sopivat kyllä varsin hyvin vielä nykypäivänäkin. (Nurmi 1997, 258-259.)

3.2 Liikunta elämäntapana

Elämäntavalla tarkoitetaan säännönmukaisia, merkitseviä toimintoja ja valintoja, jotka täyttävät ihmisen jokapäiväisen elämän: työn, kulutuksen, asumisen, vapaa-ajan, perhe-elämän. Jos elämäntapana on liikunta ja liikunnan harrastaminen siihen liittyy myös monia muita asioita: ajankäyttö, ruokavalio, kanssakäymisen muodot, kurinalaisuus, tavoitteellisuus. Elämäntapa on kokonaisuus, tietty järjestelmä, vastakohtana järjestymättömälle, ristiriitaiselle elämälle. (Roos 1986, 9.)

Nuorten ja lasten elämäntapaan vaikuttaa ne arvot ja asenteet, mitkä he kotoaan saavat. Vanhemmat antavat lapsilleen elämäntavan mallin, johon vaikut-

taa luonnollisesti oma harkinta, omat kyvyt ja taidot sekä muoti. Elämäntapa muuttuu vähitellen yhteiskunnan muutoksen myötä. Elämäntapaa ohjailee siis myös sellaiset tekijät, joita emme itse hallitse.

Liikunta elämäntapana on elämäntapa, jossa kilpailulla on keskeinen osa. Liikunta voi olla monien erilaisten elämäntapojen osa. Elämäntavan kannalta liikunta voidaan katsoa liittyvän kolmeen asiakokonaisuuteen: Liikunta liittyy ensinnäkin itsekuriin, elämänhallintaan, suhteeseen omaan ruumiiseen. Liikunta on useasti juuri itsetunnon kohottamista, halua näyttää että pystyy johonkin. Toiseksi elämäntapa ja liikunta liittyvät oman sosiokulttuurisen aseman ja harjoitetun urheilumuodon suhteeseen. Toisin sanoen voimme päätellä liikuntamuodosta henkilön aseman sosiaalisella kentällä. Kolmanneksi elämäntapa on ominaisuuksien kokonaisuus, järjestelmä. Liikunta on aina monivaiheinen polku, jossa on tietty pääreitti ja monia poikkeamismahdollisuuksia. (Roos 1989, 16-18.)

Puhutaan myös liikunnallisesta elämäntavasta. Tuolloin fyysinen aktiivisuus on erottamaton osa jokapäiväisiä toimia. Jonkin liikuntalajin harrastus voi muodostua niin intensiiviseksi, että se alkaa vaikuttaa muihin arkipäivän toimintoihin. On myös olemassa tiettyjä liikuntamuotoja, jotka kuuluvat tiettyyn elämäntapaan, tuolloin liikunta toimii elämäntyylä kuvaavana tai erottelevana tekijänä. (Nupponen & Telama 1999.)

3.3 Liikunnan merkitys lapselle

Liikuntakasvatuksessa voidaan erottaa kaksi suuntaa, jotka tukevat toisiaan: kasvatus liikunnan avulla ja kasvatus liikuntaan. Yhteiskunnan muutoksen myötä lasten ja nuorten luonnollinen rasitus on vähentynyt, joten joudutaan panostamaan fyysisen rasituksen lisäämiseen. Pienet ja mitättömänkin tuntuiset leikit eivät ainoastaan vahvista luonnetta vaan suorastaan muokkaavat elämänkatsomusta. Liikuntakasvatukselta odotetaan yhä enemmän tukea sekä minäkäsityksen, itsetunnon että mielenterveyden kehittämisessä. Liikunnasta pitää oppia nauttimaan. Tarjottaessa monipuolisia kokemuksia, itsensä

toteuttamismahdollisuuksia, aggressioiden ja paineiden purkuteitä sekä onnistumisen elämyksiä, tässä kasvatustehtävässä voidaan onnistua. (Jääskeläinen 1985, 31-32.)

Jääskeläisen mukaan lapsen liikunnan ohjauksen tavoitteena on harrastuspohjan luominen ja kiinnostukseen herättäminen, liikunnallisten taitojen opettaminen, tapojen ja tottumusten luominen, virkistuksen ja ilon saaminen sekä myöhemmin fyysisen kunnon ja suorituskyvyn edistäminen. Tärkeää on, että lapsi nauttii siitä mitä hän tekee, hän kokee onnistuvansa siinä ja kehittyvänsä siinä. On myös tärkeää että lapsi voi itse kokeilla jo oppimiaan liikkeitä ja näin oppia tuntemaan kehonsa toiminnanmahdollisuudet eri tilanteissa. Jokaisessa lajissa painotetaan juuri lajille tyypillisiä ominaisuuksia, joten monipuolinen tutustuminen lajeihin antaa mahdollisuuden myöhemmin valita juuri itselleen sopivan lajin.

Lapsen liikunnan ohjauksen ensisijaisena tavoitteena tulisi olla kasvatus liikunnan avulla ja kasvatus liikuntaan, vasta myöhemmin luonnollisesti mukaan tulevat ne lajitaidolliset seikat, jotka auttavat nuorta kehittymään urheilulajissaan. Tärkeää on siis antaa lapselle positiivisia kokemuksia liikunnan avulla ja auttaa lasta kasvamaan yhteistyökykyiseksi, vastuulliseksi ja sosiaalisesti yksilöksi.

Liikunta ja tiedollinen kehitys

Motorinen kehitys on sidoksissa tiedolliseen kehitykseen. Ajatellaan lasta, joka on oppinut kävelemään hyvin varhain. Tällainen lapsi saa osakseen ihailua ja muuta huomiotaan läheisiltään ja muilta ihmisiltä. Lapsi muodostaa jo varhain vuorovaikutussuhteen ympäristönsä kanssa, jolloin hänen tiedollinen puolensaakin kehittyy. Lapsi kokee tyydytystä huomattaessaan muiden kannustuksen hänen liikkuaan. Motorisesti taitavaa lasta arvostetaan sosiaalisesti ja hän saa taidoistaan myönteistä palautetta vanhemmiltaan ja muilta aikuisilta sekä ikätovereiltaan. (Pyykkönen, Telama & Juppi 1989.)

Taitamaton lapsi vetäytyy helposti tilanteista josta seuraa, että lapsi ei voi harjoittaa vähemmän kehittyneitä taitojaan, mikä hänelle olisi erittäin tärkeää. Tämän seurauksena lapsi jää yhä enemmän jälkeen ikätovereidensa kehityksestä ja lapsi menee yhä vähemmän mukaan toimintaa. Kierre on valmis. Taitamaton lapsi vetäytyy kuoreensa.

Jokaiselle lapselle liikkuminen on tärkeää ja liikunnallisten taitojen harjoittaminen. Lapsi muodostaa nopeasti käsityksen itsestään mm. liikunnallisten taitojen perusteella. Urheiluseurojen valmentajien ja ohjaajien sekä eri instanssien lasten liikunnan ohjaajien olisi huomioitava kaikki lapset liikkujina ja kehitettävä toimintaa niin, että jokainen lapsi kokisi olevansa arvokas ryhmän jäsen. Silloin lapsi kokisi olevansa arvokas myös muussa toiminnassa.

3.4 Urheilu kasvuympäristönä

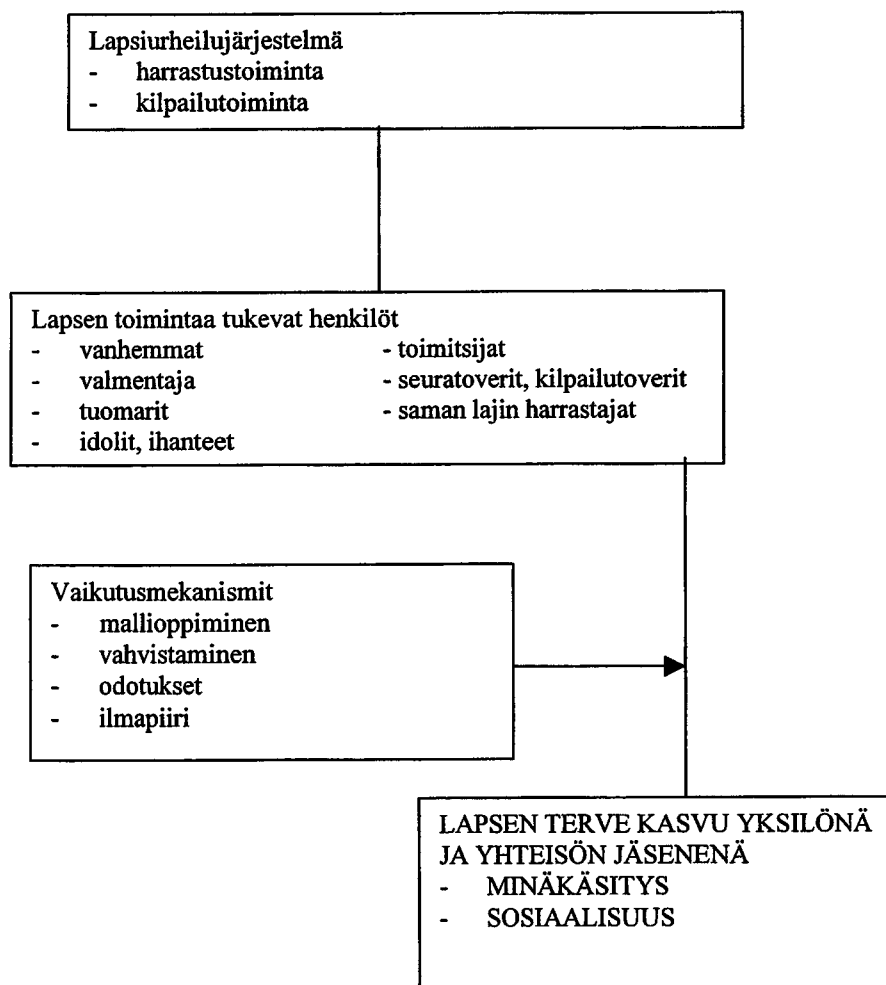
Urheilua ja harrastustoimintaa markkinoidaan lasten ja nuorten kasvatusjärjestelmänä. Viime vuosina ovat myös urheilujärjestöt kiinnittäneet huomiotaan tavoitteiden asettelussa lasten ja nuorten kasvattamiseen. Vanhemmat luottavat urheilun ja urheilujärjestöjen kasvattavaan tekijään ja vievät lapsensa mielellään erilaisten urheiluharrastusten pariin.

Joka kolmas alle murrosikäinen poika ja joka neljäs tyttö osallistuu kohtalaisen säännöllisesti urheiluseuratoimintaan Suomessa. Urheilu on siis nuorten aktiivisista harrastuksista yleisin. Kun näin suuri joukko lapsia osallistuu vapaaehtoisesti varsin intensiiviseen toimintaan, on jo tästä syystä aiheellista tarkastella vakavassa mielessä urheilua kasvatusympäristönä, sillä jotain vaikutusta tällä toiminnalla on lapsiin. (Pyykkönen, Telama & Juppi 1989.)

Liikunta ja urheilu tarjoavat hyvät mahdollisuudet tarjota kehittävää kasvatuksellista toimintaa. Liikunnan ohjauksessa on hyvin tärkeä kiinnittää huomiota nuorten väliseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen, yksilön vastuuta korostavaan omatoimisuuteen ja kilpailun määrään ja laatuun. Tärkeää on kiinnittää huomio siihen miten tehdään eikä siihen mitä tehdään. Olisi tärkeä suhtautua

vakavasti toiminnan organisointiin ja metodeihin. Esimerkiksi urheilun parissa voitaisiin lapsia ja nuoria ohjata sellaiseen toimintaan, jossa korostuu vuorovaikutus toisten samanikäisten kanssa sekä omatoimisuus. Valitettavan usein lasten ja nuorten liikunnan ohjaukset perustuvat valmentajakeskeiseen ja autoritaariseen toimintaan. (Telama & Laakso 1997, 286-287.)

Pyykkösen, Telaman ja Jupin käsityksen mukaan tärkeää on huomata, että mikään urheilu sinänsä ei kasvata hyvään eikä pahaan, vaan vaikutukset riippuvat hyvin pitkälti siitä, miten vuorovaikutustilanteet seurojen sisällä on järjestetty ja miten lapsen kehitystarpeet on huomioitu kyseisessä urheilussa. Urheiluharrastukset kuten harrastukset yleensä ohjaavat lasta ja nuorta pitkäjänteiseen toimintaan ja luovat hänelle myös sosiaalisen kanssakäymisen verkoston.

Kuvio 2. Lasten urheiluun liittyvät tekijät (Kuvio on muokattu Ahlström ym. 1979 mukaan.)

Lasten liikunnan tärkeitä tekijöitä ovat liikuntaharrastukset ja kilpaileminen kyseisessä lajissa, joka seuraa yleensä säännöllisestä harrastamisesta. Lapsen kilpailu ja harrastustoimintaan vaikuttavat vanhemmat, valmentajat, tuomarit, toimitsijat, seuratoverit, kilpailutoverit, idolit ja ihanteet, jotka kannustavat lapsia jatkamaan urheilun parissa ja antavat esimerikin omalla käyttäytymisellä. Lisäksi he vahvistavat lapsen käyttäytymisen ihailullaan ja hyväksymällä lapsen suorituksen. Samaa lajia harrastavien samanikäisten kesken syntyy kiinteä suhde, heillä on jokin yhteinen asia mistä he keskustelevat ja mikä yhdistää heidät muutenkin. Tämä kaikki vaikuttaa siihen ilmapiiriin, joka syntyy samaa lajia harrastavien välille harjoituksissa tai kilpailumatkoilla. Nämä tekijät yhdessä tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. Lapsesta kasvaa sosiaalinen, hyvän itsetunnon omaava ihminen.

Urheilun kasvattavalla vaikutuksella tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, jotka eivät liity itse urheilusuoritukseen tai suorituskyvyn parantamiseen. Urheilun kasvatuksen päätehtävät voidaan jakaa kahteen osaan yksilön kehittymiseen yksilönä ja yksilön kehittymiseen yhteisön jäsenenä. (Jääskeläinen 1985.)

Tärkeänä yksilön kehitykseen liittyvänä tavoitteena voidaan pitää minäkäsityksen muodostumista ja identiteetin kehittymistä. Minäkäsityksellä tarkoitetaan sitä, millaisena henkilö näkee itsensä, oman ruumiinsa, persoonallisuutensa, ulkonäkönsä sekä henkisen- että fyysisen suoriutumiskyvynsä. (Aho 1996, 7-21.) Toisin sanoen sitä, kuinka tyytyväinen henkilö on omiin kykyihinsä ja omaan itseensä.

Hyvää itsetuntemusta ja realistista käsitystä omista ominaisuuksista ja mahdollisuuksista pidetään ehyen persoonallisuuden kehityksen ja myös mielen-terveyden kulmakivenä. Näitä ominaisuuksia tarvitaan juuri henkilöltä (esim. urheilijalta), joka pyrkii huipulle. Näitä ominaisuuksia arvioidaan itseä suhteessa ympäristöön. Urheilussa erityisen selkeästi tarkastelun kohteeksi tulevat fyysiset ominaisuudet. Lapsiin vaikuttaa myös muiden ihmisten suhtautuminen erityisesti muilta ihmisiltä saatu arvostus, kannustus ja hyväksyminen vaikuttavat lapsen itseluottamuksen kehittymiselle, mutta myös oman minäkäsityk-

sen muodostumiseen se vaikuttaa. Itsearvostuksen kannalta on kuitenkin tärkeämpää se, miten oma suorituskky koetaan, kuin se mikä on todellinen suorituskky. (Pyykkönen, Telama & Juppi 1989.)

Pyykkösen, Telaman ja Jupin toimittamassa teoksessa kävi ilmi, että kiinnostavana, tavoitteellisena ja sosiaalisena toimintana urheilu saattaa tukea myös nuoren itsenäistymistä. Itsenäistymisen kannalta on tärkeää, että lapsi itse oppii arvioimaan omia suorituksiaan ja tekemään päätelmiä omasta suoriutumisestaan, eikä jää riippuvaiseksi vanhemmista, valmentajista tai muista henkilöistä, jotka toimivat yhdessä lapsen urheilun parissa. Lapsi oppii samalla arvioimaan paitsi omia suorituksiaan myös suoriutuksiin ja pätevyyteen vaikuttavia tekijöitä. Yhteisöllisen kehittymisen tärkeimpinä tekijöinä voidaan pitää ihmisen kykyä havainnoida toisten ihmisten tunteita, reaktioita sekä kykyä ymmärtää oman toiminnan vaikutuksia toisiin ihmisiin. Tärkeänä voidaan myös pitää kommunikoimistaitojen kehittymiseen liittyviä seikkoja, joihin liittyy myös kyky toimia ryhmässä. Nämä kyvyt ilmenevät sosiaalisena käyttäytymisenä, johon kuuluu mm. sujuva kommunikointi, yhteistyökykyisyys, toisten auttaminen, toisten ihmisten kunnioittaminen sekä aggression kanavointi sallittuun toimintaan ja väkivallan välttäminen.

Lasten innostus toimintaa kohtaan on suuri, siksi sen yhteydessä pitäisi olla myös hyvät mahdollisuudet oppia jotakin muutakin kuin urheiluun liittyviä taitoja. Urheilu luo paljon erilaisia kasvatustilanteita: aggressioiden hallinta erilaisissa tilanteissa, sääntöjen noudattamista, tovereiden huomioimista, sekä tavoitteiden ja saavutusten asettamista.

Urheilu varsinkin systemaattinen urheilu tuo ihmisen elämään järjestystä. Järjestystä tarvitaan myös koulunkäynnissä, joten urheilu voi parantaa myös koulumenestystä. Lapsen urheilun ollessa liian vakavaa, se voi myös kaventaa lapsen elämänpiiriä, jolloin sosiaaliset suhteet ja muut harrastukset saattavat kärsiä.

Liikunta tai urheilu sinänsä ei kasvata hyvään eikä pahaan. Kaikki riippuu siitä, millaisille arvoille urheilua ohjaavien toiminta perustuu ja kuinka käytännön

tilanteissa toimitaan. Ohjaajilla ja valmentajilla on hyvät mahdollisuudet ohjata ja tukea lasten kehitystä urheilun avulla. Urheilu ja liikunta sisältää paljon ominaispiirteitä, jotka tekevät siitä hyvän kasvun ohjauksen välineen. (Karvinen, Hiltunen ja Jääskeläinen 1991, 19.)

Urheilun kehityspiirteistä lienee lasten urheilun kannalta ehkä merkittävin huippu-urheilun kehitys yhä kovempaan suuntaan, mikä edellyttää paitsi totaalista valmennusta, myös kaikkien mahdollisten luvallisten ja luvattomampienkin apukeinojen käyttämistä (Pyykkönen, Telama & Juppi 1989). Tämä tarkoittaa tehokasta kykyjen etsintää ja lapset joutuvat yhä nuorempina liian kovan valmennuksen alaiseksi, jolloin muut harrastukset jäävät vähemmälle tai loppuvat kokonaan ja muu sosiaalinen elämä kärsii. Lapsesta otetaan suurin mahdollinen "teho" liian nuorena ja lapsi ei ehkä enää itse nauti suorituksistaan. Lapsi ei voi enää toimia omilla ehdoillaan, vaan häntä määrää valmentaja.

Tärkeää olisi kehittää lasten urheilua niin, että lapsille muodostuisi siitä ihan oma kulttuurinsa. Lasten urheilua leimaisi omat lajikohtaiset säännöt ja omat lajikohtaiset tavoitteet. Käytännössä tämä merkitsee järjestäjien, valmentajien ja ehkä koko yhteiskunnan asenteiden muokkausta ja koulutusta.

4 LIIKUNTAHARRASTUS

4.1 Liikuntaharrastuksen käsite

Liikuntaharrastukseksi kansan keskuudessa käsitetään kaikki liikkuminen vapaa-aikana. Nykyään liikunta nähdään käsittävän kaikkea tarkoituksenmukaista liikkumista oman lihastyön avulla.

Liikuntaharrastus tarkoittaa lähinnä vapaa-aikana tapahtuvaa, henkilökohtaiseen kiinnostukseen perustuvaa liikuntaan osallistumista tai liikunnallisen vaihtoehdon tietoista valitsemista muissa toiminnoissa. Liikuntaharrastuneisuutta määriteltäessä olisi kiinnitettävä huomioon harrastuksen tiheyteen, säännöllisyyteen ja intensiteettiin. Liikuntaharrastus on säännöllistä, jos yksilö liikkuu esimerkiksi kerran viikossa ja harrastus kestää yhtäjaksoisesti pitemmän aikaa. Liikunnan harrastus voi olla joko organisoitua tai omaehtoista. (Ahlström, Eskola, Honkala, ym.1979, 68.)

Liikuntaharrastuksella tarkoitetaan vapaa-ajan liikuntaa tai liikunnallisen vaihtoehdon toistuvaa tietoista valitsemista, jolloin toiminnalle on ominaista pysyväluonteinen motivaatio itse toimintaa tai sen seurauksia kohtaan. (Komiteanmietintö 1975, 2). Liikuntaharrastuksella tarkoitetaan siis koulutuntien ulkopuolella tapahtuvaa liikunnan harrastamista. Organisoituneena liikunnan harrastamisena tällä tarkoitetaan osallistumista urheiluseurojen toimintaan tai koulun liikuntakerhoihin osallistumista.

Pysyvä kiinnostus edellyttää, että ihminen on tietoinen toimintansa tavoitteista ja on sisäistänyt pyrkimyksensä ja motivaationsa. Alussa harrastus voi alkaa esimerkiksi koulutoverin innoittamana tai vanhempien suosituksesta. Harrastus tarjoaa yksilölle jotakin sellaista, mikä motivoi yksilöä jatkamaan. Se voi olla esimerkiksi se, että yksilö huomaa kehittyvänsä lajissa tai huomaa itsessään jonkin ominaisuuden kehittyvän tai yksilö saa kannustusta muilta esim. ohjaajilta tai vanhemmiltaan. Yksilö kiinnostuu yhä enemmän harrastuksestaan ja se positiivinen palaute, mitä hän saa, motivoi jatkamaan harrastuksen parissa. Kiinnostuksen tyydyttämisestä ei tällöin seuraa kiinnostuksen sam-

muminen, vaan sen sisäinen uudelleen järjestäminen. Tämä syventää ja monipuolistaa harrastusta ja synnyttää uusia kiinnostuksen kohteita. (Petrovski 1973, 135-136.)

Liikuntaharrastuneisuus on myös määritelty sellaisten yleisten ja suhteellisten pysyvien käyttäytymispiirteiden, tavoitteiden, tarpeiden, motiivien ja intressien kokonaisuudeksi, joka kohdistuu omakohtaiseen harrastusliikuntaan. (METELI 1975, 25). Määritelmän mukaan liikuntaharrastuneisuuden käsitealueen ulkopuolelle jäävät urheilun passiivinen kuluttaminen (penkkiurheilu, urheiluviihde) ja osallistuminen organisoituun urheiluseura- ja järjestötoimintaan toimitsijana tai huoltajana (fyysinen passiivisuus).

Tässä tutkimuksessa liikuntaharrastuksella tarkoitetaan oppilaiden vapaaajalla tapahtuvaa, koulutuntien ulkopuolella harjoittamaa fyysisesti aktiivista liikuntaa, joka tapahtuu urheiluseurojen kautta. Tutkimuksessani olevat nuoret harrastavat liikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa. Osa nuorista harrastaa yksilölajeja (esim. yleisurheilua) ja osa nuorista joukkuelajeja (esim. jääkiekkoa, jalkapalloa). Tutkimuksessa olevat nuoret käyvät kilpailuissa ja joukkuepeleissä säännöllisesti ja lisäksi heillä on urheiluharrastustensa suhteen selkeitä tavoitteita.

4.2 Nuorison liikuntaharrastukset yleensä

Peräti 84 % 12-18-vuotiaista suomalaisista nuorista harrastaa liikuntaa jossakin muodossa. Liikunnan harrastuksen määrä on nuorilla suuri. Erityisesti pojat näyttävät olevan ns. "himoliikkujia", sillä 35% liikuntaa harrastavista pojista suorittaa liikuntaharrastuksia vähintään viitenä päivänä viikossa. Vastaava luku tytöillä on n. 20%. (Itkonen & Ranto 1991, 12-13.)

Itkosen ja Rannon tutkimuksen mukaan nuoret harrastavat liikuntaa urheiluseurojen puitteissa ja urheiluseurojen ulkopuolella. Valtakunnallisesti suosituimpia lajeja, joita harrastetaan urheiluseurojen puitteissa ovat jalkapallo, jääkiekko, voimistelu ja pesäpallo. Näitä lajeja harrastetaan selvästi eniten, kaikkien muiden lajien osuudet ovat selvästi pienempiä. Niin sanotut uudet lajit

eivät ole kovinkaan vahvasti tunkeutuneet nuorten harrastuspiiriin ainakaan seuratoiminnan yhteydessä, enemmän niitä kokeillaan seuratoiminnan ulkopuolella. Lajeja kokeillaan ja vaihdetaan nopeasti. Seuratoiminnan ulkopuolella painottuvat hyötyliikunnan ja yleiskunnan vahvistamiseen liittyvät lajit kuten pyöräily, lenkkeily ja uinti sekä laskettelu, pesäpallo, jalkapallo ja tennis. Tyttöjen ja poikien harrastuksissa on selviä eroja. Tytöt harrastavat selvästi enemmän fyysiseen peruskunnan kehittämiseen tähtääviä lajeja (pyöräily, lenkkeily, kävely jne.). Samoin tytöt harrastavat selkeästi enemmän ratsastusta ja tanssia. Poikien harrastukset painottuvat seuratoiminnan ulkopuolellakin palloilulajeihin. (Itkonen & Ranto 1991.)

Lasten ollessa pieniä pitäisi heille antaa mahdollisimman paljon liikkumisen mahdollisuuksia. Parhaat edellytykset monipuoliselle liikunnan harrastamiselle luovat luonnonläheinen ympäristö ja leikkiverien ja piha-alueen runsaus. Mutta nämä eivät yksistään riitä, vaan lapsi toimii itse myös aktiivisena osapuolena, joka käy ilmi sellaisten lasten harrastuneisuudesta, joilla ei ole lainkaan sisaruksia eikä leikkikavereita. Myös tällaisilla lapsilla on monenlaisia vapaa-ajan puuhailuja ja liikuntaharrastuksia. Lapsuudessa lapset haluavat kokeilla monia eri liikunnan lajeja ja tuolloin liikunnan harrastus onkin monipuolista. Harrastuslajeja on paljon ja uusia kiinnostuksen kohteita tulee vastaan jatkuvasti. Samalla kun liikunnan määrä vähenee (12-13-vuoden iässä) samalla myös lajien monipuolisuus luonnollisesti vähenee.

Osallistuminen seurojen urheilutoimintaan ja organisoituun liikuntaan alkaa nykyään jo kohtuullisen varhaisessa vaiheessa ja lisääntyy aina 12 ikävuoteen saakka, jonka jälkeen lasten ja nuorten osallistuminen organisoituun liikuntaan alkaa vähentyä. (Karvinen, Hiltunen, ja Jääskeläinen 1991.)

Eri lajien harrastamisessa on havaittu muutoksia iän myötä. Kilpailulajeissa harrastajien määrä vähenee iän kasvaessa. Tyttöillä on todettu lisääntyvän esteettisen liikunnan osuus iän kasvaessa ja pojilla lentopallon pelaaminen. (Telama & Viikari ym. 1985.)

Telaman ja Viikarin tutkimuksen mukaan nuorten yleisimmät liikuntalajit ovat juoksu, kävely, uinti, hiihto, luistelu ja sulkapallo, joita nuoret voivat harrastaa myös seuratoiminnan ulkopuolella. Vuodenaikojen vaihtelun mukaan nuorten harrastuksissa on selkeästi kesä- ja talvilajeja.

4.3 Liikuntaharrastus tutkimuspaikkakunnalla

Tutkimuspaikkakunta on pienehkö noin 3 300 sadan asukkaan kunta. Kunnassa on kouluikäisiä (7-16) lapsia ja nuoria noin 500. Kuten muissakin maa-laiskunnissa, myös tutkimuspaikkakunnalla harrastetaan runsaasti liikuntaa. Se on ainoita nuorten vapaa-ajan vieton mahdollisuuksia musiikkiharrastusten ohella tutkimuspaikkakunnalla.

Liikuntaharrastukset saavat oman leimansa paikkakunnittain. Tutkimuspaikkakunnalla perinteisiä lajeja ovat yleisurheilu, hiihto ja lentopallo, joissa harrastajia on eniten. Harrastajia löytyy myös pesäpallosta, tanssista, suunnistuksesta ja jalkapallosta, joskin heidän osuus on vähäisempää kuin edellisten lajien.

Yleisurheilun aktiivi harrastajia (läpi vuoden) on noin neljäkymmentä. Kesällä yleisurheilun harrastajien määrä on noin sata. Lisäksi tutkimuspaikkakunnalla on noin kymmenen yleisurheilijaa, joiden tulokset jo valtakunnan tasoon verrattuna ovat erittäin hyviä. Yleisurheiluharrastus on voimakkainta alle 10-vuotiaiden keskuudessa, mutta harrastus vähenee varhaisnuoruus vaiheessa.

Lentopalloa harrastavia nuoria on noin kuusikymmentä. Yleensä he harjoittelevat kerran viikossa, mutta noin 4-6 nuorta pelaa aikuisten sarjassa ja heillä on harjoitukset useamman kerran viikossa ja he myös ohjaavat tai ovat apu-ohjaajina pienten lasten harjoituksissa.

Hiihtoa harrastavia nuoria on noin kuusikymmentä, joista säännöllisesti kilpailee noin kaksikymmentä. Hiihtäjistä piiritasolla kilpailee noin kymmenen ja he harjoittelevat säännöllisesti läpi vuoden oman harjoitusohjelmansa mukaisesti.

Tanssin harrastajia tutkimuspaikkakunnassa on noin kolmekymmentä. Tanssijat harjoittelevat kerran viikossa elokuusta toukokuuhun. Aktiivisemmin tanssia harrastavia nuoria on 6-8. He osallistuvat ympäri Suomea järjestettäviin erilaisiin tanssin katselmuksiin ja käyvät harjoituksissa tiiviimmin. Nämä nuoret käyvät myös esiintymässä ulkomailla keskimäärin kerran vuodessa ja esiintyvät kotimaassa erilaisissa tilaisuuksissa ja tanssin näytöksissä. Tanssia aktiivisesti harrastavat nuoret käyvät useimmiten harjoituksissa toisella paikkakunnalla.

Pesäpallon junioritoiminta on ollut useiden vuosien ajan unohduksissa, mutta muutaman viimeisen vuoden aikana toiminta on pikku hiljaa lähtenyt käyntiin. Pesäpalloa harrastavia nuoria on tällä hetkellä noin 15. He harjoittelevat yleensä helmikuusta syyskuuhun. Kesällä toiminta on aktiivisempaa kuin talvinaikana, mm. kesällä 1999 noin 50 lasta osallistui ”sportti-kouluun”, joka oli yleisurheilu- ja pesäpallojaoston yhteinen tapahtuma.

Suunnistusta on aikaisemmin harrastettu enemmän, mutta tällä hetkellä nuoria harrastajia on noin kymmenen. He harrastavat lajiaan keväästä syksyyn lähinnä erilaisten kilpailujen muodossa.

Jalkapallotoiminta on viime vuosien aikana virinnyt uudelleen tutkimuspaikkakunnassa ja harrastajia oli viime vuonna noin 30. He harjoittelivat keskimäärin kaksi kertaa viikossa kesällä.

Lisäksi tutkimuspaikkakunnalla on nuoria, jotka käyvät harrastuksissaan naapurikuntien puolella. He harrastavat mm. jääkiekkoa ja erilaisia taistelulajeja. Näiden harrastajien määrä on yhteensä noin kymmenen.

Nämä kaikki nuoret ovat siis organisoituneen liikunnan parissa. Paitsi, että nämä nuoret osallistuvat organisoituun liikuntaan, useimmat heistä osallistuvat myös muuhun liikuntaan vapaa-ajallaan. Paikkakunnalla on myös paljon nuoria, jotka pelaavat sulkapalloa, sählyä, jalkapalloa, kaukalopalloa jne. koulun kerhojen, kansalaisopiston kerhojen tai muun ryhmän kanssa, joka ei ole var-

sinaisesti organisoitunutta toimintaa. Useimmiten alle 12-vuotiaat nuoret kuuluvat useamman lajin harrastajiin.

4.4 Liikuntaharrastuksen motiivit

Monet eri tarpeet voivat herättää liikuntaharrastuksen ja siten siihen liittyä toisistaan poikkeavia motiiveja. Harrastuksen aikana saattaa syntyä uusia motiiveja, jotka voivat vaikuttaa rinnakkain aiempien motiivien kanssa tai jopa syrjäyttää ne. Liikunnan harrastamisen sisäisiä motiiveja voivat olla tyydytyksen saaminen itse liikkumisesta tai sen välittömistä seurauksista kuten hyvän olon tunteesta, sosiaalisista suhteista ja ryhmähengestä. (Telama 1975, 26-32). Ulkoisia motiiveja ovat esimerkiksi erilaisten palkkioiden saavuttaminen ja henkilökohtaisten tuloksien parantaminen.

Alle 10-vuotiaat lapset ja nuoret liikkuvat paljon. Heidän liikuntaharrastukset ovat usein vanhempien ehdotuksia tai kavereiden mukana tulleita harrastuksia. Tästä johtuen pienillä lapsilla on hyvin vaikea erotella syitä miksi he liikkuvat. Lapset kokevat luonnollisesti nauttivansa liikunnasta, mutta syiden löytäminen on heille vaikeaa. Liikkuminen on lapsille osa luonnollista toimintaa, joka liittyy kiinteästi heidän elämäänsä. Kisaileminen erilaisten leikkien avulla on tärkeä osa lasten liikkumista ja silloin kaverit ovat osa yhdessä olemista ja leikkimistä. Telaman käsityksen mukaan lapset sanovat liikkumisen liittyvän jotenkin virkistymiseen, mutta myöhemmällä iällä lapset tai nuoret korostavat sosiaalisuuden merkitystä, suorituskykyä ja kilpailua korostavaa motivaatiota. (Telama 1980.)

Ulkoisten motiivien päämääränä voivat olla terveyden säilyttäminen, halu voittaa kilpailuja tai tavoitella taloudellista hyötyä ja mainetta. (Prossnigg 1974, 59-64). 11-vuotiaat ovat sisäistäneet hyvin tarpeen harjoittaa liikuntaa oman kilpailumenestyksensä vuoksi. Tämän ikäiset lapset pitävät kilpailemisesta ja he ymmärtävät myös harjoittelun merkityksen. Heidän motivaationsa voi laskea hyvinkin pian, jos kilpailumenestystä ei synny harjoittelusta huolimatta. Lapset vertailevat tuloksiaan toisten tuloksiin ja tällä on vaikutusta harjoitte-

luun. Tämän motiivin merkitys vähenee kuitenkin nopeasti iän myötä ja aikuistuttaessa tämä motiivi ei houkuttele enää liikunnan pariin sen paremmin tyttöjä kuin poikiakaan. (Telama 1980.) Yleisurheilussa, jalkapallossa ja jääkiekossa korostuu suorituskeskeisyys voimakkaasti. Yleisurheilussa jokainen yksilö pyrkii saavuttamaan mahdollisimman parhaan tuloksen ja pyrkii tekemään ennätyksiä (lapset ja nuoret henkilökohtaisia ennätyksiä). Yleisurheilu on yksilölaji, jossa vain omat suoritukset ovat tärkeitä. Jääkiekko ja jalkapallo ovat puolestaan joukkuelajeja, mutta siitä huolimatta niissä kiinnitetään huomio suorituksiin. Tehdään erilaisia tilastoja syöttäjistä, maaleista, rangaistuksista jne. Näissä kaikissa tilanteissa yksilöllä on tärkeä rooli.

Liikunnan sosiaalinen merkitys on oleellinen kaikenikäisille liikunnan harrastajille. On tärkeää tavata kavereita ja saada kavereita harrastusten parista ja toimia heidän kanssaan yhdessä, sekä myöhemmällä iällä on tärkeää olla yhdessä vastakkaisen sukupuolen kanssa. Nuoret menevät harrastuksiin usein ystäviensä kanssa. Joukkuelajeissa tulee runsaasti uusia ystäviä eri paikkakunnilta, mutta yksilölajeissa kuten yleisurheilussa tai hiihdossa ei ystäviä enää tule, vaan saman lajin harrastajat ovatkin kilpakumppaneita keskenään (liikunnanharrastajalle, joka harrastaa lajia "tosissaan", toisin sanoen käyvät säännöllisesti kilpailuissa ja heillä on selkeä päämäärä harrastuksensa suhteen). Yksilölajien harrastaminen on yksinäistä puurtamista ja ankaraa kisailemista parhaasta mahdollisesta suorituksesta.

Liikunnan merkitystä ilon ja virkistyneen tuottajana sekä rentouttajana tai vastapainona koulutyölle, nuoret eivät osaa vielä kouluiässä eritellä, mutta nämä arvot tulevat esille sitten aikuisiässä. Myös liikunnan terveyttä edistävän merkityksen nuoret tiedostavat vain siinä muodossa kuin he ovat sen terveysvaikutuksen yhteydessä omaksuneet. Nuoret kokevat terveyden olevan heille itsestään selvyyttä, jos mitään ongelmia ei terveydessä ole ilmennyt. Vasta säännöllisen ja intensiivisen harjoittelun jälkeen he huomaavat konkreettisesti liikunnan merkityksen fyysiseen hyvinvointiin. Nuoret kokevat sairaudet kaukaisena uhkana, eivätkä katso niillä olevan merkitystä sillä hetkellä. (Laakso, Telama & Vuolle 1986, 64-66, 172-173.)

Laakson, Telaman ja Vuolteen mukaan nuorten motiiveissa heijastuu heidän arvomaailmansa. Ennen puberteettia kilpaurheilulla ja sen ihanteilla on voimakas vaikutus nuorten motiiveihin ja minäkuvaan. Murrosiän jälkeisen seestymäkauden aikana nuorten minäkuva selkeytyy ja samalla käsitys omista kyvyistä ja mahdollisuuksista saa realistisemman perustan. Kypsymisen ja kasvamisen seurauksena myös liikuntaharrastamisen motiivit alkavat selkiintyä ja jäsentyä.

Lapsuudessa on vaikea erotella sisäistä ja ulkoista motivaatiota, sillä lapset eivät yleensä esitä järkeilyyn perustuvia perusteita toiminnoilleen. Sisäisessä motivaatiossa nuoren liikkumisen tarve lähtee hänestä itsestään ja omista mielipiteistään. Ulkoisessa motivaatiossa vaikuttimena ovat esimerkiksi nuoren vanhemmat, kaverit, opettaja, ohjaaja, palkkion tavoittelu jne. Toisin sanoen nuori urheilee vain täyttääkseen vanhempien toivomukset tai miellyttääkseen kaveria tai ainoastaan saavuttaakseen jonkin hienon palkinnon. Motivaatio voi olla samanaikaisesti sekä ulkoista että sisäistä. Useimmiten lapset ja nuoret nauttivat liikunnasta ja paitsi että he saavat tyydytystä henkisesti, lisäksi he voivat saada erilaisia palkkioita. Toiminnot ja motiivit liittyvät kiinteästi yhteen siten, että toiminta sisältää motiivit. (Pyykkönen, Telama & Juppi 1989, 36.)

Paljon liikuntaa harrastavat pitävät terveyteen, virkistykseen, kehon hallintaan, kilpailemiseen ja menestymiseen liittyviä motiiveja itselleen tärkeämpinä liikunnan harrastamisen motiiveina (Silvennoinen 1987, 103). Tästä voidaan ajatella, että liikuntaa tärkeänä pitävät löytävät itselleen monta syytä harrastaa liikuntaa. Heidän mielestään liikunnan harrastaminen on tärkeää ihmiselle monella eri tavalla.

4.5 Liikuntaharrastukseen käytetty aika

Koulujen liikuntakasvatus on keskimäärin kaksi tuntia viikossa, mikä tavoittaa suurimman osan kouluikäisistä nuorista. Lisäksi enemmistö nuorista kulkee päivittäin koulumatkojaan, harrastusmatkojaan tai tapaamassa ystäviään kävellen tai pyörällä.

Liikunta kuuluu nuorten yleisimpiin ja suosituimpiin vapaa-ajan viettomuotoihin. Vain television ja radion seuraamiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen nuoret osallistuvat ja käyttävät yhtä paljon tai enemmän aikaa kuin liikuntaan. Pojat kuluttavat keskimäärin kaksi kertaa enemmän aikaa liikuntaan ja ulkoiluun kuin tytöt. Arkisin pojat käyttävät keskimäärin runsaan tunnin ja tytöt puoli tuntia liikuntaan ja ulkoiluun, kun taas viikonloppuna kummaltakin ryhmältä kuluu kyseisiin harrasteisiin aikaa noin kaksi kertaa enemmän. (Vuolle, Telama & Laakso 1986, 56).

Vuolteen, Telaman ja Laakson tutkimuksen mukaan 10-12-vuotiaat käyttävät liikuntaan huomattavasti enemmän aikaa päivittäin kuin varttuneemmat nuoret. On huomattavaa että ajankäyttöön on laskettu kaikkien nuorten liikuntaan käyttämä aika harrastavatpa he liikuntaa tai eivät. Aktiivisista liikkujista pojat käyttävät harrastukseensa arkena aikaa noin 2,5 tuntia ja tytöt 2 tuntia.

Nuorten liikunnan harrastaminen on enimmäkseen melko kevyttä. Useiden tutkimusten mukaan liikuntaa usein ja intensiivisesti harrastavien määrä on pieni, noin 5-20 % koululaisista. Yleensä liikuntaa harrastetaan kohtalaisen intensiivisesti eli hengästyttään ja hikoillaan jonkin verran. Kuntoliikuntatyypinen urheilu lisääntyy iän myötä samoin kuin penkkiurheilu (Silvennoinen 1981; Telama, Viikari ym. 1985; Telama & Laakso 1983).

Luonteeltaan nuorten liikunnan harrastaminen on organisoimatonta toimintaa. Tytöistä noin puolet ja pojista yli puolet osallistuvat vähintään kaksi kertaa viikossa organisoimattomaan liikuntaan. (Telama & Laakso 1983, 53.) Silvennoinen mukaan noin joka neljäs tytöistä ja melkein joka toinen pojista kuuluu oman käsityksensä mukaan johonkin urheiluseuraan.

Harrastuksen yleisyys ja luonne

Käsitettäessä liikuntaharrastus laajasti, mihinkään rajaamatta, valtaosa nuorista on jonkinasteisia liikunnan harrastajia. Silvennoinen tutkimuksen mukaan yli kolme neljäsosaa sanoo harrastavansa liikuntaa vähintään kerran viikossa

ja täysin passiivisten määrä jää alle 10 %. Pojista vajaa puolet ja tytöistä noin kolmannes on erittäin aktiivisia liikkujia eli harrastaa liikuntaa vähintään neljä kertaa viikossa.

Harrastustavoitteena on jatkuvan ja pysyvän harrastustoiminnan luominen. Tarkkaan ei tiedetä sitä, mitkä tekijät yksilössä vaikuttavat siihen, että pysyvä harrastus syntyy. Ilmeisesti ainakin liikunnan perustiedoilla ja -taidoilla sekä liikunnasta saaduilla kokemuksilla ja elämyksillä on merkitystä liikunnan harrastuksen viriämiseen. (Telama 1980, 252.)

Tutkimuksen mukaan liikuntaharrastukset viriävät varhaislapsuudessa, joka on hyvin aktiivista aikaa. Suosittuja liikkumismuotoja ovat hippa-, piilo- ja hyp-pyleikit (Patriksson 1979). Varhaislapsuuden leikkien avulla saadaan kosketus liikkumiseen. Kun erilaiset leikit jäävät taakse, yksilö etsii niiden tilalle toisen-laisia liikkumisen muotoja, joista voi syntyä pitkäaikainen harrastus.

Myöhäislapsuus ja varhaisnuoruus ovat parasta taitojen oppimisen aikaa. Tällöin myös fyysisen ja motorisen kunnon kehitys on nopeaa. (Eriksson 1982). Lapsuuden loppupuolella ollaan jo tietoisia omasta osaamisesta ja oman kehon tärkeimpien osien ja piirteiden tuntemuksesta. Tiedetään missä ollaan hyviä, missä huonoja, mutta ei enää koeta oltavan huonoja tai hyviä kaikessa. Tämä ilmenee mm. sillä tavalla, että tämän ikäisillä lapsilla ja nuorilla on selvä pyrkimys löytää itselleen sopiva liikuntalaji. Jos lapsi on harrastanut tai kokeillut useampaa liikuntalajia on todennäköistä, että nuoruudessa jostakin liikunnanlajista tulee ”päälaji”.

Harrastustiheydessä on jonkin verran eroa tyttöjen ja poikien välillä, poikien eduksi, mutta selvimmin sukupuolierot ovat liikuntaharrastuksen luonteessa. Pojat osallistuvat liikuntaan yleensä suuremmalla fyysisellä teholla, käyttävät liikuntaan enemmän aikaa ja osallistuvat tyttöjä aktiivisemmin urheiluun ja kilpailulliseen toimintaan. (Silvennoinen 1987, 128-130.)

Liikunnan harrastamisen vähenemistä kouluiän aikana voidaan pitää nuorten psykofyysiseen kehitykseen liittyvänä luonnollisena tapahtumana. Puberteetti

vaikuttaa olennaisesti liikunnalliseen aktiivisuuteen. Tytöillä se alkaa aikaisemmin, joten liikunnan harrastamisen väheneminen alkaa myös aikaisemmin. Puberteetti-iässä lapsuusiän motoriikka muuttuu kasvukirin ja kehon mitasuhteiden muutosten vuoksi melko radikaalisti. Mikä ilmenee kömpelyytenä ja epävarmuutena oman kehon koordinaatiossa (Laakso & Telama 1981, 28-45; Hägglund, Pyökkänen & Taipale 1976, 90).

Puberteetti-iässä nuori on hyvin herkkä arvosteluille, jotka kohdistuvat hänen kehoonsa. Jos nuori toteaa, ettei hänellä ole mahdollisuutta menestyä esimerkiksi kehon koon tai muodon vuoksi, hän saattaa lopettaa koko liikunnan harrastamisen (Laakso 1985, 134). Liikuntakykyisyyden kehitys ei kuitenkaan kokonaan pysähdy näihin vuosiin, vaan jatkuu eräiden kunto-ominaisuuksien kehityksenä vielä puberteetinkin aikana. Näitä ominaisuuksia ovat mm. lihasvoiman ja pitkäaikainen kestävyys. Tuloksien mukaan rasittavaksi koetun liikunnan määrä lisääntyy iän mukana, mikä viittaa edellä mainittujen kunto-ominaisuuksien hyväksikäyttöön liikunnassa. (Silvennoinen 1987, 126-128.)

Liikuntaharrastus vaihtelee suuresti eri tekijöiden suhteen, kuten esimerkiksi iän, sukupuolen, paikkakunnan ja vanhempien sosiaalisen aseman suhteen. Alueelliset erot näkyvät selvimmin eri lajien harrastamisena. Tähän on syynä erilaiset liikuntapalvelut ja erilaiset liikuntakulttuurit: talvella ei voi uida ilman uimahallia, kaupungeissa harrastetaan eri lajeja kuin maaseudulla, Pohjanmaalla painitaan jne. (Vuolle, Telama & Laakso 1986.) Maaseudun haja-asutusalueilla osallistutaan koulun järjestämiin liikuntakerhoihin yleisimmin kuin kaupunkikouluissa. Paikkakunnan tarjoamat harrastusmahdollisuudet ovat myös haja-asutus alueilla heikommät kuin kaupunkiseudulla. Yleiset yhteiskunnalliset tekijät luovat edellytykset liikuntatoiminnalle, esimerkiksi miten kunnat rakentavat ja pitävät kunnossa erilaisia liikunnan ja urheilun suorituspaikkoja tai miten liikuntapaikkojen ja kulkuväylien suunnittelussa otetaan huomioon esimerkiksi erityisryhmien piiriin kuuluvat liikunnan harrastajat. (Laakso & Vuolle 1980, 278; Kannas & Heikkinen 1980, 287.) Liikuntaharrastuksia rajoittavia tekijöitä yleisten yhteiskunnallisten tekijöiden lisäksi ovat mm. ajanpuute, taitamattomuus, väsymys, seurustelu, harjoituskaverin puute, liikuntapaikkojen puute ja etäisyys sekä muut harrastukset.

Liikunnan harrastaminen joutuu kilpailemaan muiden harrastuksien kanssa. Keskeisessä asemassa ovat muun muassa joukkoviestintä ja siihen verrattavat tiedonvälityskeinot, jotka vaikuttavat mielipiteisiin ja sitä kautta ihmisen arvojärjestelmiin. Liikunnanharrastamista puolestaan edistävät ihmisen liikkumista edistävät ratkaisut kouluissa ja koulujen tarjoama liikunta. (Heikkinen & Vuori 1980, 269-280.)

5 EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Lapset ja nuoret ovat koulussa tuhansia tunteja, tuolloin ei ole yhdentekevää miten he siellä viihtyvät. Kouluviihtyvyys Suomessa tutkimusten mukaan ei ole ollut kovin hyvä verrattuna muiden maiden kouluviihtyvyyteen (mm. Williams & Roey 1996). Harrastaminen on useimmissa nuorilla yhdessäoloa ja kavereiden tapaamista, mutta koululaitoksissamme on myös nuoria, joiden harrastus on ikään kuin toinen työ koulun ohella. Miten nuoret pystyvät selviämään kahdesta tärkeästä haasteesta ja miten nuoret kokevat itse oman selviytymisensä? Tukeeko harrastus koulua ja päinvastoin?

Määrätietoinen ponnistelu missä lajissa tahansa vaatii runsaasti harjoittelua ja aikaa. Näiden lisäksi se vaatii myös pitkäjänteisyyttä, mahdollista yksinoloa harjoituksissa ja kenties kieltäytymistä kavereiden seurasta ja tiettyä kurinalaisuutta ruokavalion ja ravinnon sekä levon suhteen. Kun toiset nuoret tapaavat ystäviään ja samanikäisiä, urheilua harrastava nuori ahertaa harrastusohjelmansa parissa. Mikä saa nuoren ponnistelemaan suunnattomasti tavoitteensa saavuttamiseksi ja miten nuori kokee ystävänsä?

Onko liikuntaa harrastava nuori kummajainen koulussa? Miten häneen suhtaudutaan; miten suhtautuu opettajat ja miten luokkatoverit? Tavoitteellinen liikunnan harrastaminen vie nuorelta aikaa ja energiaa, kuitenkin nuoren on säästettävä vielä energiaa kouluunsa, jotta hän menestyisi myös siellä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten nuori säännöllistä urheilua harrastava nuori kokee viihtävänsä koulussa. Tutkimuksessa viihtyvyys määriteltiin kouluelämän laadun kannalta, miten liikuntaa harrastaviin oppilaisiin suhtaudutaan koulussa (miten luokkatoverit suhtautuu, miten opettajat suhtautuvat), miten oppilaat kokevat kouluympäristön ja muut luokkatoverit? Toisin sanoen miten liikuntaa harrastavat oppilaat kokevat olemisensä koulussa runsaan harrastamisen ohella.

Lapset ja nuoret harrastavat paljon liikuntaa. Kiinnostukseni aihetta kohtaan on syntynyt vähitellen. Olen työskennellyt koulussa, jossa nuoret pääsääntöisesti ovat harrastaneet liikuntaa eri muodoissa ja eri "volyymilla". Liikuntaa harrastan myös itse ja omat lapseni ovat aktiivisia harrastajia. Koulussa nuorten parissa työskennellessäni kannustin nuoria erilaisten harrastusten pariin.

Harrastuksiin käytetään nykyään aikaa yhä enenevässä määrin. Monilla alasteikäisillä lapsilla on harrastuksia joka päivälle. Vähitellen harrastukset karsiutuvat ja jäljelle jää yksi tai kaksi harrastusta, jotka jatkuvat kenties läpi elämän. Liikuntaa harrastaa noin 80 % nuorista. Toisin sanoen liikunnan parissa on suurin osa nuorista. Aktiivisesti liikuntaa harrastaa pojista noin 30 % ja tytöistä noin 20 %. Tutkimuspaikkakunnalla aktiivisesti liikuntaa harrastavien määrä on keskimäärin sama kuin valtakunnan tasolla.

Koulussa työskennellessäni en mielestäni koskaan riittävästi pystynyt huomiomaan liikuntaa harrastavia, mutta yritin aina olla aidosti kiinnostunut heidän kilpailuistaan ja suorituksistaan sekä yleensä kyselin heidän harrastuksistaan (myös sellaisten jotka eivät vielä olleet itselleen harrastusta löytäneet). Kuitenkin mietityttämään jäi aina se, että koulu voisi olla enemmän tukemassa oppilaita heidän harrastuksissaan. Se osoittaa oppilaille, että opettaja on aidosti kiinnostunut juuri hänestä ja hänen tekemisistään. Käsityksissäni on myös ollut se, että harrastus tukee koulunkäyntiä. Nuoret jotka eivät harrasta mitään ovat "irralaisia", heillä on paljon vapaa-aikaa, eivätkä he välttämättä osaa hyödyntää sitä millään tavalla. He istuvat, katsovat televisiota, syövät, yrittävät kuluttaa aikaa, mutta heiltä puuttuu jotakin kiinteää, minkä harrastus tuo tuohon normaaliin rutiiniin.

Lapset ja nuoret viettävät kouluissa aikaa tuhansia tunteja ja näin ollen ei ole merkityksetöntä miten he siellä viihtyvät. Koulusta olisi luotava sellainen mielekäs yhteisö, jossa sekä oppilailla että opettajilla olisi mielekästä työskennellä. Pelkkä fyysinen tila ei tee yhteisöstä viihtyisää, vaikka siinä käytettäisiin uusimpia materiaaleja ja teknisiä välineitä. Viihtyvyyden muodostavat ne henkilöt yhdessä fyysiseen tilan kanssa, jotka työskentelevät koulussa.

Koska olen työskennellyt tutkimuspaikkakunnalla opettajana, minulle tutkimushenkilöt ja liikunnan harrastajat ovat tuttuja. Minulla on käsitys siitä mitä on säännöllinen liikunnan harrastaminen ja miten se mahdollisesti vaikuttaa kouluun. Olen yhdentoista vuoden ajan seurannut liikunnan harrastamista oman tyttäreni kautta sekä hänen koulunkäyntiään ja siihen liittyviä muita tekijöitä. Näin ollen on todennäköistä, että nämä aikaisemmat tiedot ja kokemukset mitä minulla on vaikuttavat jonkin verran tutkimuksen tulokseen. Toisaalta kun olen "asiantuntija" tässä tutkimuksessa ja kun tiedostan oman tietämykseni asiasta se voi olla etu tulkintoja tehdessä. On kuitenkin selvää, että tutkimuksessa säilyy tietty subjektiivinen elementti, mutta näen etuna sen, että kokemustaustani auttaa minua paneutumaan toisten lähtökohtiin.

Aineisto on laaja ja rönsyilevä josta muokataan teoriaa taustana käyttäen tutkimustehtävien mukainen tutkimusteksti. Aineistosta voi nousta esiin teorian kaltaisia asioita, mutta aineistosta voi löytyä myös jotakin uutta, mitä teoriassa ei ole mainittu. Aineisto, teoria ja tutkimustehtävät ovat vuorovaikutuksessa keskenään koko tutkimuksen ajan.

5. 1 Tutkimuksen ongelmat

Tutkimuksen pääongelmana on pyrkiä selvittämään miten liikuntaa harrastavat nuoret viihtyvät koulussa? Tutkimuksessa tarkastellaan myös mitkä tekijät liittyvät liikuntaa harrastavien nuorten kouluviihtymiseen sekä onko liikunnan harrastuksella merkitystä nuorten koulussa viihtymiseen. Alaongelmina tarkastellaan sitä, miten liikuntaa harrastavat oppilaat kokevat luokkatoverit koulussa, miten liikuntaa harrastavat nuoret kokevat opettajansa koulussa, miten liikuntaa harrastavat nuoret kokevat oppimistilanteet koulussa sekä miten kouluympäristö vaikuttaa liikuntaa harrastavien kouluviihtyvyyteen? Tutkimuksessa tarkastellaan sekä joukkue- että yksilöurheilijoiden kannalta näitä eri tekijöitä, jotka liittyvät koulussa viihtymiseen.

5.2 Metodologisia perusteita

Laadullinen aineisto on yleensä monipuolista, jopa kaoottiselta näyttävää. Siitä pyritään muokkaamaan mielekäs kokonaisuus. Aineiston käsittelyllä on kolme tehtävää: 1) aineiston pelkistäminen ja tyypistäminen, 2) aineiston sisällön organisoitu kuvaaminen, 3) johtopäätösten tekeminen ja todentaminen. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kuvattaessa tutkija etsii merkityksiä, jotka tekevät välillä ehkä kaoottisilta näyttävistä tapahtumista mielekkäitä. (Puolimatka 1994.)

Eskolan ja Suorannan mukaan laadullisessa tutkimuksessa on usein tyypillistä, että erilaiset analyysitavat kietoutuvat toisiinsa, eikä ne ole kovin selkeästi erotettavissa. Laadullista aineistoa analysoitaessa usein aloitetaan aineiston määrällisestä käsittelystä. Aineistoa voidaan luokitella eri tekijöiden mukaan, lasketaan haastattelujen pituuksia, kuinka monta kertaa jokin asia on ilmennyt jne. Tuolloin saadaan jonkinlainen tuntuma tekstimassaan ja se on jollakin tavalla helpompaa hallita. Kun laadullisesta aineistosta etsitään informaatiota määrällisin keinoin käytetään tästä analyysitavasta nimitystä kvantifioiminen. Kvantifioinnin avulla voidaan tekstimassasta eritellä tarkkoina lukuina aineistosta nousevia seikkoja esim. harrastuksen tiheys.

Ensimmäinen tarkempi lähestyminen aineistoon tapahtuu yleensä tematisoinnin kautta. Aineistosta voi nostaa esille tutkimusongelman valaisemia teemoja. Teemoittelun avulla aineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia ja tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Teemojen pohjalta tutkija analysoi vastauksia ja peilaa niitä teoriaan, johon hän on aikaisemmin tutustunut. Teoria on tutkijalla koko ajan mielessä luokitellessaan asioita erilaisten teemojen mukaisesti. Joskus analyysi voidaan jättää teemoittelun pohjalta tulleiksi sitaateiksi, jolloin aineisto jää erittäin pinnalliseksi eikä osoita pitkälle menevää analyysiä. Teemoiteltu aineisto voidaan ryhmitellä tyypeiksi etsimällä samankaltaisuuksia. Tyypittelyssä on kyse aineiston ryhmittelystä tyypeiksi, selviksi ryhmiksi samankaltaisia tarinoita. Aineistosta voidaan etsiä yleisempiä tyyppisiä. (Eskola & Suoranta 1998.)

Laadullisessa aineistossa tulkinta kohdistuu ajatukselliseen kokonaisuuteen eikä ulkoisesti ja mekaanisesti määriteltävään yksikköön. Haastattelujen lukeminen tutkimuksen teoriaa ja ongelman asettelua vasten paljastaa vähitellen, missä tulkintayksiköiden rajat kulkevat. Tutkijan on luettava haastattelut moneen kertaan ja verrattava sieltä nousseita asioita teoriaan. Teoria on myös oltava tutkijan hallussa hyvin, jotta hänen on mahdollista yhdistää aineistosta esiin nousseita asioita. Kun aineisto on hankittu teemahaastatteluina, yhteen teemaan liittyvät keskustelut muodostavat kokonaisuuden. Keskustelun sisälle saattaa muodostua ajatuskokonaisuuksia. Tulkintayksiköt voivat esiintyä liittämällä siten, että samat asiayhteydet tukevat useampaa merkitystä. Merkitysten tulkitseminen ilmaisusta edellyttää tutkijalta teoreettisten lähtökohtien mielessä pitämistä ja aineistoon perehtymistä niiden omia yhteyksiä vasten. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994.)

Tutkittu merkitys muodostuu usein sellaisenaan kategorioiksi. Usein tutkija pelkistää ja yhdistää merkityksiä toisiinsa sekä ilmaisee johtopäätöksensä teoreettisen käsitteen avulla. Näin tutkimus selkeytyy. Merkitysten yhdistäminen perustuu siihen, että tutkija havaitsee niissä yhteisiä elementtejä. Mitä enemmän tutkija pystyy yhdistämään kategorioita, sitä yleisemmällä tasolla ne selittävät käsityksiä. Kategorioiden muodostamiseen liittyy ylitulkittamisen vaara. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994.)

Laadullinen tapaustutkimus

Tapaustutkimusta voidaan käyttää tutkimuksessa, joissa on kyse ihmisestä, ihmisjoukosta, yhteisöstä, laitoksesta tai jostain tapahtumasta tai laajemmasta ilmiöstä. Kyseessä oleva tapaus voi erottua muista selkeästi joko myönteisesti tai kielteisesti, mutta tapaus voi olla myös aivan tavallinen arkielämän tyypillinen tapahtuma. Tutkimuksessa voidaan myös tarkastella tietyssä ympäristössä toimivien yksityisten ihmisten tai ihmisryhmien arkielämän eri ulottuvuuksia ja tapahtumia. Yhteistä tapaustutkimuksille on monipuolisilla ja monilla eri tavoilla hankittujen tietojen koonti tutkittavasta tapauksesta. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994.)

Tapaustutkimuksen määritelmän mukaan tapaustutkimus kohdistuu nykyhetkeen ja se tapahtuu todellisessa tilanteessa, jota ei voi keinotekoisesti järjestää. Tapaus on tietty rajallinen kokonaisuus. Tapaustutkimuksen lähtökohtana on yksilöiden kyky tulkita inhimillisen elämän tapahtumia ja muodostaa merkityksiä maailmasta, jossa he toimivat. Tapaustutkijaa kiinnostavat ne merkitykset, joita tutkittava antaa toiminnoilleen omassa ympäristössään. Tapaustutkimus on kokonaisvaltaista ja systemaattista kuvausta ilmiön laadusta. Tapaustutkimuksessa voidaan yhdistellä eri tieteiden teorioita ja menetelmiä. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994.)

Syrjälä pitää tärkeänä, että tapaustutkimuksen aineistoa kerätessä tutkija ja tutkittava ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tutkijalla on oma tapansa ymmärtää tutkimuskohdetta ja hänellä on omia siihen liittyviä oletuksia. Tutkijan onkin pyrittävä tiedostamaan omat lähtökohtaolettamuksensa ja tuotava ne myös julki raportissaan. Lähtökohtana vuorovaikutuksessa on, että jokaisella on vapaus kertoa mitä hän tarpeelliseksi katsoo. Tapaustutkimus edellyttää ehdotonta luottamusta haastattelijan ja haastateltavan välillä. On tärkeää, että säännöistä sovitaan tutkittavan kanssa ennen tutkimuksen aloittamista.

Tapaus on ikään kuin esimerkki jostakin suuremmasta joukosta, josta se erottuu omaksi rajalliseksi kokonaisuudeksi. Tapaus voi kertoa jotakin merkittävää myös laajemmasta kokonaisuudesta, jonka osa se on. Se, että tutkimus rajoittuu tiettyyn kohteeseen, tekee tapaustutkimuksesta hyvän keinon käytännön ongelmien ratkaisemiseen ja vastausten löytämiseen arkielämän kysymyksiin. Tapaustutkimus keskittyy kuvaamaan tapauksessa mukana olevan ihmisryhmän yksittäisiä ongelmia, kuvaten tilannetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lukiessa tapaustutkimusta se lisää ihmisten ymmärrystä tutkittavista ilmiöistä. Ihminen voi löytää kokonaan uusia merkityksiä, laajentaa kokemuksia tai saada vahvistusta aikaisemmille tiedoille. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994)

Fenomenografinen tutkimus

Fenomenologisen tutkimuksen avulla saadaan vastauksia niistä merkityksistä, joiden lähtökohtana on ajatus. Tarkoituksena on tutkia ajatuksellista toimintaa, jonka avulla ihminen käsittää todellisuutta ja muodostaa kokonaisuuksia. Ihmisen ajatus on aina suuntautunut johonkin. Fenomenologiassa tähdennetään sitä, että ajattelulla ja havainnoinnilla on merkityksiä antavia funktioita. Ihminen jäsentää uudet havaintonsa jo olemassa olevaan kokonaisuuteensa. Fenomenologinen tutkimus tutkii mm. jokapäiväiseen elämään liittyviä oletuksia. Tarkoituksena on nähdä asiat sellaisena kuin ne ovat ja saada selville niiden perimmäinen olemus ja rakenne. (Hirsjärvi 1983.)

Fenomenologisessa tutkimuksessa tulee esiin humanistisen tutkimuksen traditio. Sillä tutkimuksessa halutaan selvittää ihmisen ajatuksia siten, että se ei kuitenkaan osittele ihmisen ajattelua. Tutkimus on kokonaisvaltaista ja siihen vaikuttaa myös tutkijan omat aiemmat kokemukset, odotukset ja tiedot. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994.)

Fenomenografinen tutkimus on ajattelussa ilmenevien maailmaa koskevien käsitysten tutkimista. Toisin sanoen fenomenografinen tutkimus tutkii sitä miten ympäröivä maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa. Fenomenografia tarkoittaa ilmiöiden kuvaamista. Tässä lähestymistavassa ihminen on rationaalinen ja hän liittää mielessään asioita ja ilmiöitä jonka ihminen on tuottanut kokemustensa kautta ajatuksiensa avulla. Jokainen ihminen muodostaa omat käsityksensä jotka vaihtelevat ihmisestä riippuen. Käsitykset muodostuvat puolestaan ihmisen kokemustaustasta. Käsitys on dynaaminen ilmiö, eikä sitä pidä sekoittaa mielipiteeseen. Käsitys on vankempi kuin mielipide. Fenomenografiassa tutkitaan juuri näitä käsityksiä ja ilmiöitä. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994.)

Kulttuurintutkimus

Tutkimus sivuaa myös kulttuurintutkimusta, koska harrastuskulttuuri ja koulu-kulttuuri ovat tarkastelun kohteena. Nuoret, jotka harrastavat liikuntaa aktiivi-

sesti, kuuluvat tiettyyn ryhmään, jota voidaan pitää koulussa tiettyinä kulttuuri-ryhmänä. Liikuntaa harrastavat nuoret tarkkailevat olemassaoloaan omien elämäntapojensa ja –asenteidensa sekä maailmankuvansa pohjalta. Heidän keskusteluissaan tulee esille harrastus ja sieltä kumpuavat asenteet.

Kulttuurintutkimus on saanut osakseen kritiikkiä, koska se mielletään helposti tutkimukseksi, jossa tutkitaan sinänsä hauskoja asioita, mutta arkielämän kannalta toisarvoisia ja marginaalisia ilmiöitä. Kyse on kuitenkin pikemminkin metodista, jossa poikkeavuutta ja poikkeavia ilmiöitä tutkimalla pureudutaan ”normaalin” arjen ja yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyyteen. ”Maailma ei esittäydy meille sellaisenaan, vaan aina vain sen suhteen kautta, mikä meillä on tähän maailmaan.” (Alasuutari 1999.) Ihmisillä on taipumus ”etsiä” itselleen jotakin esim. liikuntaharrastus, minkä avulla he orientoituvat arkielämäänsä. Tuolloin heillä on aina jotakin turvallista tuttua, johon voivat tarvittaessa nojautua. Tämä voi toki merkitä myös sitä, että yksilö kiinnittää ympäristössään huomioon vain sellaisiin seikkoihin, mitkä hänen näkökulmastaan katsottuna ovat oleellisia ja joilla on merkitystä hänen käytännöllisen toiminnan kannalta. Toisin sanoen esim. liikuntaa harrastavat nuoret voivat kiinnittää huomion vain sellaisiin asioihin millä on merkitystä heidän toimintansa kannalta.

5.3 Tapausten valinta

Tapaustutkimuksen kohde määräytyy eri tekijöiden mukaan: tutkija voi itse olla kiinnostunut jostakin ilmiöstä, tutkija voi kehittää joitakin kriteerejä ja niiden pohjalta alkaa tutkia asiaa ja houkuttelee osallistujia esim. erilaisten kilpailujen avulla tai tutkija voidaan houkuttaa paikalle, esim. tietyn instituution edustajat voivat houkuttaa tutkijaa avukseen. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994.)

Koehenkilöiden valinta perustuu paljolti siihen minkälaisin menetelmin tutkimus tehdään. Koehenkilöiden tulisi olla edustava otos kyseisestä tapauksesta. Liikuntaa harrastavia nuoria tutkittaessa haastatteleamalla on mietittävä, kuinka monta koehenkilöä tutkittavan on järkevää ottaa, että tutkimusaineisto ei paisuisi liian suureksi ja näin olisi vaikea hallita. Laajasta tapausryhmästä voi kartoittaa esim. kirjoitelman avulla esiin sellaiset henkilöt, joiden liikunnan

harrastaminen on säännöllistä ja jotka sopivat tutkimukseen. Lisäksi voidaan rajata tapausten määrää mm. niin, että otetaan eri luokka-asteilta, ja eri lajien harrastajia siten, että siinä tulee edustetuiksi sekä yksilö- että joukkuelajien edustajat. On siis paljolti kiinni siitä, miten tutkija määrittelee liikuntaharrastuneisuuden.

Fenomenografisessa tutkimuksessa tutkija on kiinnittänyt huomiota johonkin tiettyyn asiaan esim. liikuntaa harrastavien kouluviihtyvyyteen. Tutkija perehtyy teoriaan ensin ja sitten valitsee tutkittavaksi (haastateltavaksi) sellaiset henkilöt, jotka harrastavat liikuntaa. Tapausten valinnan hän tekee teoriassa ilmenneiden käsitteiden ja omien käsitystensä pohjalta.

Koska tutkimuspaikkakunnalla harrastetaan liikuntaa paljon, oli tarkoituksenmukaista kartoittaa jollakin tapaa sellaiset oppilaat, jotka harrastavat liikuntaa säännöllisesti. Yläasteen oppilaiden osalta liikuntaharrastuksen säännöllisyys kartoitettiin liikunnanopettajien avustuksella ja ala-asteen oppilaiden osalta kirjoitelmien perusteella, jonka he kirjoittivat aiheesta liikuntaharrastus ja koulu. Myös ne yläasteen oppilaat, jotka olivat sanoneet harrastavansa liikuntaa säännöllisesti kirjoittivat kirjoitelman. Kirjoitelmien kirjoittaminen onnistui yhteistyössä liikunnan opettajien ja luokanopettajan kanssa. Kirjoitelmia tuli yläasteelta 14 ja ala-asteelta 23. Yläasteen oppilaat tekivät kirjoitelmansa kotona ja liikunnan opettajan välityksellä toimittivat kirjoitelmansa tutkijalle. Ala-asteen oppilaat tekivät kirjoitelmansa äidinkielen tunnilla. Kirjoitelmien pohjalta oli mahdollista kartoittaa sellaiset henkilöt, jotka harrastivat säännöllisesti liikuntaa. Toisaalta koska tutkija tunsikin jollakin lailla kaikki kirjoitelman tekijät, olivat kirjoitelmat mahdollista yhdistää tiettyyn henkilöön, mikä puolestaan helpotti haastateltavien valintaa. Oppilaat kirjoittivat kirjoitelmissa omasta liikunnan harrastamisesta ja sen suhteesta kouluun. Kirjoitelmissa ei pohdittu syvällisemmin harrastuksen ja koulun suhdetta vain käytännön tasolla. Kirjoitelmat auttoivat haastateltavien valinnassa ja kirjoitelmia oli hyvä käyttää apuna haastattelua tehtäessä.

Haastateltaviksi valittiin kirjoitelmien perusteella kahdeksan aktiivisesti liikuntaa harrastavaa nuorta. Kahdeksasta nuoresta on neljä oppilasta peruskoulun

kuudennelta luokalta, kolme oppilasta kahdeksannelta luokalta ja yksi seitsemännenten luokan oppilas. Oppilaiden valinnassa kriteerinä pidettiin sitä, että oppilas harrastaa säännöllisesti liikuntaa, mutta myös että hän on harrastanut kyseistä lajia vähintään kahden vuoden ajan.

Koska tutkimuspaikkakunnalla on usean lajin liikunnanharrastajia, oli mahdollista valita haastateltaviksi eri urheilulajien edustajia siten, että sekä joukkue- että yksilölajien edustajia oli yhtä monta. Haastateltavien valinnassa oli myös kiinnitettävä huomiota heidän kommunikointitaitoihin ja tiedon hallinnan taitoihin. Haastateltavien valinnassa tärkeä kriteeri oli myös se, että harrastuksella on jotakin merkitystä haastateltavalle itselleen.

5.4 Haastattelumenetelmä

Laadullisen aineiston kerääminen haastattelemalla on yleisimpiä tapoja kerätä aineistoa. Haastattelun tavoitteena on selvittää se mitä jollakulla on mielessä. Haastattelu on keskustelua, jota tutkija ohjaa. (Eskola & Suoranta 1998.)

Haastattelu on haastateltavan ja haastattelijan välistä vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastattelu voi olla tarkkaan ennalta suunniteltua tai vähemmän tarkasti suunniteltua, jota ohjaa haastattelija. Toisinaan haastattelija joutuu motivoimaan haastateltavaa, jotta hän saisi tarvittavan tiedon esille. Haastattelutilanteessa vallitsee luottamus, jossa haastateltava luottaa siihen että hänen kertomuksiaan käsitellään luottamuksellisesti. Olisi tärkeä, että haastattelusta tulisi mahdollisimman luonnollinen tilanne, siksi haastattelijalla tulisi olla varalle jokin "keventävä" juttu, jotta haastateltava saataisiin avautumaan. Haastattelija voikin aloittaa haastattelun, jollakin ajankohtaisella tai haastateltavaa kiinnostavalla asialla. (Eskola & Suoranta 1998.)

Eskolan ja Suorannan mukaan haastattelut voidaan jakaa neljään osaan: Strukturoidussa haastattelussa kysymysten muotoilu ja järjestys on kaikille haastateltaville sama, myös vastausvaihtoehdot ovat strukturoidussa haas-

tattelussa valmiina. Strukturoitu haastattelu muistuttaa kyselylomakkeen täyttämistä, tilanne on vain ohjattu haastattelijan taholta. Strukturoitu haastattelu voidaan tehdä suoraan lomakkeille. Strukturoitua haastattelua "lievempi" muoto on puolistrukturoitu haastattelu. Siinä kysymykset ovat valmiiksi laadittu ja ne ovat kaikille samat, mutta vastausvaihtoehtoja ei ole annettu. Haastateltava vastaa omin sanoin. Puolistrukturoitua haastattelua tehtäessä on hyvä käyttää apuvälineitä (esim. nauhuria), jotta jälkeempään haastattelun litteroiminen olisi helpompaa ja itse haastattelutilanne etenee nopeammin kun vastauksia ei tarvitse kirjata ylös. Vapaampaa tapaa haastatella edustavat teemahaastattelu ja avoin haastattelu. Teemahaastattelussa tutkijaa helpottamaan aihepiirit ovat ennalta määrätty mutta tarkkoja kysymyksiä ei ole. Teema-alueiden järjestys voi vaihdella haastateltavien välillä, oleellisinta on se, että eri teemat käydään läpi kaikkien haastateltavien kanssa, vaikka niiden järjestys voi vaihdella. Teemahaastattelu on lähinnä keskustelua, jossa pysytään tiettyjen aihealueiden puitteissa. Teemahaastattelussa saadaan esille vapaan keskustelun muodossa juuri niitä asioita, mitä tutkija on ongelmanasettelussaan tavoitellut. Avoin haastattelu muistuttaa kaikista eniten keskustelua. Avoimessa haastattelussa kaikkien haastateltavien kanssa ei käydä läpi samoja asiakokonaisuuksia. Avointa haastattelua voidaan käyttää, kun ei ole useampia haastateltavia, koska tuolloin ei ole merkitystä teemoilla.

Teemahaastattelu on usein käytetty aineiston keruu menetelmä. Siinä haastateltava pääsee puhumaan vapaasti ja teemat takaavat sen, että jokaisen haastateltavan kanssa puhutaan samoista asioista. Teemahaastattelu mahdollistaa yksilöllisten tulkintojen esittämisen.

Haastattelutilanteita on hyvä testata etukäteen. Muutama esihaastattelu on hyvä tehdä ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista. Koehaastatteluissa voi käyttää jotakin tuttua, mutta olisi hyvä käyttää siinä myös vierasta, että tilanne saataisiin hyvin aidon tuntuiseksi.

Haastattelutilanteesta ja siinä käytettävistä apuvälineistä kannattaa sopia haastateltavan kanssa etukäteen. Haastateltavan on hyvä tietää riittävän ajoissa missä haastattelu suoritetaan ja haastattelun nauhoituksesta. Haas-

tattelupaikkana olisi hyvä olla neutraali paikka, mikä ei vaikuta haastateltavaan. (Eskola & Suoranta 1998.)

Haastattelu on hyvä ottaa nauhalle, jotta se on sieltä helppo purkaa. Haastattelujen jälkeen tutkija litteroi haastattelut, joka on tärkeä tehdä sana sanalta puhutun kielen mukaisesti.

Haastattelun toteutus

Haastateltaville ja heidän vanhemmilleen lähetettiin kirje ennen tutkimusta. Kirjeessä kerrottiin lyhyesti tutkimusaiheesta ja haastattelujen ajankohdasta, jotka ilmoitettiin tarkentuvan myöhemmin.

Haastattelujen aluksi haastateltavalle kerrottiin lyhyesti tutkimuksesta ja keskustelun kulusta sekä siitä että haastattelu nauhoitetaan. Haastattelu suoritettiin koululla, erityisluokan yhteydessä olevassa pienessä huoneessa. Koulu valittiin haastattelupaikaksi käytännöllisistä syistä. Monet oppilaat ovat linja-auto kyydityksessä, joten haastattelu oli järkevää suorittaa koulupäivän aikana. Tästä oli myös se etu, että haastateltavat tulivat mielellään haastateltaviksi, koska he saivat olla pois kyseiseltä tunnilta. Lisäksi haastateltavat saivat itse valita milloin he haluavat tulla haastateltaviksi vaihtoehtojen perusteella. Haastattelutilanteeseen oppilaat suhtautuivat asiallisesti. Ja kevyen alkujutustelun jälkeen haastateltavat kertoivat avoimesti omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan.

Kysymyksen aiheet oli laadittu teemoittain, mutta kaikille ei esitetty kysymyksiä samassa järjestyksessä eikä sanatarkasti samoilla sanoilla. Kysymyksiä oli etukäteen mietitty, mutta ne saattoivat vaihdella eri haastattelujen aikana. Haastattelu oli puolistrukturoitu temahaastattelu. Haastattelun aikana oli mahdollista tehdä jatkokysymyksiä tai tarkennuksia jos haastateltava ei ollut ymmärtänyt kysymystä.

Haastateltavia on yhteensä kahdeksan, joista yleisurheilun harrastajia kolme, jääkiekon harrastajia kaksi, yksi pesäpallon harrastaja, yksi hiihdon- ja yksi

jalkapallon harrastaja. Haastateltavina oli neljä kuudennen luokan oppilasta, yksi seitsemännen luokan oppilas ja kolme kahdeksannen luokan oppilasta. Kahdeksannen luokan oppilailla oli selvästi enemmän sanottavaa kuin kuudennen luokan oppilailla. Heidän osaltaan haastattelut pääsääntöisesti kestivät pitempään.

5.5 Kerätty havaintoaineisto

Havaintoaineistoa kertyi riittävästi ja haastattelut olivat mielenkiintoisia sekä haastateltaville että haastattelijalle. Oppilaat kokivat itsensä tärkeiksi saadesaan olla mukana tutkimuksessani. Myös kotona haastatteluihin oli haastateltavien mukaan suhtauduttu asiallisesti eikä kukaan halunnut kieltäytyä haastattelusta. Haastattelut kestivät n. 40-90 minuuttia. Tunteina haastatteluaineistoa kertyi noin 7 h 50 min. Haastattelujen jälkeen aineisto litteroitiin. Apuna litteroinnissa käytettiin sanelun purkulaitetta, mikä helpotti suunnattomasti aineiston litterointia. Litteroituna aineistoa kertyi 40 konekirjoitusliuskaa. Yhden haastatteluaineiston litteroimiseen meni aikaa useita tunteja. Karkeasti voidaan arvioida, että aineiston litterointiin aikaa käytettiin noin kolme kertaa enemmän aikaa kuin haastatteluihin.

Litteroitu aineisto luokiteltiin vielä teemoittelun pohjalta. Teemoiteltujen haastattelujen pohjalta on mielekästä kategorioida aineistoa. Aineiston kategorioinnissa käytettiin apuna tutkimuksen teoriaa ja tutkimuksen ongelmanasettelua.

5.6 Aineiston analyysi ja tulkinta

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on tarkastella liikuntaa harrastavien nuorten käsityksiä heidän viihtymisestään koulussa. Liikuntaa harrastavat nuoreten käsitykset tulevat heidän omien elämäntapojensa, -asenteidensa ja maailmankuvan pohjalta. Tämä on tapaustutkimusta siinä mielessä, että siinä tarkastellaan tiettyä ryhmää (liikuntaa harrastavat) nuoria ja heidän käsityksiään.

Laadullisen tutkimuksen aineisto on yleensä laaja ja ehkä vähän kaoottiselta näyttävä. Laajaa aineistoa on lähdettävä jakamaan erilaisiin teemoihin. Aineistosta nostettiin esille teemoja, jotka liittyivät tutkimusongelmiin. Tarkasteltaessa aineistoa teemojen pohjalta sieltä löytyi vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Aineistosta oli melko selkeä erotella erilaisia teemoja, koska kysymysten teemoittelussa oli otettu huomioon tutkimusongelmat, joskin haastatteluaineiston eri teemakohdissa on havaittavissa aineistoa, joka sivuaa myös jotakin toista teemaa.

Litteroitu aineisto luokiteltiin seuraavasti

- joukkue/yksilölajin harrastaja
- harrastuksen motiivit
- tavoitteet harrastuksen suhteen
- harrastuksen ja koulunkäynnin suhde
- koulussa työskentelemiseen vaikuttavat tekijät
- ystävyys- ja kaverisuhteet
- harrastuneisuuden näkyminen koulussa (miten koulu ja opettajat sen huomioivat)
- luokan/koulun ilmapiiri
- hyvän/huonon opettajan ominaisuudet
- turvallisuus koulussa
- koulu ympäristöineen

Tutkimusaineistostani tuon tulkintoja esille käyttämällä jonkin verran haastateltavien lausumia. Metodologisista tavoista poiketen haastateltavien lausumat ovat lyhyitä ja niitä on kuitenkin kerättyyn aineistoon verrattavissa melko niukasti, koska lainauksissa olisi havaittavissa helposti eri haastateltavien lausumat. Tässä on haluttu säilyttää haastateltavien henkilösuoja.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kouluviihtyvyyys ja kouluelämän laatu ovat jokaiselle koululaiselle arkipäivää, josta oppilaat keskustelevat keskenään toisten oppilaiden kanssa sekä kotona vanhempiensa kanssa. Usein unohdetaan, että kodilla on tärkeä merkitys oppilaan kouluviihtyvyyteen. Jos kotona puhutaan kielteiseen sävyyn koulusta, oppilaan on vaikea olla myönteinen koulua kohtaan. Kouluviihtyminen edistää oppilaan opiskelutehoa, koska hän kokee koulun hyvänä paikkana olla ja työskennellä. Tutkimuksessa tarkasteltiin kouluviihtyvyyttä lähinnä liikuntaa harrastavien oppilaiden hyvänä olona eli miltä elämä kaiken kaikkiaan sillä hetkellä tuntui koulun jokapäiväisissä toiminnoissa oman harrastuksen ohella.

Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella kouluviihtyminen voidaan jakaa seuraavasti: koulutoverit ja ystävät koulussa, opettajat ja oppimistilanteet sekä koulurakennus ympäristöineen. Lisäksi tarkastelun kohteena on liikuntaa harrastavien oppilaiden motiivit, koska harrastuksella ja koulunkäynnillä on tutkimuksessa oleellinen yhteys.

6.1 Liikunnan harrastuksen motiivit

Tutkimukseen osallistui kahdeksan aktiivisesti liikuntaa harrastavaa nuorta. Heidän vastauksistaan kävi ilmi jonkinlainen hyvänolon tunne, mitä he saavat liikunnasta ja sen harrastamisesta. Vaikka he joutuivat olemaan harjoituksiinsa yksin, he saavat toisinaan kovistakin harjoituksista tiettyä hyvän olon tunnetta. Myös menestyminen ja sen myötä saatu arvostus auttavat jatkamaan varsinkin yksilölajien harrastajia. Haastattelussa kävi ilmi, että nimenomaan yksilölajien harrastajille on tärkeää, että muutkin huomaavat heidän menestymisensä. Menestymisen myötä he saavat kaveripiiriltään, mutta myös muilta, arvostusta ja hyväksyntää. He haluavat jatkaa lajissaan koska ovat mielestään hyviä siinä, mutta tärkeänä tekijänä harrastuksen jatkamisessa on arvostus.

Miksi arvostus on nuorille tärkeää? Arvostuksen myötä heidät hyväksytään luokkalaistensa ja koko koulun keskuudessa. Toisaalta muualta tullut huomio herättää toisissa kateutta. Arvostuksen myötä kateus jää kuitenkin jollakin tavalla taka-alalle siinä huomiosta, mitä henkilö kaiken kaikkiaan saa osakseen saavutustensa ansiosta. Konkreettinen arvostus (esim. kuva lehdessä) ”peittää” kateuden alle.

Haastattelussa kävi ilmi myös se, että nuorilla on tarve menestyä harrastamassaan lajissa ja heillä oli haaveita ja unelmia lajissa etenemisen suhteen:

...pelaaminen ammattilaisena kiinnostaa tulevaisuudessa...

...olishan se hieno edustaa Suomea...

... haluaisin olla olympiavoittaja...

Nuoret näkivät haaveiden ja unelmien olevan tärkeässä asemassa ihmisen elämässä. Haaveet ja unelmat auttoivat jatkamaan harrastamista sekä niiden avulla nuoret asettivat itselleen erilaisia tavoitteita. Omien tavoitteiden lisäksi heitä eteenpäin työnsi harrastuksissaan idolit ja esikuvat.

Nuorten motivoitumisessa näkyy selkeästi sekä ulkoiset että sisäiset motiivit. Sisäisenä motiivina toimivat omat tavoitteet, haaveet ja unelmat harrastuksen suhteen sekä hyvänolon tunne, minkä liikunta aiheuttaa. Mutta oli selkeitä ulkoisia motiiveja, jotka ehkä olivat kuitenkin enemmän pinnalla kuin sisäiset motiivit. Liikuntaa harrastaville nuorille oli tärkeää, että he menestyivät kyseisessä lajissaan ja saivat sitä kautta arvostusta. Menestyminen lajissa tuli esiin sekä yksilölajien että joukkuelajien harrastajien keskuudessa.

6.2 Harrastuksen ja koulunkäynnin suhde

Kirjoitelmien perusteella tutkimuksessa mukana olleet eivät nähneet harrastuksen vaikuttavan mitenkään koulunkäyntiin. Haastatteluissa kuitenkin tuli esille monia asioita, jotka olivat suoria seurauksia tai välillisiä seurauksia harrastuksista: kiire, tietyt oppiaineet kiinnostivat enemmän, menestymisen halu,

omat tavoitteet ja suunnitelmat, kaverit ja muut sosiaaliset suhteet. Haastateltavat kokivat itsensä kiireellisiksi, kun heidän oli koulun jälkeen lähdettävä harjoituksiin, harjoituksista tultuaan tehtävä läksyjä. Toisaalta vastauksista kävi ilmi, että he eivät kärsineet kovinkaan paljon kiireestä, mutta se vaikutti koulunkäyntiin siten, että toisinaan saattoivat läksyt jäädä tekemättä. Harrastuksen mukanaan tuoma kiire on opettanut ajankäytön suunnittelua ja nuoret osaavat käyttää aikansa tehokkaasti hyväkseen.

Tutkimuspaikkakunnan nuoret tuntuivat viihtyvän hyvin koulussa. He katsoivat omat mahdollisuutensa tulevaisuudessa hyväksi. Omasta mielestään tutkimuksessa mukana olleet liikuntaa harrastavat nuoret pärjäävät koulussa hyvin ja heillä oli hyvin korkeat tavoitteet koulun ja harrastustensa suhteen. Tutkimuksen perusteella liikuntaa harrastavat oppilaat käyvät mielellään koulua ja katsovat, että säännöllinen harrastus tukee koulutoimintaa, koska molempien eteen on tehtävä töitä. Harrastuksissa ei voi menestyä jos ei ole valmis työskentelemään ahkerasti. Harrastus tukee koulumotivaatiota ja sitä kautta kouluviihtyvyyttä. Vaikka oppilaat vaikuttivat hyvin koulumyönteisiltä myös kritiikkiä koulua kohtaan ilmeni.

Liikuntaa harrastaville nuorille koulunkäynti oli tärkeää, koska heidän tulevaisuuden suunnitelmansa olivat sen suuntaisia, että heidän oli hyvä menestyä koulussa. Toisaalta harrastuksen edetessä pitemmälle, he olivat valmiita tiettyyn rajaan asti joustamaan koulunkäynnistä, jotta he ennättäisivät harjoitella riittävästi ja näin menestyisivät harjoittelussa. Yksilölajien harrastajat korostivat koulussa menestymistä ja pärjäämistä voimakkaasti. Joukkuelajin edustajat pitivät koulussa pärjäämistä tärkeänä, mutta he eivät sitä mitenkään erityisesti korostaneet. Kaiken kaikkiaan heidän suhtautumisensa kouluun ja harrastukseen oli jollakin tavalla rennompaa, vaikkakin harjoittelumäärässä rento ote ei mitenkään eronnut yksilölajien harrastajiin nähden.

Oppiaineet koulussa

Liikunta näytti olevan mieluinen oppiaine haastateltavien keskuudessa. Liikunnan tunneilla he saivat olla vapaammin kuin muilla tunneilla ja siellä he ko-

kivat olevan parempia kuin muut. Oppilaille on tärkeää se, että he saavat näyttää osaamistaan ja kokevat ”hyviä hetkiä” koulutyössään. Liikuntatunteja oppilaiden mielestä saisi olla enemmän. Liikunta sai oppilaat hyvälle mielelle. Uusien asioiden oppiminen ei korostunut liikunnan opetuksessa. Tärkeäksi oppilaat kokivat liikunnan tunnit siksi, että siellä voi olla ja tehdä yhdessä toisten kanssa. Liikuntatuntien mielekkäistä kokemuksista voisi ajatella, että kaikki oppiaineet, missä oppilaat voivat olla yhdessä ja miettiä yhdessä asioita, herättävät mielenkiintoa oppilaita kohtaan.

Myös muita oppiaineita kuin liikunta mainittiin ja usein oppiaineesta pitäminen selittyi sillä, että oppilas on hyvä kyseisessä aineessa. Oppiaineet, joista oppilaat eivät pitäneet johtuivat yleensä siitä, että oppilas ei ollut hyvä kyseisessä aineessa.

Oppilaiden suhtautuminen eri oppiaineisiin oli positiivinen. Oppilaat pitivät koulua tärkeänä siksi, että siellä oppii erilaisia asioita eri oppiaineissa. Uusien asioiden oppiminen tuntui oppilaille olevan tärkeää ja niistä aineista pidettiin, missä itse sai olla aktiivinen.

... englannin oppiminen on tärkeää, jos vaikka menee ulkomaille, niin on hyvä että osaa puhua siellä...

... liikunta on kivaa, kun siellä voi olla ite aktiivinen ja siellä tehdään kaikenlaista...

Oppilaat kokevat oman panoksensa opetuksessa tärkeäksi. On tärkeää että he voivat toisinaan itse vaikuttaa oppitunnin kulkuun. Asioiden oppiminen oli haastateltavien mielestä heistä itsestään kiinni. Se miten aktiivisia he ovat tunnilla ja miten he seuraavat opetusta sekä heidän läksyjen tekeminen vaikuttaa haastateltavien mielestä koulumenestykseen. Koulussa menestyminen oli tärkeää, koska silloin on mahdollista menestyä tulevaisuudessa.

Työskentelytavat koulussa

Oppilaat kokivat yksilötyön mielekkääksi työskentelytavaksi koulussa, mutta tekivät mielellään myös ryhmissä ja pareittain. Yksilötyössä oppilaat kokivat etenevänsä omaan tahtiin ja kukaan ei ole esteenä heidän opiskelussaan. He työskentelivät yksinään mielellään, koska silloin oppiminen oli heidän mielestään tehokkainta. Varsinkin yksilölajien edustajat katsoivat oman panoksen olevan tärkeää. He työskentelivät yleisesti mieluiten yksinään, koska se heidän mielestään oli tehokkainta.

Ryhmätöitä oppilaat eivät kokeneet niin tehokkaiksi kuin yksilötyöskentelyä. Oppilaiden mielestä ryhmätyöt oli kuitenkin kivoja ja niissä oli heidän mielestään mahdollisuus kuulla toisten mielipiteitä. Ryhmien muodostamisessa opettajat toimivat oikeudenmukaisesti ja yleensä jokaiselle löytyi oma ryhmä. Oppilaat olivat valmiita työskentelemään kaikkien luokkatovereidensa kanssa. Ryhmässä työskentelemistä pitivät mieluisana työskentelymuotona joukkuelajin harrastajat, mikä on luonnollista, koska jo harrastuksissaan he tekevät ryhmässä työtä ja heille se on sitä kautta luonnollisempi tapa toimia.

Kävi ilmi, että oppilaille oppimisen käsitykset olivat perinteisiä. Tehokasta oppiminen oli kun opettaja kirjoitti taululle ja kyseli oppilailta sekä selosti tarkasti uuden asian. Oppilaat eivät ymmärtäneet valmiin tekstin kopioinnin merkitystä jos opettaja ei selostanut heille asiaa. Se ei heidän mielestään ollut tarkoituksenmukaista.

... matematiikka on aina samaa laskemista...

Eri oppiaineiden mielekkyys kytkeytyy melko oleellisesti opettajaan ja häneen tyyliinsä opettaa.

... on opettajasta kiinni mitä aineita oppii helposti ja mitkä aineet ovat vaikeita ...

Vaikka tutkittavien mielestä oppilas voi itse vaikuttaa omaan koulumenestykseensä, mielenkiinto jotakin oppiainetta kohtaan herää opettajan opetuksen

perusteella. Jos opetus on tylsää aina saman kaavan mukaan toistuvaa, eikä oppilaalla ole aikaisemminkaan hyviä kokemuksia oppiainetta kohtaan, on hyvin todennäköistä, että oppiainetta kohtaan ei synny kiinnostusta. Erilaisia menetelmiä käyttäen kiinnostus voi herätä oppiainetta kohtaan.

Tutkittavien mielestä opetus pitää olla johdonmukaista, eikä opettaja saa ”pomppia” aiheesta toiseen. Opettajan on kyettävä selittämään asiat niin selkeästi, että kaikki ymmärtävät mistä on kysymys. Opettajan tulisi vaihdella riittävän usein eri opetusmenetelmiä, jotta opetuksesta tulisi mielekäs.

6.3 Liikuntaa harrastavien oppilaiden sosiaaliset suhteet koulussa

6.3.1 Kaverisuhteet

Aineistosta kävi ilmi, että liikuntaa harrastavat oppilaat kaipasivat kouluun enemmän aikaa olla kavereidensa kanssa. On ilmeistä, että oppilaiden harrastaessa liikuntaa säännöllisesti, kavereiden yhdessäoloon jää vähän aikaa kouluajan ulkopuolella. Välitunnit heidän mielestään olivat mukavia siksi, että siellä saa ”rupatella” kavereiden kanssa päivän tapahtumista ja kertoa kuulumisiaan toisille. Välitunnit voisivat oppilaiden mielestä olla pitempiä.

Haastateltavilla ei ollut paljon ystäviä, mutta kavereita heillä koulussa on jonkin verran. Oli myös sellaisia, joilla ei ystäviä samassa koulussa ollut lainkaan. Yllättävää oli se, että pojilla oli vähemmän hyviä ystäviä kuin tytöillä (ero voi tulla johtua siinä, miten tytöt ja pojat määrittelevät ystävyuden). Oppilaat eivät kokeneet ystävien puuttumista ongelmaksi koulutyölle, päinvastoin he saattoivat nähdä sen etuna siten, että heillä tuolloin oli mahdollisuus keskittyä täysillä kouluun ja harrastuksiinsa. Välitunnit olivat ikäviä niille, joilla ystäviä ei ollut ja kavereitakin vähän, koska he joutuivat olemaan välitunnit yksinään. Ne, joilla ystäviä ja kavereita oli, halusivat usein pidemmän välitunnin. Henkilön oma aktiivisuus, avoimuus ja ulospäin suuntautuneisuus vaikuttivat kavereiden ja ystävien määrään. Henkilöillä, jotka kokivat olevansa luokkansa aktiivisia jäseniä, oli usein enemmän kavereita kuin henkilöillä, jotka sanoivat olevansa

luokkansa passiivisia ja rauhallisia jäseniä. Oli selkeästi havaittavissa, että yksilölajien harrastajilla oli keskimäärin ystäviä vähemmän kuin joukkuelajien harrastajilla. Mutta toisaalta yksilölajien harrastajille oli tärkeää ystävien ja kavereiden tapaaminen koulussa, koska he harrastuksissaan joutuvat olemaan paljon yksin.

Haastateltavat sanoivat oman luokan oppilaiden suhtautuvan heihin asiallisesti, mutta toisinaan varsinkin yksilöurheilijan hyvän kilpailusuorituksen jälkeen, "takanapäin" puhumista ja "kyräilyä" ilmeni. Suhteet muihin luokkatovereihin vaikuttivat pinnallisilta ja ystävyysuhteet syntyivät usein toiseen henkilöön, joka myös harrasti liikuntaa.

...alussa mejän luokalla urheilijat piti yhtä, ja vähitellen siihen tuli sitten muitakin...

Tämä erään haastateltavan lausunto kuvastaa juuri sitä, että liikunnan harrastajilla on tiivis yhteistyö, joka on vähitellen tuonut siihen mukaan uusia jäseniä. Miksi juuri näin päin, miksi ei liikunnanharrastajat ole vähitellen liittyneet ei-harrastavien ryhmään? Kokevatko liikuntaa harrastavat nuoret olevan jollakin tavalla toisten "yläpuolella"? Nuoret jotka harrastavat kokevat olevan usein myös hyviä kyseisessä lajissa. Tuosta hyvyyden tunteesta he saavat vahvistusta itselleen ja omille käsityksilleen ja heidän itsetuntonsa vahvistuu. Liikuntaa harrastava nuori kestää yksinolon tunneilla, koska hän pitää yksin työskentelystä. Toisin sanoen yksinoloa koulussa ei koeta negatiivisena asiana ainakaan oppituntien aikana, välitunneilla yksin oleminen on ikävää.

Kavereiden merkitys koulunkäynnissä oli kuitenkin huomattava. Haastateltavien mielestä koulussa ei ole kiva olla jos siellä ei olisi yhtään kaveria.

... kaverit on tärkeitä, jos ei olis kaveria vois yrittää vaikka kotiin jäämistä aamulla...

Oli myös selkeästi havaittavissa, että joukkueurheilijoille kaverit olivat tärkeimpiä koulussa ja harrastuksessa. He korostivat erityisesti yhteispelin merkitystä.

6.3.2 Liikuntaa harrastavien nuorten kokemuksia opettajista

Nuoret etenkin yläasteella kokivat opettajat etäisiksi. Oppilaiden mielestä olisi hyvä jos opettaja olisi kiinnostunut enemmän heidän asioistaan. Haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että opettajat lähestyvät oppilasta, tulevat juttelemaan oppilaille, kyselevät heidän harrastuksistaan ja ovat muutenkin kiinnostuneita oppilaiden hyvinvoinnista. Haastateltavien mukaan opettajat eivät ole mitenkään osoittaneet, että he tietävät mitä oppilaat harrastavat, eivätkä näin ollen koskaan kysele oppilaiden harrastuksista. Oppilaiden mukaan olisi tärkeää jos opettaja joskus kyselisi heidän harrastuksistaan. Jotkut opettajat joskus kyselevät oppilaiden harrastuksista, mutta pääsääntöisesti opettajat eivät tiedä oppilaidensa harrastuksista mitään. Opettajan pitäisi puhua oppilaiden kanssa muulloinkin kuin oppitunnin aikana. Etenkin oppilaat toivoivat, että opettajat tulisivat puhumaan heille välitunnilla ja oppitunnin alkaessa tai päättyessä. Opettajien pitäisi osoittaa jollakin tavalla oppilaille, että he ovat aistosti kiinnostuneita heidän tekemisistään. Opettajan tulisi olla kiinnostunut oppilaan harrastuksista ja kannustaa oppilasta jatkamaan harrastuksissaan. Opettajien tulisi kohdella oppilaita tasavertaisesti.

Sääntöjä laatiessaan opettajien pitäisi keskustella yhdessä tasapuolisista rangaistuksista. Toisinaan opettajat antavat oppilaiden mielestä rangaistuksia helposti ja toisinaan rangaistuksia ei anneta, vaikka tilanne olisi vaatinut rangaistusta. Oppilaat arvostavat oikeudenmukaisuutta opettajassa.

Oppilaat pitivät opettajia yleensä ottaen hyvinä. Oppilaiden mielestä hyvä opettaja on kannustava opettaja ja tasapuolinen kaikkia oppilaita kohtaan. Opettajan tärkeänä ominaisuutena pidettiin myös sitä, että hän käy tarkasti tehtävät läpi ja opettaa uuden asian selkeästi ja siten että oppilaat tekevät muistiinpanot vihkoihinsa. Opettajan ominaisuuksissa korostettiin myös lempeyttä ja huumorintajua. Opettajan ei pidä tiuskia oppilaille eikä hänen muu-

tenkaan pidä hermostua, varsinkaan opetustilanteissa. Haastatteluista kävi ilmi, että opettajalta vaaditaan pitkäjänteisyyttä ja kykyä nähdä milloin oppilaat ovat ymmärtäneet asian ja milloin asiaa pitäisi vielä käsitellä. Opettajan pitää osata käyttää huumoria sopivassa suhteessa opetuksessa, jotta tunnelma ei olisi niin kireä luokassa. Hyvän opettajan ominaisuuksiin luettiin myös se, että opettaja kykenisi myöntämään omat virheensä.

Oppilaiden menestystä harrastamassaan lajissa ei yleensä huomioida riittävästi oppilaiden mielestä. Tutkimuksen mukaan oppilaiden menestyminen valtakunnan tasolla tulisi huomioida jotenkin konkreettisesti koulun arjessa (esim. kakkua). Joukkuelajien harrastajien mielestä yksilölajin urheilijoiden menestyminen huomataan koulussa selkeämmin kuin heidän menestymisensä. Joukkuelajin urheilijoita ei heidän mielestään huomioida koulun arjessa mitenkään, mutta he eivät huomiota kaipaakaan ainakaan konkreettisen palkinnon muodossa. Joukkuelajin urheilijat haluavat ennemminkin että heidät huomattaisiin yksilöinä ja heidän tekemisistä oltaisiin kiinnostuneita. Kaikkia oppilaita huomioidaan kuitenkin esim. liikuntatunneilla, jolloin liikuntaa harrastavat oppilaat saavat yleensä olla esimerkkinä muille, jos opettaja pyytää jotakin näyttämään.

Oppilaat kokevat harrastuksensa tärkeäksi. Heidän mielestään muiden pitäisi osoittaa heille, että muutkin arvostavat sitä mitä he tekevät. Harrastuksensa avulla nuori oppii ottamaan vastuuta omasta elämästään ja oppii myös tekemään töitä menestymisensä eteen.

6.3.3 Luokan ilmapiiri

Ala-asteella oppilaat kokivat oman luokkansa tiiviiksi ryhmäksi ja oman luokan ilmapiirin hyväksi. Luokan oppilaat tuntuivat haastateltavien mielestä tulevan toimeen keskenään ja huumori oli tärkeää oppilaille. Kuudesluokkalaisten mielestä luokan ilmapiiriin vaikuttaa oppilaat itse ja se, miten he tulevat toi-

meen keskenään. Heidän mielestään opettajalla ei juurikaan ole vaikutusta luokan ilmapiiriin.

Yläasteen kahdeksannen luokan oppilaat kertoivat oman luokan ilmapiirin olevan hyvän ja luokassa toimittiin yhdessä tyttöjen ja poikien kesken. Oppilaat kertoivat olevan kiinnostuneita toisten harrastuksista ja tekemisistä. Kiinnostus toisten harrastuksia kohtaan koettiin tärkeäksi. Kahdeksannen luokan oppilaat olivat sitä mieltä, että heidän luokkansa ilmapiiri on parantunut edellisestä vuodesta huomattavasti.

Seitsemännellä luokalla ilmapiiri tuntui olevan huono. Luokassa tytöt ja pojat työskentelevät useimmiten erikseen. Pojat kokivat, että he eivät voi vaikuttaa tarpeeksi asioihin, jotka koskevat koko luokkaa. Seitsemännelle luokalle oppilaat tulevat viidestä eri koulusta ja lisäksi oppilaat ovat kehityksessään sellaisessa vaiheessa, että erot eri yksilöiden välillä voivat olla suuriakin. Vaikka tutkimuspaikkakunta on pieni, oppilaissa on kuitenkin sellaisia oppilaita, jotka eivät tunne toisiaan. Ryhmytyminen ei ole päässyt syntymään vielä ensimmäisen yläaste vuoden aikana. Useiden oppituntien aikana seitsemannen luokan oppilaat ovat eri ryhmissä, joten he eivät ennätä tutustua toisiinsa. Oppilaat pitivät tärkeänä sitä, että seitsemännellä luokalla oppilailla olisi yhteistä aikaa enemmän, jotta luokan ilmapiiri kohentuisi.

Ilmapiiri syntyy oppilaiden käsityksen mukaan siitä, että luokan oppilaat ovat ystävällisiä toisilleen ja hyväksytään kaikki sellaisena kuin he ovat.

...hyvään ilmapiiriin tarvitaan oppilaiden omaa panosta...

... mulle on tärkeää se, että luokassa kaikki viihtyy. Jos näen että joku jää yksin niin otan sen mukaan...

Ilmapiirin syntymiseen tarvitaan oppilaiden omaa panosta. Oppilaiden käsityksen mukaan luokassa oppilaiden pitää pystyä vaikuttamaan kaikkiin luokassa tehtäviin asioihin. Ilmapiiriin liittyy oppilaiden käsityksen mukaan se, että kaikki uskaltavat sanoa mielipiteensä, eikä ketään jätetä yksin. Ilmapiiriin oppilaiden

käsityksen mukaan ei ole vaikutusta opettajalla. Oppilaat kokevat sen heidän yksityiseksi asiakseen.

... luokan pitäis tehdä yhdessä jotakin että ei olis aina vain ne kaverit...

Luokan ilmapiiriä oppilaiden käsitysten mukaan parantaa yhteiset tapahtumat ja erilaiset tempaukset esim. luokkaottelut. Joukkuelajin harrastajat vaikuttivat luokassaan omasta mielestään voimakkaasti. He olivat mielestään aktiivisia, kun luokka toimi yhteisen edun mukaisesti. Yksilöurheilijat olivat enimmäkseen taustalla olevia hiljaisia vaikuttajia, mutta yksilölajeja harrastavat tytöt kokivat olevansa aktiivisia vaikuttajia luokassa.

Viihtyvyyttä koulussa edistää luokan hyvä ilmapiiri. Oppilaat näkivät itsensä olevan osallisina luokan ilmapiirin syntymisessä muiden kavereittensa ohella. On tärkeää, että luokassa arvostetaan toisia ja kunnioitetaan toisia sekä huomioidaan kaikki oppilaat tasapuolisesti.

6.4 Koulu oppimisympäristönä

Koulu koettiin turvalliseksi paikaksi. Turvallisuutta kouluun tuo oppilaiden käsityksen mukaan se, että välitunneilla on valvonta ja opettajat pitävät tunnilla kuria. Turvallisuus tuo oppilaiden käsityksen mukaan viihtyvyyttä kouluun ja kouluun on heidän käsityksensä mukaan hyvä tulla, kun tietää, että eri tilanteita valvotaan. Opettajat tekevät oppilaiden mielestä koulusta turvallisen paikan, kavereiden ohella.

Vaikka kouluympäristö oppilaiden kokemana on turvallinen, se ei yksistään takaa viihtyvyyttä. Koulun viihtyvyyttä lisäisi koulurakennuksen kunnostaminen ja remontointi. Oppilaat olivat koulussaan tyytymättömiä paitsi luokkahuoneisiin myös liikuntatiloihin koskien myös suihku-, pukuhuone- ja wc-tiloja. Wc-tilat myös muualla kuin liikuntasalin yhteydessä olivat epämiellyttäviä paikkoja. Luokkahuoneissa oppilaiden mielestä oli vetoisaa ja ne olivat muutenkin ankeita. Koulurakennuksen kunnosta oppilaat olivat yksimielisiä.

Oppilaiden esittäessä parannusehdotuksia koululle, esiin tulivat luokkahuoneet, pukuhuoneet, wc:t ja kouluruoka. Luokkahuoneet oppilaat kokivat ankeiksi sekä ala- että yläasteella. Luokassa he olisivat halunneet tiivistää ikkunoita ja osa toivoi, että luokat rakennetaan kokonaan uudestaan, koska niissä on niin paljon korjattavaa. Liikuntasalin pukuhuoneet olivat oppilaiden mielestä kelvottomat. Niissä oli epämiellyttävä olla koska suurien liikuntaryhmien vuoksi ne olivat ahtaita. Sekä pukuhuoneiden wc-tilat että yleiset oppilaiden wc-tilat yläasteella olivat oppilaiden mielestä epäsiistejä.

Kouluruoka oli oppilaiden mielestä melko hyvää, mutta oli muutamia ruokalajeja, joita oppilaat olisivat halunneet poistaa listoilta. Oppilaiden mielestä ruokalistoja laadittaessa pitäisi kysyä nimenomaan oppilaiden mielipidettä. Ruokailutilanteet osa oppilaista koki jonkin verran epämiellyttäväksi, koska heidän mielestään ruokaa oli lähes pakko syödä, vaikka siitä ei erityisemmin olisi pitänyt. Muuten ruokailu sujui yleensä rauhallisesti haastateltavien mielestä.

Oppilaiden yksimielisyys liittyen koulurakennukseen johtuu todennäköisesti koulun kunnostus hankkeesta. Tutkimuspaikkakunnalla koulua on ollut tarkoitus kunnostaa jo useamman vuoden ajan, mutta remontti on lykkäätynyt rahanpuutteen vuoksi. On hyvin ilmeistä, että myös kotona sekä nuorten omassa keskuudessa koulun kunnostamisesta on ollut puhetta. Haastattelussa kävi kuitenkin ilmi, että pelkät komeat puitteet eivät tee koulusta viihtyisää, vaan ne ovat yksi osatekijä oppilaiden viihtyvyydessä.

6.5 Liikuntaa harrastavien nuorten kouluviihtyvyys

Tutkimuksen tuloksissa tuli kouluviihtyvyyden yhteydessä samoja asioita kuin aikaisemmissakin tutkimuksissa (esim. Soininen 1989; Brunell, Kannas ym.1996; Linnakylä, Brunell 1996). Viihtyvyyteen vaikuttavat mm. kaverit, oma motivoituminen, tavoitteet, asenteet, kouluympäristö ja opettajat.

Tutkimuspaikkakunnalla liikuntaa harrastavat nuoret kokivat viihtyvänsä koulussa. Koulu on paikka, jossa he saavat tavata samanikäisiä nuoria. Koulu on myös tärkeää siksi, että on tekemistä ja siellä oppi tulevaisuutta ajatellen tärkeitä asioita. Liikuntaharrastus tukee koulunkäyntiä ja koulunkäynnin tulisi tukea näin ollen liikuntaharrastusta. Liikuntaharrastus ja siitä nousevat tulevaisuuden suunnitelmat ja tavoitteet asettavat myös tavoitteet koulunkäynnille. On tärkeää menestyä koulussa, koska sillä on merkitystä heidän tulevaisuutensa kannalta. Liikuntaharrastus opettaa myös tiettyä kurinalaisuutta sekä asioiden jaksottamista ja suunnittelua. On selvä, että kaikki oppiaineet eivät tunnu kiinnostavilta ja mielekkäiltä aina, mutta niiden kanssa on tultava toimeen ja yritettävä menestyä parhaalla mahdollisella tavalla. Jonkin lajin harrastaminen useamman vuoden ajan, osoittaa pitkäjänteisyyttä ja sitkeyttä. Näitä ominaisuuksia tarvitaan myös koulussa työskennellessä. Koulu ja liikunnan harrastus oli tutkittavien mukaan läheisessä vuorovaikutuksessa keskenään.

Haastatteluissa kävi ilmi, että oma asennoituminen kouluun on tärkeää. Jos on suunnitelmia tulevaisuutta varten, yksilön etenee näiden suunnitelmien mukaisesti ja sitä kautta suunnitelmallisuus näkyy oppilaan koulutyössä. Liikuntaa harrastavat nuoret ymmärsivät oman vastuunsa sekä koulunkäynnissä että liikunnan harrastamisessa. Vain he itse voivat omalla käyttäytymisellään vaikuttaa siihen miten he koulussa selviävät.

Koulusta löytyi haastateltavien mukaan korjattavaakin. Ensinnäkin fyysiset tilat kuten luokkatilat, pesu- ja pukuhuonetilat olivat oppilaiden mielestä heikkoja ja ne olisi hyvä remontoida. Toisaalta oppilaat kokivat olevan niiden osa tämänhetkistä kouluympäristöä ja eivät suuremmin kokeneet niiden vaikuttavan kouluviihtyvyyteen. Toisin sanoen he tulivat kouluun kyllä ihan mielellään vaikka tilat eivät olekaan aivan uusia. Oppilaat olivat tottuneet työskentelemään tässä ympäristössä. Toki uusia tiloja vastaan oppilaille ei ole mitään, ja kaikki mainitsivat koulun remontin olevan hyvinkin ajankohtaista. Toiseksi haastateltavat mainitsivat kouluruokailussa olevan parantamisen varaa. Heidän mielestään kouluruuan pitäisi olla maukasta ja sellaista, mistä suurin osa

oppilaista pitää. Ruokailutilanteet oppilaat pitivät yleisesti kohtalaisen viihtyisinä ja niihin he olivat tyytyväisiä.

Opettajien kassa oppilaat halusivat olla läheisemmässä suhteessa. Oppilaat kokivat opettajat etäisiksi ihmisiksi, jotka kävivät pitämässä heille tunnin ja poistuivat sitten johonkin tavoittamattomiin (etenkin yläasteen oppilaat). Oppituntien aikana opettajilla tulisi olla myös aikaa hoitaa suhdetoimintaa oppilaiden kanssa. Oppilaiden mielestä myös opettajan persoonalla on vaikutusta oppiaineen mielekkyyteen. Vaihtelevalla opetustyyllillä oppiaineesta voidaan saada kiinnostava.

Liikuntaa harrastavat nuoret kokivat koulussa tärkeäksi luokkatoverinsa. Oppilaiden mielestä oli tärkeää, että koulussa oli kavereita ja jos kavereita ei ollut oli ikävää olla varsinkin välitunneilla. On ilmeistä, että liikuntaa harrastavilla nuorilla ei ole vapaa-aikana riittävästi aikaa omille kavereilleen, joten tämä sosiaalisen kanssakäymisen tarve samanikäisten kanssa korvataan sitten koulussa. Kavereita välttämättä ei ollut paljon, mutta oppilaat olivat tyytyväisiä siihen kaverimäärään mikä heillä oli. Usein kaveripiiri koostui harrastajien parista. On ilmeistä, että henkilöt, jotka harrastavat liikuntaa ymmärtävät paremmin toisiaan.

Tutkimuksessa mukana olleet nuoret arvostivat omia taitojaan ja heidän käsitykset omasta menestymisestään urheilun parissa olivat positiivisia. Positiivinen asenne erilaisia toimintoja kohtaan luo hyvät mahdollisuudet viihtyä myös koulussa. Nuoret saivat kodiltaan paljon tukea ja kannustusta harrastuksiinsa. Kodista nuoret saavat arvot ja asenteet myös koulua kohtaan ja niiden perusteella he muodostavat käsityksiään.

Joukkue- ja yksilölajien edustajien välillä ei ollut juurikaan eroja kouluviihtyvyyden suhteen. Yksilölajin edustajat korostivat voimakkaasti koulussa kavereiden merkitystä. Heille koulu on tärkeä ystävien tapaamispaikka. Usein yksilölajien harrastajat toivoivatkin, että välituntien tulisi olla pitempiä, jotta heillä olisi enemmän aikaa seurustella kavereidensa kanssa.

Myöskään tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroa kouluviihtyvyydessä. Molemmat ryhmät viihtyivät koulussa hyvin, mutta pojilla oli tyttöjä vähemmän ystäviä. Tyttöjen keskuudessa ilmeni jonkin verran enemmän kateutta kuin poikien keskuudessa. Pojat eivät juuri maininneet kateutta olevan ollenkaan. Tyttöjen keskuudessa kateutta ilmeni usein eri oppituntien aikana, mikä haastateltavien mukaan johtui heidän menestymisestään kyseisessä oppiaineessa.

Kaiken kaikkiaan liikuntaa harrastavat nuoret viihtyvät kohtalaisen hyvin koulussa. Tämä näyttää johtuvan heidän omista tavoitteistaan ja asenteistaan koulua kohtaan. Urheilun myötä he ovat asettaneet itselleen tavoitteet, jotka edellyttävät koulussa menestymistä. Kaverit ovat myös tärkeitä liikuntaa harrastavalle nuorelle koulussa. Opettajia ja koulua kohtaan liikuntaa harrastavilla nuorilla on toiveita. Toiveet liittyvät lähinnä harrastuksen huomioimiseen ja nuorten huomioimiseen erilaisissa tilanteissa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Liikuntaa harrastavien nuorten haastattelusta käy ilmi, että he viihtyivät koulussa hyvin liikuntaharrastuksensa ansiosta. Viihtyvyyttä oppilaiden mielestä lisää kaverit, joita koulussa on mahdollisuus tavata ja oma luokka. Lisäksi ulkoisia viihtyvyyteen vaikuttavia tekijöitä ovat luokkatilojen kunto ja koko rakennuksen kunto.

Liikuntaa harrastavilla nuorilla oli selkeät tavoitteet tulevaisuutensa suhteen. Useimmat heistä halusivat jatkaa opintojaan urheilulukioissa ja yleensä heillä oli melko selkeät visiot tulevaisuudestaan. Liikunnan harrastaminen heille oli tärkeää ja he toivoivat myös muiden arvostavan harrastustaan. Yleensäkin heille oli tärkeää se, että nuoret harrastavat jotakin ja vanhempien ja kodin tuki nuoren harrastuksissa oli merkittävä.

Liikuntaa harrastavat nuoret eivät kuitenkaan painota koulussa viihtymistä mitenkään voimakkaasti. Koulussa ollaan, koska se kuuluu heidän tehtäviinsä suorittaa peruskoulu ja koska koulusta suoriutuminen tukee niitä tavoitteita, mitkä he ovat harrastukselleen asettaneet. Harrastus on kuitenkin se mistä liikuntaa harrastavat nuoret pitävät ja mikä on heille tärkeää, kenties välillä tärkeämpää kuin koulu.

Liikuntaa harrastavilla nuorilla kavereiden merkitys korostuu, koska heillä ei vapaa-aikana ole riittävästi aikaa kavereille. Kaverit ovat kuitenkin nuorten kehitysvaiheessa tärkeitä. Kodista irtautumiseen ja oman identiteetin kehityksen kannalta kavereilla on merkitystä. Ystäviensä kanssa nuoret voivat puhua päivän tapahtumista ja kertoa omia huoliaan sekä olla vain samanikäisten kanssa. Näyttää siltä, että runsaasti liikuntaa harrastavilla nuorilla ei kuitenkaan ole riittävästi aikaa ystävilleen. On myös selvästi havaittavissa, että yksilölajien harrastajat eivät ole niin riippuvaisia kavereista kuten nuoret yleensä. Yksilölajien edustajat vaikuttavat itsekkäiltä ja on hyvin todennäköistä että heidän kaverit ja ystävät löytyvät saman lajin harrastuksen parista eikä niinkään koulusta.

Joukkuelajin harrastajalla luokkatilanteissa korostuu kavereiden merkitys. He haluavat erityisesti, että kaikki heidän luokallaan viihtyisivät hyvin ja että jokaisella olisi ”oma paikka” luokassa. He ovat enemmän hengen luojia luokassa ja työskentelevät tiiminä kuten joukkueissakin tehdään. Joukkuelajin urheilijat haluavat menestyä tiiminä, mutta silti he myös tavoittelevat yksilöllistä menestymistä. He eivät kuitenkaan kaipaa yksilöllistä huomiointia samalla tavalla kuin yksilölajien urheilijat. Joukkueessa kunnia kuuluu koko joukkueelle, eikä vain yhdelle urheilijalle.

Sosiaalisuudessa on selvä ero yksilö- ja joukkueurheilijoiden välillä: yksilölajien harrastajille on tärkeää, että itse menestyy ja että itsellä on hyvä olla, kun taas joukkuelajin harrastajat korostavat enemmän yhteistyötä ja koko luokan hyvinvointia.

Liikuntaa harrastavien nuorten kouluviihtyvyyttä edistää se, että he haluavat menestyä koulussa harrastamansa lajin tavoitteita silmällä pitäen. Heidän motivaationsa koulutyötä kohtaan on suhteellisen korkea, koska heidän tavoitteensa urheilua kohtaan ovat korkealla. Koulu ja harrastus menevät ikään kuin käsi kädessä siten, että harrastus ohjaa myös koulutyötä.

Oppilaiden mielestä viihtyvyyttä lisää opettajien reilu ja avoin suhtautuminen oppilaisiin. Avoin vuorovaikutus opettajien ja oppilaiden välillä lisää viihtyvyyttä. Opettajan tulee olla aito, koska teennäisyyden oppilaat vaistoavat herkästi. Oppilaat kokevat opettajat etäisiksi ja heitä ei tunnu kiinnostavan oppilaiden koulun ulkopuolinen elämä. Oppilaat toivovat opettajaansa läheisempää suhdetta, ei riitä, että opettajat opettavat oppiaineensa ja kiiruhtavat välitunniksi opettajien huoneeseen. Koulutyössä opettajien olisi varattava aikaa myös oppilaiden henkiseen hyvinvointiin, eikä pelkästään oppiaineen opettamiseen. On tärkeää pysähtyä miettimään hetkeksi mitä oppilaat ajattelevat ja mitä he haluavat. Kaikki oppilaat eivät välttämättä halua opettajan kyselevän häneltä yhtään mitään, mutta opettajan on osattava jättää tällaiset oppilaat rauhaan henkilökohtaisilta kysymyksiltään. Opettaja tarvitsee ”pelisilmää” keskusteluisaan oppilaiden kanssa. On vaistottava milloin oppilas on halukas puhumaan ja milloin ei kannata kysellä mitään. Oppilaat tarvitsevat kuitenkin opettajan

tukea myös yksityiselämässään, opettajan on vain vaistettava, milloin on sellaisten keskustelujen aika. Opettajan on tänä päivänä panostettava oppilaisiin kokonaisvaltaisemmin.

Koulu ympäristöineen vaikuttaa vähän siihen, miten oppilaat koulussa viihtyvät. Pelkät ulkoiset puitteet eivät takaa viihtyvyyttä koulussa. On totta että koulurakennusten hyvä yleisilme ja kunto antaa hyvät puitteet koulutyölle ja siellä viihtymiseen, mutta yksinään niiden ansiosta ei koulussa viihdytä. Tärkeimmäksi viihtyvyyttä lisääviksi tekijöiksi tämän tutkimuksen mukaan näyttää muodostuvan motivaatio, koulutoverit ja opettajat.

Liikuntaa harrastavilla nuorilla on toisinaan vaikeuksia yhdistää koulun käynti ja urheilu. Koulunkäynnin esteenä on toisinaan harrastus ja päinvastoin. Liikuntaa harrastavat oppilaat voivat unohtaa harrastuksissaan arkitodellisuuden (koulunkäynnin ja siihen liittyvät asiat), mikä kuvastaa harrastuksen ja koulunkäynnin kytkeytymistä yhteen. Koulunkäynti on järkevää koska tavoitteet ovat asetettu harrastuksen mukaan, mikä edellyttää hyvää menestymistä myös koulussa. Liikuntaa harrastavat oppilaat arvostavat työntekoa sekä koulutyössä että harrastuksissaan.

Harrastuksilla näyttää olevan virkistävä vaikutus. Oppilas jaksaa harrastuksen avulla ponnistella koulussa enemmän. Harrastus tukee selkeästi koulutyötä. Harrastus auttaa nuorta kehittymään paitsi taidoissaan mutta myös henkisesti, mikä vaikuttaa myös koulunkäyntiin. Harrastus motivoi menestymään myös koulutyössä.

8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Aineiston luotettavuus edellyttää, että aineisto koskee tutkijan ja tutkittavien kannalta samaa asiaa. Tutkijan on osoitettava, että tutkimushenkilöt ovat ilmaisseet käsityksensä juuri tutkittavana olevasta asiasta. Johtopäätökset ovat valideja silloin, kun ne vastaavat sitä, mitä tutkittavatkin tarkoittavat. Luotettavuuskriteerit koskevat aineiston hankintaa ja kategorioiden muodostamista. Tutkijan tulee haastattelu- ym. esimerkein osoittaa, että ilmaisuissa on riittävästi aineksia niihin merkityskategorioiden mitä tutkija on muodostanut. (Syrjälä, Ahonen ym. 1994.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksella menetelmän valinnalla on merkitystä tiedon luotettavuuteen. Haastattelumenetelmän katsotaan olevan luotettava aineiston keräämisen muoto. Siinä haastateltava on tutkijan edessä ja hänellä on mahdollista tarkentaa kysymystä, jos haastateltava ei ole kysymystä ymmärtänyt tai jos hänellä on muuta epäselvää. Haastattelijan on mahdollista tehdä jatkokysymyksiä. Lisäksi haastattelutilanteessa tutkijalla on mahdollisuus samalla tarkkailla haastateltavan käyttäytymistä. Haastattelutilanteesta kannattaa luoda mahdollisimman luonnollinen tilanne, jotta haastateltava antaisi mahdollisimman totuuden mukaista tietoa. Myös haastattelupaikka voi vaikuttaa tiedon luotettavuuteen. Jos oppilailta kysellään esim. opettajienhuoneessa kouluun liittyvistä asioista, on hyvin todennäköistä, että he eivät kerro asioista todellisia näkemyksiään. Haastattelupaikan tulisi olla haastateltavan kannalta mahdollisimman neutraali paikka.

Suorannan ja Eskolan mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Tutkimuksen arvioinnin taustalla on kysymys sen sisältämien väitteiden perusteltavuudesta ja totuudenmukaisuudesta.

Tämän tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koko maata koskeviksi sen pienen vuoksi, mutta se saattaa kuitenkin antaa lisävalaistusta joihinkin kou-

lunkäyntiin ja viihtyvyyteen liittyviin kysymyksiin ja erityisesti liikuntaa harrastavien nuorten koulunkäyntiin ja kouluviihtyvyyteen.

Realistisessa luotettavuusnäkemyksessä on kysymys siitä kuinka pätevästi tekstissä kuvataan tutkittua kohdetta. Tutkimustekstissä tulisi kertoa mahdollisimman tarkasti miten aineisto on kerätty ja mitä sen jälkeen on tapahtunut. Realistiseen luotettavuusnäkemykseen kuuluu sisäinen ja ulkoinen validiteetti. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan teoreettisten ja käsitteellisten määrittelijien sopusointua. Käsitteellisten määrittelien ja menetelmällisten ratkaisujen pitäisi olla loogisessa suhteessa keskenään. Sisäinen validiteetti osoittaa tieteellisen otteen ja tieteenalan hallinnan voimakkuutta. (Eskola & Suoranta 1998.)

Eskola ja Suoranta tarkoittavat ulkoisella validiteetilla tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Ulkoinen validiteetti on yhteydessä tutkijan käyttäytymiseen. Kun tutkimusteksti kuvaa tutkimuskohdetta täsmälleen sellaisenaan kuin se on, on kysymyksessä ulkoinen validiteetti. Myös aineiston reliaabelisuutta pidetään luotettavuuden tärkeänä mittarina. Tuolloin on kysymys aineiston ristiriidattomuudesta.

Mäkelä kiinnittää laadullisten aineistojen arvioinnissa huomiota aineistojen yhteiskunnalliseen merkittävyyteen ja riittävyteen, analyysin kattavuuteen, arvioitavuuteen ja toistettavuuteen.

Kvalitatiivista aineistoa lukiessamme keskeisintä on se, että miten ihmiset ymmärtävät toisiaan.

9 POHDINTAA

Liikuntaa harrastavien nuorten kouluviihtyvyyttä ei voida pitää huonona. Tutkimus osoittaa, että syyt viihtymättömyyteen ovat yhteydessä usein miten oppilaan omiin arvoihin ja asenteisiin. Sosiaaliset suhteet ovat edelleen tärkeä tekijä, kuten aikaisempienkin tutkimusten mukaan. Tutkimuksen mukaan oppilaat kaipaavat opettajilta kiinnostusta heidän harrastustoimintaansa kohtaan.

Tämä tutkimus osoittaa sen, että oppilaat eivät koe saavansa opettajilta riittävästi huomiota yksilöinä. Monet kokevat, että opettajat eivät ole heistä kiinnostuneita, eivätkä kannusta heitä tai kohtelee oppilaita oikeudenmukaisesti. Monet oppilaat kokevat että heitä ei arvosteta yksilöinä. Opetusta suunniteltaessa opettajan tulisi jättää aikaa tarvittaessa myös keskustelulle oppilaiden kanssa. Kiire ei saisi olla esteenä oppilaiden ja opettajan välisessä kanssakäymisessä.

Jo kaksikymmentä vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa (Vepsäläinen 1980) yli puolet oppilaista oli maininnut koulussa viihtymisen syyksi luokkatoverit. Tässäkin tutkimuksessa kävi ilmi, että kaverit ovat tärkeitä koulussa. Pojilla oli vähemmän ystäviä ja kavereita kuin työillä. Etenkin yläasteen pojilla ystäviä oli yksi tai kaksi. Kavereiksi oppilaat mielsivät yleisesti kaikki saman luokan oppilaat. Koska kaverit ovat tärkeitä koulussa, olisi opetuksessa kiinnitettävä huomiota oppilaiden keskinäiseen työskentelyyn ja panostettava opetusta enemmän oppilaslähtöisempään suuntaan.

Miksi koulujen työskentelytavoissa ja opetussuunnitelmissa ei oteta huomioon oppilaita? Oppilaiden tulisi voida olla itse aktiivisia opetuksessa ja oppilaiden ajatuksia pitäisi kuunnella erilaisia suunnitelmia tehtäessä. Kouluissa on paljon oppilaita, jotka ovat lahjakkaita jollakin erityisalueella, miksi koulu ei voisi käyttää näitä lahjakkaita oppilaita hyväksi ja näin antaa haasteita oppilaille ja sitä kautta lisätä motivaatiota ja kouluviihtyvyyttä.

Luokan ilmapiiriin olisi kiinnitettävä huomiota seitsemännellä luokalla. Ilmapiiri on koko luokan yhteinen asia, myös opettajan, vaikka oppilaat pitivätkin sitä

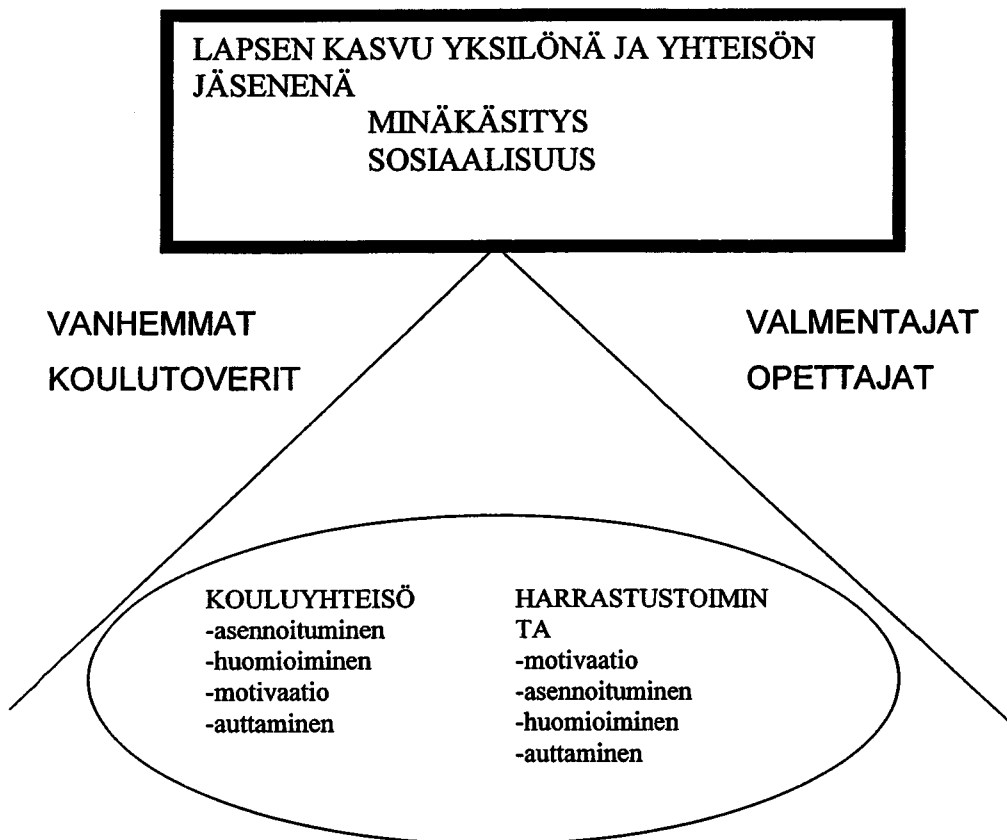
omana asianaan. Seitsemännenten luokan alkaessa olisi erityisesti panostettava luokan hengen luomiseen. Olisi hyvä antaa oppilaille aikaa tutustua toisiin rauhassa ja tehdä yhdessä erilaisia tempauksia, jotta kaikilla olisi mahdollisuus tutustua toisiinsa. On toki luonnollista, että seitsemännellä luokalla tyttöjen ja poikien erot voivat olla kehitysvaiheesta johtuen hyvinkin suuria. Oppilaat ovat tuolloin myös epävarmoja itsestään, joten suhteiden luominen voi jo kehitysvaiheesta johtuen olla vaikeaa. Opettaja kykenee vaikuttamaan ohjajana luokan ilmapiiriin, luomalla lämpimät ja luottamukselliset suhteet luokkaansa.

Liikuntaa harrastavilla nuorilla ei näytä olevan motivaatio ongelmia koulunkäynnin suhteen. Heidän tavoitteensa ja tulevaisuuden suunnitelmansa perustuvat liikunnan harrastuksen kautta tuleviin suunnitelmiin. Heidän asennoituminen koulunkäyntiä kohtaan lähtee asennoitumisesta liikuntaharrastukseen kohtaan.

Tutkimuksen mukaan ero tyttöjen ja poikien viihtyvyyden välillä liittyi oppiaineisiin (kuten Uusikylän ja Kansasen tutkimuksessa 1988). Tytöt olivat tyytyväisempiä oppiaineisiin kuin pojat. Miten saadaan pojat kiinnostumaan eri oppiaineista? Toiminta on usein se, mitä pojat kaipaavat enemmän kouluun. Opetunneille tulisi lisätä toiminnallisuutta ja kenties sitä kautta saataisiin myös pojat kiinnostumaan eri oppiaineista. Liian usein opettajat ajattelevat, että koulussa ei tarvitse viihtyä, se ei ole koulun päätarkoitus. Ei varmasti päätarkoitus, mutta viihtyisä työyhteisö edistää ja tehostaa työskentelyä myös kouluissa.

Oppimiskäsitykset oppilailla olivat jonkin verran ristiriitaisia. Toisaalta he pitivät tehokkaimpana työskentelymuotona opettajajohtoista opetusta. Toisaalta taas he halusivat olla enemmän itse vaikuttamassa oppimissisältöihin sekä pitivät sellaisia oppitunteja hyvinä, jossa on toimintaa ja vaihtelua. Oppilaiden tulisi voida vaikuttaa koulun oppisisältöihin sekä itse opetustapahtumaan. Näin edistettäisiin oppilaan sitoutumista opetettavaan aineeseen ja sen avulla saataisiin motivaatiota lisättyä.

Tästä tutkimuksesta on hyötyä tutkimuspaikkakunnalla koulun kehittämisessä, mutta myös muiden paikkakuntien koulujen kehittämisessä. Tutkimuksen tarkoituksena on antaa uusia näkökulmia liikuntaa harrastavien oppilaiden kouluviihtyvyyttä koskevissa asioissa. Lisäksi tutkimuksesta voisi tehdä sellaisen päätelmän, että harrastusten tukeminen on tärkeää. Yhteiskunnassa pitäisi panostaa koulun opetussuunnitelmien sisältöjen lisäksi vapaa-aikaan ja erityisesti nuorten harrastustoimintaan ja niiden sisältöihin. Tärkeää ei ole se mitä tehdään vaan miten tehdään.

Kuvio 3. Harrastuksen ja koulun yhteinen päämäärä

Koulu yhteisö ja harrastustoiminta ovat molemmat suhteellisen laajoja kenttiä. Molemmat hyötyvät oppilaiden hyvästä motivaatiosta ja asennoitumisesta. Li-

säksi näihin molempiin liittyy mm. sosiaalisuus kuten toisten huomioiminen ja auttaminen. Sekä koulutyöhön että harrastustoimintaan liittyy lisäksi erilaisten taitojen ja tietojen kehittyminen sekä paljon muita tekijöitä. Toisin sanoen harrastus ja koulu kehittävät pitkälti samantyyllisiä ominaisuuksia ja tavoitteena on molemmilla kasvattaa lapsesta itsenäisiä ja tasapainoisia yksilöitä, jotka pärjäävät nyky-yhteiskunnassa. Taustalla vaikuttavat oppilaiden vanhemmat, koulutoverit, opettajat ja valmentajat. Lasten kasvu ja kehitys on kaikkien lasten parissa työskentelevien yhteinen asia. Opetussuunnitelmia ja lapsen toimintaa suunniteltaessa olisi kaikkien instanssien pohdittava ja mietittävä asioita yhdessä.

Urheiluseuratoiminta on vielä melko autoritaarista toimintaa. Kouluissa ollaan vähän otettu oppilaita huomioon, mutta ei kuitenkaan riittävästi. Kouluilla olisi paljon annettavaa urheiluseuroille ja päinvastoin. Olisiko mahdotonta ajatella että hyödynnettäisiin kaikkia voimavaroja ja kehitettäisiin yhdessä toimintaa siten, että siitä saataisiin paras mahdollinen hyöty.

Koulujärjestelmä ei koskaan ole täydellinen. Tärkeää on että koulu pysyy mukana yhteiskunnan kehityksessä, eikä kulje jälkijunassa. Koulujärjestelmää kehittäessä lähtökohtana pitäisi olla myös oppilaiden mielipiteet ja näkökulmat. Tutkimuksessa kävi ilmi mitkä seikat koulussa ovat hyvin ja mitkä huolesti, mikä kuvasi oppilaiden näkemyksiä koko kouluyhteisöstä ja sen toiminnasta. Jos oppilaat voisivat osallistua esimerkiksi opetussuunnitelman tekoon aktiivisesti, se voisi lisätä oppilaiden sitoutumista koulunkäyntiin. Jatkotutkimuksilla voitaisiin selvittää juuri näihin asioihin liittyviä kysymyksiä. Mahdollinen seurantatutkimus liikuntaa harrastavista nuorista ja viihtyvyystekijöistä olisi myös mielenkiintoinen.

LÄHTEET

- Ahlström, S., Eskola, A., Honkala, E., Kannas, L., Laakso, L., Paronen, O., Rajala, M., Rimpelä, M. ja Telama, R. 1979, Nuorten terveystapatutkimus. Tutkimusohjelman lähtökohdat ja toteutus. Kansanterveystieteen julkaisuja M 48.
- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Edita.
- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus, (3. painos). Tampere: Vastapaino.
- Brunell, V., Kannas, L., Levälähti, E., Tynjälä, J. & Välimaa, R. 1996. Livskvalitet i skolan. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteen laitoksen julkaisusarja 5.
- Eriksson, B. O. 1982. Barns tillväxt och mognad och den konsekvenser för idrotten. Teoksessa L.-M. Engström & A. Forsberg (toim.) Barn – ungdom – idrott: Idrottens Forskningsråds Konferens, Bosön, Stockholm.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, E. & Vuori, I. 1980. Liikunta ja terveys. Helsinki: Tammi.
- Heinonen, V. & Kari, J. 1978. Oppimisen psykologia opetus ja kasvatustyötä varten: Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, S. (toim.) 1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hägglund, T.-B., Pylkkänen, K. & Taipale, V. 1978. Nuoruusiän kriisit. Jyväskylä: Gummerus.
- Itkonen, H. & Ranto, E. 1991. Elämäntyylit, nuoriso ja liikunta. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia 54.
- Jääskeläinen, L. 1985. Liikuntakasvatuksen mahdollisuudet. Teoksessa Arponen, A., Pekkanen, O. toim. Urheilun tulevaisuus. SVUL r. y. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 30-38.
- Kaikkonen, S. 1984. Kouluviihtyvyydestä ja sen yhteydestä kognitiiviseen luovuuteen ja eräisiin sosialisointin osatekijöihin. Oulun yliopisto: Käyttäytymistieteiden laitos. Lisensiaatintyö.

- Kannas, L. toim. 1995. Koululaisten kokema terveys, hyvinvointi ja kouluviihtyvyys. WHO-Koululaistutkimus, Helsinki: Opetushallitus.
- Kannas, L. & Heikkinen, E. 1980. Liikunnan filosofisia ja eettisiä kysymyksiä. Teoksessa E. Heikkinen & I. Vuori (toim.) Liikunta ja terveys. Helsinki: Tammi.
- Kari, J. 1977. Kouluviihtyvyys ja opettajan rooli. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja 1.
- Karvinen, J., Hiltunen, P. ja Jääskeläinen, L. 1991. Lapsi ja urheilu. Perustietoa liikunnasta ja urheilusta ohjaajille, opettajille ja lasten vanhemmille. Helsinki: Otava.
- Komiteamietintö 1975:83. Liikuntatieteellisen tutkimuksen kehittäminen vuosina 1975-77.
- Korpinen, E. 1987. Koulun arviointijärjestelmä oppilaan minäkäsityksen kehityksen kannalta ja kokemana. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. Kasvatus 18, 1, 49-54.
- Koro, J. 1981. Eettis-sosiaalisuus, uskonnollisuus ja minäkäsitys murrosiässä: tutkimus peruskoulun 9. luokan oppilaiden eettis-sosiaalisuudesta, uskonnollisuudesta ja minäkäsityksestä sekä niiden yhteydestä nuorten henkilö- ja ympäristötaustaan. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Julkaisuja 91.
- Koskenniemi, M. 1982. Yhdessä ja yhteistoimin. Koulu ja sosiaalisuuteen kasvaminen. Helsinki: Otava.
- Kukkonen, P. & Pölkki, P. 1996. 10-vuotiaiden lasten sosiaaliset taustat ja oppiminen. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 4, 356-365.
- Kuorelahti, M. 2000. Luentomoniste käyttäytymishäiriöistä.
- Kääriäinen, H. & Rikkinen, H. 1988. Siirtyminen peruskoulun ala-asteelta yläasteelle oppilaiden kokemana. Helsingin yliopisto. Opettajienkoulutuslaitoksen tutkimuksia.
- Laakso, L. 1985. Urheiluseurat ja koulujen liikuntakerhot urheiluharrastuksen aktivoijina. Liikunta ja tiede 22, 3, 130-137.
- Laakso, L & Telama, R. 1981. Sport participation of finnish youth as a function of age and schooling. Sportwissenschaft 11, 1, 28-45.

- Laakso, L., Telama, R. & Vuolle, P. 1986. Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Laakso, L. & Vuolle, P. 1980. Liikunnan toteutumiseen vaikuttavista yksilöllisistä ja yhteiskunnallisista tekijöistä. Teoksessa E. Heikkinen & I. Vuori (toim.) Liikunta ja terveys. Helsinki: Tammi.
- Liinamo, A. & Kannas, L. 1995. Viihdytkö, pärjäätkö, selviänkö turvallisesti: koulunkäynti oppilaiden kokemana. Teoksessa L. Kannas (toim.) Koululaisten kokema terveys, hyvinvointi ja kouluviihtyvyys. WHO-koululaistutkimus. Helsinki: Kirjapaino, 109-130.
- Linnakylä, P. 1993. Miten oppilaat viihtyvät peruskoulun yläasteella. Teoksessa Brunell, V. & Kupari, P. (toim.) Peruskoulu oppimisympäristönä. Kasvatustieteen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 39-56.
- Linnakylä, P. & Malin, A. 1997. Oppilaiden profiloituminen kouluviihtyvyyden arvioinnissa. Kasvatus 28, 2, 112-127.
- Linnakylä, P. & Brunell, V. 1996. Quality of School Life in the Finnish- and Swedish-Speaking Schools in Finland. Teoksessa Binkley, M. and others. Reading literacy in an international perspective: Collected papers from the IEA reading literacy study. National Center for education statistics, Washington, D.C.: U.S., 203-222.
- Linnakylä, P., Brunell, V. & Kankaanranta, M. 1996. Miten oppilaat kokevat koulun? Kouluelämän laatu ja sen kehittyminen 90-luvulla. Teoksessa Jakku-Sihvonen, R., Linström, A. & Lipsanen, S. (toim.) Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa? Arviointi 1. Helsinki: Opetushallitus, 241-265.
- Mehtäläinen, J. 1983. Johtamistavasta ja ilmapiiristä tuntikehysjärjestelmää kokeilevilla peruskoulun yläasteilla. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Julkaisuja 344.
- METELI 1975. Kolmen metallitehtaan henkilöstöjen liikuntakäyttäytyminen. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 11, Jyväskylä: Gummerus.
- Mäkelä, K. (toim.) 1992, Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

- Mäki-Rahkola, M. 1973. Koulumotivaatiossa tapahtuvista muutoksista kahden periodin aikana. Kouluhallituksen kokeilu- ja tutkimustoimiston toimeksiantotutkimuksia. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Julkaisuja 189.
- Nupponen, H. & Telama, R. 1999. Liikunnalla monta roolia nuorten vapaa-ajassa. *Liikunta ja tiede* 1999, 3, 10-16.
- Nurmi, J-E. 1997. Nuoruusiän Kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Helsinki: WSOY, 256-274.
- Olkinuora, E. 1983. Oppimisen ja opiskelun mielekkyydestä peruskoulun päättövaiheessa: empiirisiä tuloksia. Turun yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Julkaisusarja A. Tutkimuksia 91.
- Patriksson, G 1979. Socialisation och involvering i idrott. Göteborg studies in educational sciences 31.
- Peltonen, H., toim. 1991. Kehittävä koulu yhteisö VAPK-kustannus. Helsinki: Opetushallitus.
- Petrovski, A. 1973. Yleinen psykologia. Tampere: Kansankulttuuri.
- Prossnigg, H. 1974. Problems in motivating the students to take up physical activities. Kongressiesitelmän julkaisussa *Proceeding of the 7. International students sport conference*. Hyvinkää.
- Puolimatka, T. 1994. Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät, luentomoniste.
- Pyykkönen, T., Telama, R. ja Juppi, J. (toim.) 1989. Liikkuvat lapset. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 114.
- Roos, J. P. 1989. Liikunta ja elämäntapa. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu 14.
- Sahlberg, P. 1998. Opettajan koulun muutoksessa. Helsinki: WSOY.
- Silvennoinen, M. 1981. 11 – 19-vuotiaiden koululaisten liikuntaharrastukset, liikuntamotiivit ja näitä selittävät tekijät. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan ja Kansanterveyden julkaisu 31.
- Silvennoinen, M. 1987. Koululainen liikunnan harrastajana: Liikuntaharrastusten ja liikuntamotiivien sekä näiden yhteyksien muuttuminen iän mukana peruskoululaisilla ja lukiolaisilla. University of Jyväskylä. *Studies in sport, Physical Educational Health* 22.

- Soininen, M. 1989. Peruskoulun ala-asteen oppilaiden kouluviihtyvyydestä. Teoksessa E. Korpinen, E. Tiihonen, P. Tuomi (toim.) *Koulu elämän paikkana: haasteita ja virikkeitä ala-asteen opetukseen*. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 34, 149-155.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Takala, A. 1989. Koululuokka luovana sosiaalisena yhteisönä. Teoksessa Korpinen, E., Tiihonen, E. ja Tuomi, P. toim. *Koulu elämän paikkana: haasteita ja virikkeitä ala-asteen opetukseen*. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen tutkimuslaitoksen julkaisusarja B, Teoriaa ja käytäntöä 34, 19-25.
- Telama, R. 1975. Metalliteollisuuden henkilöstöjen liikuntamotivaatio. *Stadion* 1, 26-32.
- Telama, R. 1980. Terveys ja koululiikunta. Teoksessa E. Heikkinen & I. Vuori (toim.) *Liikunta ja terveys*. Helsinki: Tammi, 250-255.
- Telama, R. 1999. Koululiikunnalla elämysten lähteille. *Liikunta ja tiede* 1999, 3, 4-9.
- Telama, R. & Laakso, L. 1997. Liikunta ja urheilu lasten ja nuorten sosiaalis-eettisen kehityksen ympäristönä. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan*. Helsinki: WSOY, 275-288.
- Telama, R. & Laakso, L. 1983. Liikuntaharrastus. Teoksessa *Nuorten terveystavat Suomessa. Nuorten terveystapatutkimus 1977-1979. Terveyskasvatus. Tutkimuksia 4*. Lääkintöhallituksen julkaisuja 49-69.
- Telama, R., Viikari, J., Välimäki, I., Siren-Tiusanen, H., Åkeblom, K., Uhari, M., Dahl, M., Pesonen, E., Lähde, P-L., Pietikäinen, M. & Suominen, P. 1985. Atherosclerosis Precursors in Finnish Children and Adolescents X. Leisure Time Physical Activity. *Acta Paediatrica Scandinavica Suppl.* 318, 169-180.
- Uusikylä, K & Kansanen, P. 1988. Opetussuunnitelman toteutuminen. Oppilaiden tyytyväisyys oppiaineisiin, opetusmuotoihin ja kouluelä-

mään peruskoulun ala-asteessa. Helsingin yliopisto. Opettajan-
koulutuslaitos. Tutkimuksia 66.

- Vepsäläinen, K. 1980. Peruskoulun 7. ja 9. luokan oppilaiden koulunkäynti- ja oppimismotivaation sisältö. Joensuun korkeakoulu. Kasvatustieteiden osasto. Julkaisuja 13.
- Vuolle, P., Telama, R., Laakso L. toim. 1986. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50, Valtion painatuskeskus.
- Wahlström, R. 1981. Leikin vuodet. Lapsuusvuosien psyykkinen kehitys – lapsuuden ja nuoruuden kehityopsykologiaa kasvattajia. Helsinki: Suomen kaupunkiliitto.
- Williams, T & Roey, S. 1996. Consistencies in the Quality of School Life. Teoksessa Bingley, M. and others, Reading literacy in an international perspective: Collected papers from the IEA reading literacy study. National center for education statistics, Washington D.C.: U.S, 193-202.